

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**11 EYLÜL 2001 TERÖRİST SALDIRISI NETİCESİNDE ABD'İN
GÜVENLİK ALGILAMALARINDAKİ DEĞİŞİKLİK**

BUKET BEKTAŞ

ANKARA, 2007

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

11 EYLÜL 2001 TERÖRİST SALDIRISI NETİCESİNDE ABD'NİN
GÜVENLİK ALGILAMALARINDAKİ DEĞİŞİKLİK

BUKET BEKTAŞ

TEZ DANIŞMANI
Doç.Dr.İDRİS BAL

ANKARA, 2007
(Fotokopi ile çoğaltılamaz)

T.C.

Atılım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

04.06.2007

Buket Bektaş' a ait 11 Eylül 2001 terörist saldırısı neticesinde ABD'nin güvenlik algılamalarındaki değişiklik adlı çalışma, jürimiz tarafından Avrupa Birliği Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Cengiz BAŞAK

Üye Doç. Dr. İdris BAKIYIĞIL

Üye Yrd. Doç. Dr. Umut UZER

ÖZET

Bu çalışma'da 11 Eylül sonrası süreçte, ABD'nin benimsediği yeni güvenlik stratejileri ve uygulamaya koyduğu "Önleyici Saldırı" doktrini, arka planı ve sonuçları ele alınarak incelenmiştir. Bu çerçevede, ABD'nin mevcut politikalarının olumsuz yansımaları ve hatalı yönleri de ele alınmaktadır.

Çalışma'nın ortaya koymaya çalıştığı temel görüş, 11 Eylül sonrasında, ABD'nin ulusal güvenlik kavramını, küresel bir güç olması sebebiyle, küreselleştirmesi ve bu çerçevede güvenlik sorununu yanlış algılayarak, yanlış politikaları uygulaması ve bunun sonucunda, içinden çıkılamayan bir güvenlik bunalımına ya da güvenlik sendromuna, gerek dünyayı; gerekse kendisini sürüklemiş olmasıdır. Bu tespitler yapılırken, çalışma boyunca, öncelikle 11 Eylül öncesi Amerikan dış politikası, klasik temelleri ve uygulamalarıyla ortaya konulmaya ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken, Amerikan dış politikasının geçen zaman ve değişen uluslararası koşullar çerçevesinde ne şekilde dönüşüm gösterdiği tarihsel bir perspektifle ifade edilmeye çalışılmıştır. Bunu takiben; 11 Eylül olaylarına sebebiyet veren küresel terörün temelleri ifade edilmeye çalışılarak, 11 Eylül olaylarına kadar gelen süreç tahlil edilmeye çalışılmıştır. Bu arka plan bazında, ABD'nin 11 Eylül sonrası geliştirdiği yaklaşımlar ve uygulamaya koyduğu yasal düzenlemeler hakkında detaylı bilgi sunularak, 11 Eylül sonrası Amerikan stratejisinin dayandığı noktalar irdelenmiştir.

Çalışma'da 11 Eylül öncesi sürecin üzerine 11 Eylül sonrası yaklaşım ve politika farklılıkları oturtularak, analitik bir yaklaşımla, ABD'nin, 11 Eylül sonrasında muğlaklaşan "güvenlik" kavramını, ne şekilde "güvensizlik" kavramıyla özdeş hale getirdiği ifade edilerek; küreselleşen bir dünyada güvenliğin ve güvensizliğin küreselleşmesinin yarattığı olumsuz sonuçlar ve etkileri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: 11 Eylül, önleyici saldırı, küresel güvensizlik, güvenlik bunalımı, güvenlik sendromu,

ABSTRACT

In this study, the new security strategies and the “Pre-emptive Strike” doctrine adopted and implemented by the USA in the aftermath of September 11 have been examined in respect of their background and results. Within this framework, the negative reverberations and erroneous aspects of the U.S. policies are probed.

The very fundamental opinion professed in this Study is the globalization of the concept of national security by the U.S., as it is a global power; the misconception of the security issue and the implementation of wrong policies by the U.S. which have overall dragged the world and the U.S. into an impasse associated with a security crisis or security syndrom. While deducing such facts, this Study has aimed at discussing and understanding the U.S. foreign policy before September 11 with its classical foundations and implementations. In this manner, the transformation that the U.S. foreign policy has undergone within the elapsing time and changing international circumstances, has been elaborated with a historical perspective. Furthermore, the fundamentals of the terror causing September 11 events have been studied and the process leading to September 11 has been analyzed. Considering such a background, details have been given regarding the approaches and legal arrangements set forth by the U.S. in the aftermath of September 11; and the mainstay of the U.S. strategy has been accordingly studied. .

On the other hand, the approaches and policy differentiations in the aftermath of September 11 have been integrated; and the way the U.S. has associated the concept of “security” with “insecurity” has been expressed in this study. Thus, the negative consequences and effects of the globalization of security and insecurity in a globalizing world have been analyzed.

Key Words: September 11, pre-emptive strike, global insecurity, security crisis, security syndrom

İÇİNDEKİLER

Özet	ii
İçindekiler.....	iii
Kısaltmalar	vi
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ	1
İKİNCİ BÖLÜM: ABD'nin 11 Eylül öncesi Tehdit Algılamaları.....	8
2.1. Giriş	8
2.2. ABD'nin 11 Eylül Öncesi Tehdit Algılamaları Bağlamında Dış Politika Aşamaları	10
2.2.1. Birinci Dönem (Kıtasal Dönem)	10
2.2.2. İkinci Dönem (Bölgesel Dönem).....	14
2.2.3. Üçüncü Dönem (Küresel Dönem).....	16
2.3. Sonuç.....	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜ : 11 EYLÜL SALDIRILARI.....	31
3.1. Giriş	31
3.2. 11 Eylül Günü ve Uluslararası Terörü Bu Eyleme Yönelten Nedenler	34
3.3. 11 Eylül'e Sebep Olan Küresel Terörün Tarihsel Gelişimi	41
3.4. 11 Eylül Çerçevesinde Uluslararası Politika ve Terör.....	47
3.5. 11 Eylül Sonrası Yeni Terörizm Kavramı	51
3.6. Sonuç.....	55
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : 11 EYLÜL SONRASI ABD'NİN GÜVENLİK ALGILAMALARINDAKİ DEĞİŞİM	57
4.1. Giriş	57
4.2. Yurt Savunması	60

4.2.1. Terörizmi Engellemek ve Durdurmak İçin Gereken Uygun Araçları Sağlayarak ABD'yi Birleştirmek ve Güçlendirmek Yasası (Patriot Yasası)	62
4.2.2. Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası.....	65
4.2.3. Terörizme Karşı İç Güvenliği Sağlama Yasası (2001 ABD Yasası)	66
4.2.4. Yurt Savunmasında Etkin Olarak Kullanılacak Özel Bir Birim Kurulması Konusundaki Kurucu Yasa.....	66
4.2.5. Askeri Kuvvet Kullanımına Yetki Verme Yasası.....	67
4.2.6. Operasyona Hazır Askeri Birliklerin Savunma ve Ulaştırma Bakanlığı'nın Harekete Geçirilmesini Öngören Yasa.....	67
4.2.7. 2002 Mali Yılı İçin Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası.....	67
4.2.8. Hava Taşımacılığı Güvenliği ve Sistem İstikrarı Yasası	68
4.3. ABD'nin 20 Eylül 2002 Tarihli Ulusal Güvenlik Stratejisi "Bush Doktrini"	68
4.4. ABD'nin 16 Mart 2006 Tarihli Ulusal Güvenlik Stratejisi	80
4.5. Sonuç.....	83
BEŞİNCİ BÖLÜM: 11 EYLÜL SONRASI ABD DIŞ POLİTİKASI VE İŞGALLER.....	87
5.1. Giriş	87
5.2. Afganistan İşgali	88
5.3. Irak İşgali	91
5.4. İran	98
5.5. ABD Politikalarına Eleştiriler	103
5.5.1. Uluslararası Hukuk Kurallarına Yeterince Önem Vermemek ...	104

5.5.2. Uluslararası Örgütler ve Müttelikleri ile Birlikte	
Hareket Etmemek.....	106
5.5.3. Bölgesel Destek Alamamak	107
5.5.4. Aşırı Güç Kullanımı	108
5.6. Sonuç	108
ALTINCI BÖLÜM : Sonuç ve Öneriler.....	110
KAYNAKÇA	119

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
APEC	Pasifik Ekonomik İşbirliği
BM	Birleşmiş Milletler
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
FISA	Uluslararası İstihbarat Takip Kanunu
KİS	Kitle İmha Silahları
NATO	Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü
NSS	Ulusal Güvenlik Stratejisi
OAS	Amerika Kıtası Devletleri Teşkilatı
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SALT	Stratejik Silahların Sınırlandırılması Anlaşması (veya görüşmeleri)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
START	Nükleer Silahların İndirimi Antlaşması

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

11 Eylül 2001 tarihi, uluslararası ilişkilerin seyrinin, bir gün gibi kısa bir süre içinde, etkileri çok uzun bir zamana yayılacak şekilde, nasıl değişebileceğine çok iyi bir örnektir. Kuşkusuz, uluslar arası ilişkilerin oluşması ve bozulması, tüm tarih boyunca, uzun bir süreye yayılarak, devletler arasında yapılan anlaşmalar ya da çatışmaları takiben gerçekleşmektedir. Ancak, uluslar arası ilişkilerin seyrinin ya da birikiminin, ani ve çok etkileyici bir olayla değişmesi, tarihte daha önce benzer örneklerine rastladığımız bir durumdur. Bu durum, aslında 11 Eylül olayları için de geçerlidir.

1. Dünya Savaşı'nın çıkması, aslında bölünmüş olan Avrupalı devletlerin her an birbiriyle ekonomik ve siyasi mücadele içinde buldukları ve uzun yıllar ve çatışmalar sonrasında oluşan bir süreçti. Ancak, bu süreci hızlandıran ve ani bir şekilde tetikleyen olay, Avusturya Arşidükü Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi tarafından katledilmesidir. Keza, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa katılımı da iki Alman gemisinin Osmanlı bayrağı çekerek Rus Çarlığı'na saldırması sonucunda gerçekleşmiştir. Hatta, ABD'nin 1. Dünya Savaşı'na katılımı da Amerikan gemilerine yönelik saldırılar neticesinde gerçekleşmiş; sonuç itibarıyla savaşın koşullarının hali hazırda olduğu bir ortamda Savaşın çıkışı ve yeni devletlerin savaşa katılımı ve savaşın seyrini etkilemeleri, aslında daha önceden beklenen, ancak gerçekleşmesi için bir nevi bir vesilenin beklendiği bir durum olmuştur. Nitekim, 2. Dünya Savaşı'na ABD'nin katılımı için de benzer bir durum söz konusudur. Japon uçaklarının Amerikan'ın Pearl Harbor üssüne saldırması, savaşın sonucunu ve kaderini doğrudan etkilediği gibi, bugün gelinen süreçte ABD'nin dünyanın küresel ve tek gücü olması sonucunu da zaman içinde yaratmıştır. Pearl Harbor olayları, Amerikalıların zihinlerinde öylesine somut ve net bir yer teşkil etmiştir ki, 11 Eylül olaylarının hemen sonrasında da yeni bir "Pearl Harbor Saldırısı" yorumları yapılmıştır.

11 Eylül, tıpkı Pearl Harbor'ın uzun vadeli ve etkileri bugün de hissedilen tarihsel gelişimin yönünü değiştirme bakımından, çok önemli bir uluslar arası olay olması sebebiyle, uluslar arası ilişkilerde bir "milat" olarak kabul edilmektedir.

Yukarıda da anlatılmaya çalışıldığı gibi, uluslar arası ilişkilerin seyri ve ciddi değişimler geçirmesi, 11 Eylül tarzı milatlarla gerçekleşmiştir. Bu milatların her biri, eski dönemi kapatarak, yeni bir dönemi başlatmış ve kendisinden sonra gelecek yeni milada kadar, uluslararası ilişkileri derinden ve kapsamlı bir şekilde etkilemeyi sürdürmüştür.

11 Eylül öncesi, milat olarak kabul edilen süreç, kuşkusuz Doğu Bloğu'nun yıkılması ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesiydi. 2. Dünya Savaşı sonrası Dünyanın, birbirinden kesin ve net sınırlarla ayrılmış iki kutup arasındaki gerginliklerin seyir alanı olduğu bu dönem, aynı zamanda birbirinden kopuk bu iki kutbun önerdiği siyasi ve ekonomik sistemlerin de birbiriyle çatışma içinde olduğu bir dönemdi. Bu bakımdan, Soğuk Savaşın sona ermesi ve bunu takiben Başkan Bush'un 1990'lı yılların hemen başında ifade ettiği yeni milat ya da "yeni dünya düzeni" kavramı, küresel etkileri olan, yeni bir döneme girildiğini ve artık Dünya uluslarının "küreselleşme" denilen bu yeni siyasi ve ekonomik sürecin dışında kalamayacağını vurgulandığı yeni bir tarihi safhanın başladığını ifade etmekteydi. Nitekim, 11 Eylül sürecine kadar devam eden 10 yılı aşkın süre zarfında, Dünya, ABD'nin hakimiyetinde "tek kutuplu" bir sisteme doğru kesin adımlarla ilerlemiş; bu çerçevede ABD'nin ve müttefiklerinin karşısında yer alan ve Soğuk Savaş'ın diğer cephesini temsil eden eski komünist ülkeler, hızla küreselleşme sürecine entegre olarak, büyük bir dönüşüm içine girmişlerdir.

Eski Doğu Bloğu ülkelerinin, küreselleşme sürecine dahil edilmesiyle birlikte, ABD'nin küresel süper güç olarak ortaya çıktığı bir uluslararası sistemde, sadece ABD'nin "serseri devletler" olarak nitelendirdiği Kuzey Kore, İran ve Küba gibi ülkeler (öncesinde Irak ve Afganistan da dahil olmak üzere), ABD yönetimi tarafından Amerikan güvenliğini ihlal etmekle suçlanmış ve ABD, bu ülkelere karşı ciddi ambargolar uygulama ve zaman zaman da bu ülkelere askeri saldırılar düzenleme yolunu seçmiştir. Ancak 11 Eylül, ABD'nin ulusal güvenliğini tehdit ettiğini düşündüğü, küreselleşmenin dışında kalan bu ülkeler yerine, bugüne kadar eşî benzeri görülmemiş bir örgüt yapısına sahip olan ve tek bir merkezden idare edilmemesi sebebiyle, ne gücü; ne eylemleri; ne de mahiyeti hakkında yeterli bilginin bulunmadığı El kaide adlı uluslarüstü; hatta uluslardışı bir küresel şebeke tarafından gerçekleştirilmiştir. 11 Eylül'ün oluş şekli ya da El Kaide'nin bu olaylarla bağlantısı hakkında çok fazla görüş ve komplo teorisi geliştirilmiş olmakla birlikte; bu

Çalışma'da bu tarz bir yaklaşım yerine, 11 Eylül sonrası süreç ve ABD'nin küresel güvenlik politikaları ele alınacaktır.

11 Eylül'ün oluş şekli, başlangıçta ifade edilen tarihi değiştiren olaylara benzemekle birlikte; tarihte pek benzeri görülmemiş bir nitelik de taşımaktadır. Zira, tarihi yönlendiren olaylar, uluslararası ilişkilerde, devletler arasındaki çatışmalara ya da anlaşmalara dayalıdır. Oysa ki, 11 Eylül başlı başına devletler dışı bir hadisedir ve bu olaylarla her ne kadar ABD hedef seçilmişse de, aslında Batı uygarlığının geldiği noktaya karşı bir saldırı niteliği taşımaktadır. El Kaide, bir ulus-devlet olmadığı gibi, varlığı da tam olarak anlaşılamayan ve çoğu zaman soyut kalan bir yapılanmayı ifade etmektedir. Ancak, 11 Eylül'ün yarattığı etkiler ve sonuçları, bugün halen çok ciddi anlamda hissedilmeye devam etmektedir.

Bu Çalışma'da, ABD'nin 11 Eylül ile birlikte güvenlik algılamalarındaki ciddi değişiklikler, sonuçlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Bu çerçevede, ABD'nin değişen uluslararası koşullara göre belirlediği yeni politikalar, tarihsel bir süzgeçten geçirilerek tahlil edilecek; 11 Eylül öncesi güvenlik algılamalarıyla, 11 Eylül sonrası güvenlik algılamaları arasındaki önemli farklılıklar incelenecektir. Bu çerçevede, ABD'nin 11 Eylül sonrası oluşan yeni küresel algılamaları ne yönde uygulamakta olduğu ve bu uygulamaların gerçekten başarılı olup olmadığı da irdelenecektir. Çalışma, 11 Eylül sonrası güvenlik kavramının, daha önceki dönemlerde doldurulan kapsamından çok farklı bir hale getirilerek, yeniden tanımlandığı ve bu çerçevede "muğlaklaştığı" düşüncesinden hareket ederek, güvenliğin, uluslar arası ilişkilerde çok farklı boyutlar kazanabileceği ve zamana ve ülkelere göre farklılık arz edebileceği tespitinde bulunmaktadır. Nitekim, Soğuk Savaş dönemindeki çift kutuplu Dünya'nın güvenlik algılaması, bir kutbun menfaatlerinin ve siyasi ve ekonomik varlığının ve sisteminin diğer kutuptaki ülke ya da ülkelere karşı korunması ve sürdürülmesi şeklinde ifade edilmişken; Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte bu tür bir "Kutup Güvenliği" kavramı ortadan kalkmış ve Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu Dünya'nın yerleşmesi ve küreselleşmenin hüküm sürmesi şeklinde bir uluslar arası güvenlik politikası geliştirilmiştir.

Bu yeni dönemle birlikte başlayan "muğlaklık", 11 Eylül olayları sonrasında, bizzat bu olayların oluş şekli ve faileri üzerinden yeni bir muğlaklığın başlamasına sebep olmuş ve küresel güvenlik kavramı, yerini küresel muğlaklık ya da küresel güvensizliğe bırakmıştır. 11 Eylül olaylarının en önemli muğlak sonucu, artık

güvenliği tehdit eden düşmanların ne zaman, nerede ve ne şekilde eylem yapacağıının bilinmemesidir. Bu bilinmezlik, mevcut düşmanlara karşı gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasını güçleştirmektedir. Bu bilinmezliğin ve muğlaklığın, tüm dünyaya yayılması ve 11 Eylül olayları sonrasında da, benzer intihar saldırılarının Türkiye'nin de içinde bulunduğu İspanya, İngiltere vb. ülkelerde cereyan etmesi, 11 Eylül olaylarının hemen ardından Başkan Bush'un yaptığı "küresel terörizme" karşı "küresel işbirliği"nin gerçekleştirilmesini hem zorunlu kılmakta; hem de güçleştirmektedir.

Teşhis edilemeyen ve gücü ve eylemleri konusunda net bilgilere sahip olunamayan yeni teröristler ve bunların sebep olduğu yeni terörizm, tam olarak anlaşılamadığından, bunlara karşı küresel bir mücadele de pek mümkün olmamaktadır. Ancak, 11 Eylül olayları sonrasında artan terör (bioterör de dahil olmak üzere) olaylarına karşılık, Dünya ülkeleri; özellikle de küreselleşmede ön planda bulunan ülkeler, mevcut önlemleri daha fazla artırmakta ve güvenlik kavramı, sıradan yurttaşın hayatında hiç yer etmediği kadar açık bir şekilde yer etmektedir. Esasında bu durum, küreselleşen bir Dünya ve uluslar arası ortamda, tehdidin yanı sıra bu tehdiye karşı alınan tedbirlerin ve takınılan tavrın da "küresel" olması anlamına gelmektedir. Bu küresellik, tüm Dünyada etkili olmakta ve ne zaman; nerede ve ne şekilde hareket edeceği bilinemeyen küresel teröristler, ABD'den, Avustralya'ya, Güney Amerika'ya ve Asya ve Afrika'ya kadar, neredeyse tüm ülkelerde "küresel" bir korku yaratmıştır. Bu korkunun ve tehdidin, El Kaide gibi "küresel" bir örgüt ya da yapılanmadan (şebeke) gelişi ve ABD gibi küresel bir gücü tehdit edişi, açıkça küreselleşmenin bir yansıması niteliği taşımakta ve bu küreselleşme, aynı zamanda küresel bazda bir güvenlik ve güvensizlik sonuçlarını da ortaya çıkarmaktadır. Terörün ve güvensizliğin, ulusal bazdan; küresel baza geçişi, terörün ve güvenlik tehditlerinin de mikro düzeyden, makro düzeye taşınması anlamına gelmiştir. Tehdidin kapsamının ve boyutlarının dar bir şekilde, sınırları bilinmeyen bir genişliğe ulaşması, ister istemez, tehdidin de aynı şekilde bir genişlikle ele alınması sonucunu doğurmuş ve bugünkü karmaşık uluslar arası ortam, bu küresel güç-küresel tehdit ikileminden ortaya çıkmıştır. Bu ikilem, küresel bazda bir "güvenlik ya da güvensizlik" ikilemini beraberinde getirmekte ve güvenlik kavramı, bir anlamda her ne kadar aksi de olsa, güvensizlik kavramını doğurmaktadır.

Bir başka ifadeyle, yukarıda da anılmaya çalışıldığı gibi; 11 Eylül sonrası oluşan küresel muğlaklık ya da bilinmezlik ortamında, güvenlik ile güvensizlik arasında pek bir fark kalmamış; hatta bu iki kavram özdeşleşmiştir. Bu karmaşık durum, ABD'nin küresel güvensizliğe karşı küresel güvenliği sağlama amacıyla çıktığı yolun da, aslında muğlak ve karmaşık olduğunu açıkça göstermektedir. Zira, bu Çalışma'da da detaylı bir şekilde ele alınacağı üzere, ABD, müdahale ederek, rejim değişikliği yaptığı Irak ve Afganistan örneklerinde ve ayrıca tehdit unsuru olarak gördüğü İran'da, bir yandan küresel güvenliği sağlamaya çalışırken; diğer yandan küresel güvensizliği, başta kendi güvenliğini tehdit edecek şekilde artırmaktadır.

ABD, bu çerçevede dolaylı ve muğlak bir güvenlik politikası izleyerek, küreselleşmenin ve Amerikan menfaatlerinin önünde engel olarak gördüğü Orta Doğu'daki bazı ülkelerin rejimlerini demokratikleştirmek ve demokrasiyi küreselleştirmek suretiyle güvenlik sorununu; "demokrasiler birbiriyle savaşmaz" anlayışı dahilinde şekillendirmek istemektedir. Dolayısıyla, Irak ve Afganistan gibi ve hali hazırda nükleer bir tehdit olarak algılanılan İran gibi ülkelerin, Batı tarzı demokrasilere geçmeleri ve bir manada, Soğuk Savaş sonrası dönemde görüldüğü gibi, Batı Dünyası'nın önünde engel ya da düşman olarak görülen ülkelerdeki Batılılaşma ve küreselleşme sürecinin Orta Doğu'ya yayılması şeklindeki (Büyük Orta Doğu Projesi) politikalarla, küresel güvenliğin, sürdürülebilir bir şekilde sağlanması amaçlanmaktadır. Oysa ki, 11 Eylül olaylarının ve sonrasında bazı ülkelerde yaşanan olayların gösterdiği gibi, El Kaide gibi ulusların sınırlarını aşan, küresel bir şebekenin, herhangi bir devlet ya da sistemle doğrudan bağlantılandırılması, sorunun baştan yanlış bir şekilde ele alınması anlamını taşımaktadır.

ABD'nin, söz konusu ülkelerde demokratik rejimler kurmak suretiyle yeni, küresel terörizmi ortadan kaldırma hedefinin ne denli istikrarlı ve mantıklı bir güvenlik politikası olduğu halen tartışılır bir husustur. Nitekim, bu Çalışma'nın Dördüncü Bölümü'nde de ele alınacağı üzere, özellikle Afganistan ve Irak'ta siyasi kaosun ve sürdürülebilir bir istikrarın, henüz oluşmamış olması, bir yandan küresel güvenliğin ya da güvensizliğin yanlış algılandığını; diğer yandan da, henüz küresel güvenliğin istenilir ölçüde gerçekleştirilmediğini göstermekte ve geçen zaman içinde beklenen istikrarın ve sürdürülebilir güvenliğin oluşmaması, 11 Eylül sonrasında da uluslar arası sistemin ve küreselleşme sürecinin, ciddi bir güvenlik sorunuyla karşı karşıya olduğunu ve güvenliğin değil, daha ziyade güvensizliğin sürdürülebilir ve kalıcı bir

kavram halini aldığını göstermektedir. ABD de, küresel bir güç olarak bu güvensizliğin odak noktasında kalmaya devam etmektedir.

Bu Çalışma'da ele alınacağı gibi, Amerikan dış politikasının, yukarıda ifade edilen güvenlik bunalımı ya da kaosunun içine düşmesini iyi anlamak ve daha sağlıklı değerlendirmek için, Amerikan dış politikasının 11 Eylül sürecine kadarki dinamiklerinin ve motivasyonunun iyi anlaşılması gereklidir. Çalışma'nın 1. bölümünde, 11 Eylül'e kadar, Amerikan dış politikasının klasik eksenleri; maruz kaldığı değişiklikler; uluslar arası sisteme yönelik farklılaştırıcı etkileri ve çeşitli dönemlerde, bu dönemlerin niteliklerine göre güvenlik algılamaları, detaylı bir şekilde incelenerek, 11 Eylül sürecinin ve sonrasındaki gelişmelerin daha iyi anlaşılması ve 11 Eylül sonrası güvenlik algılamalarının netleştirilmesi hedeflenmektedir.

İkinci Bölümde, 11 Eylül terör açısından değerlendirilmekte ve 11 Eylül'e sebep olan fundamentalist anlayışın arka planı; beslendiği kaynaklar ele alınarak, 11 Eylül olaylarının terör kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi sağlanmakta ve 11 Eylül'ün güvenlik kavramının yeniden tanımlanmasını sağlaması gibi; terör kavramına getirdiği yeni tanımlama da ele alınmaktadır.

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde, 11 Eylül sonrası ABD'nin değişen güvenlik algılamaları irdelenerek; bu bağlamda Amerikan yönetiminin 11 Eylül sonrası güvenlik algılamaları sürecinin yasal zemini ve arka planını ne şekilde hazırladığı konusu üzerinde durulmakta ve Amerika'nın bu çerçevede yayınlamış olduğu Uluslararası Güvenlik Stratejileri çerçevesinde değişen politika ve tutumları incelenmektedir. Bu Bölüm'de özellikle, ABD'nin 11 Eylül sonrası güvenlik kapsamında geçirdiği aşamalar ve kendisini savunmaya yönelik girişimleri ve bunların küresel güvenliğin tesisi açısından taşıdığı önem ele alınarak; 11 Eylül sonrası sürecin ABD tarafından değerlendirilişi incelenmektedir.

Çalışma'nın Dördüncü ve son Bölümü, ABD'nin 11 Eylül sonrası yeniden şekillendirdiği güvenlik algılamaları çerçevesinde, hali hazırda müdahale ettiği Afganistan ve Irak ile bir tehdit unsuru olarak gördüğü İran'da güvenlikle ilgili olarak yaptığı hatalar ve yanlış politikalar değerlendirilerek; söz konusu küresel belirsizlik ortamının, ne şekilde daha da belirsiz bir şekil aldığı incelenmektedir.

Sonuç itibariyle bu çalışma da; ABD'nin 11 Eylül 2001 terör saldırısı neticesindeki güvenlik algılamalarındaki değişimin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç; çerçevesinde ABD'nin 11 Eylül ncesi ve sonrası güvenlik algılamaları ayrıntılarıyla incelenmeye çalışılmıştır.

İstenilen amaca ulaşabilmek ve elde edilen bilgilerin en iyi şekilde değerlendirilebilmesi için konuyla ilgili kütüphane araştırması, medya taraması ve konunun uzmanlarıyla mülakatlar yapılmıştır. Konunun güncel olması da göz önüne alınarak, birçok makale ve habere ulaşılmıştır. Çalışmada ağırlıklı olarak türkçe kaynaklar kullanılmakla beraber, konuyla ilgili ulaşılabildiği ölçüde ingilizce kaynaklar da kullanılmıştır. Kullanılan kaynaklar çeşitli kütüphanelerden ve internet erişiminden temin edilmiştir.

İkinci Bölüm

ABD'nin 11 Eylül Öncesi Tehdit Algılamaları

2.1. Giriş

Ortak endişe ve tehlikelerin varlığı insanı toplumsal varlık yapan sosyolojik etkenlerdendir. Yani müşterek tehlikeler insanların bu tehlikelere karşı birleşmelerinde ciddi bir etkendir. Uluslaşmanın en önemli özelliği olan kader birliği de aynı sosyolojik rolü içermektedir. Uluslararası politikanın iki kutupluğa dayandığı dönem boyunca da hem toplumları hem devletleri bir araya getiren ve birlikteliklerini sağlayan en önemli faktör müşterek korku, müşterek düşman olmuştur.

NATO çerçevesinde komünizm düşmanına karşı Varşova çerçevesinde de kapitalizm düşmanına karşı birliktelikte de uzun yıllar müşterek düşmanın varlığı etkin olmuştur. Ancak müşterek düşman tehlikesinin ya da tehdidinin ortadan kalktığı anda birlikteliklerin de önemini yitirdikleri hatta dağılabildikleri görülmüştür. Ancak, geçmişte silahlı ya da psikolojik soğuk savaş şeklinde ortaya çıkan tehlikelerin ve tehditlerin niteliği günümüzde değişmiş ve çeşitlenmiştir. Kültürel, ekonomik, sosyolojik hatta dini politikalar da artık ciddi bir savaş aracı ve ciddi bir tehdit unsuru haline gelmiştir.

Bu tehdit unsuru, kendisini en net bir şekilde 11 Eylül olayları sırasında göstermiştir. 11 Eylül olayları, Soğuk Savaş sonrası yeniden şekillenen dünyanın bir kez daha şekillenmesi için yeni bir "milad" teşkil etmiş ve uluslararası düzenin "yeni dünya düzenleri" etrafından yeniden şekillenmesi ve tanımlanması böylelikle önemli bir safhaya ulaşmıştır. Ulaşılan bu yeni safhanın iyi anlaşılabilmesi için, öncelikle bu döneme kadarki önemli uluslararası gelişmelerin ve oluşan "yeni dünya düzenlerinin" iyi algılanması ve Amerikan politikalarının bu yeni şekillenmelerden nasıl etkilendiğinin ve yeni politikaların neresinde tanımlandıklarının çok iyi anlaşılması gereklidir. Bu bölüm'de de detaylı bir şekilde inceleneceği üzere Amerikan dış politikası, 11 Eylül olaylarına ve bunu takip eden sürece gelene kadar üç temel dönemden geçmiştir. Bunlardan ilki, Avrupa'nın müdahalelerine karşı Amerikan kıtasının korunduğu ve Avrupa'dan izole yaşamının öne çıktığı bir politika anlayışıdır ki, bu döneme damgasını "izolasyonist" tutumlar vurmuştur. Esasında izolasyonizm, ABD'nin bugün kendisini dünyanın lideri ya da jandarması gibi gördüğü bir dönemde,

oldukça geçmişte kalmış bir uluslararası ilişkiler anlayışıdır; ancak ABD'nin kuruluşunda yer alan özgürlükçü değerlere ve ilkelere en uygun bir sistemi ifade etmektedir. Nitekim, ABD izolasyonist politikalarından uzaklaşmaya başladığı ölçüde “yayılmacı” bir şekle bürünerek, özgürlükçü değerlerinden de uzaklaşmaya başlamıştır. Zira, ABD izolasyonist dönem boyunca bir taraftan kendisini Avrupa'nın siyasi oyunlarından uzak tutarak bağımsızlığını güvence altına alıp geliştirirken, diğer taraftan Avrupa'ya karşı ciddi bir rekabet uygulayarak büyümüş ve güçlenmiştir. Monroe Doktrini olarak da bilinen ve uzun yıllar Amerikan dış politikasını şekillendiren, Avrupa'dan izolasyona dayalı bu anlayış üzerinde ileriki bölümlerde durulacaktır.

Amerikan dış politikasının izolasyonizmden uzaklaşıp, sonradan-eskisi gibi olmasa da- yeniden izolasyonizme döndüğü ikinci dönemi olan “bölgesel” dönemde, ABD, yukarıda anıldığı gibi kendisine karşı bir güç ya da tehdit algılaması geliştirmeye başlamıştır. ABD, bu çerçevede sonradan yeniden kendi içişlerine dönecek şekilde 1. Dünya Savaşı'na ve sonraki sürece müdahil olmuştur. Ancak; ABD'nin izolasyonizmden tam manasıyla uzaklaşarak, Amerikan dış politikasında üçüncü dönem olarak ifade edebileceğimiz “küresel” döneme girişle birlikte ve Avrupa'nın ABD için tehlikeli olma özelliğini kaybettiği andan itibaren ABD kendine yeni bir düşman arayışına girmiş ve 2. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı savaş ilan ederek Alman işgalinden kurtulmasına yardım ettiği Sovyet Rusya'yı ve rejimini kendisine düşman seçmek suretiyle toplumunu bu düşmana karşı sürekli olarak hareketli ve zinde bir bütünlük içerisinde tutmayı başarmıştır. Bu düşman, tehdit unsuru olma özelliğini kaybettiği anda da yerine yeni bir düşman arayışı başlamıştır. Ancak bu süreçte ve sonrasında, özellikle Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte, çeşitli projeler (BOP) ve dinler çatışması-medeniyetler çatışması gibi farklı çaplı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan bu süreci iyi analiz edebilmek için öncelikle ABD'nin gelenekselleşen bu politikasının dönem dönem işleyişini incelemek ve bunu takiben 11 Eylül ile başlayan yeni süreci daha sağlıklı bir şekilde tahlil etmek gerekir. Zira, 11 Eylül ile birlikte Amerikan dış politikasının “küresel” döneminde yeni bir boyuta geçilmiş ve mevcut tehdit algılamaları, uluslararası ilişkilerin temel aktörleri olan devletlerden çıkıp, devlet dışı terör örgütleri halini almıştır.

Bu bölümde, 11 Eylül sonrası yeniden şekillenen dünya düzeni'nin ve bu çerçevede ABD'nin takındığı tavrın ve geliştirdiği politikaların iyi anlaşılması için,

yukarıda kısaca ifade edilmeye çalışılan Amerikan dış politikasındaki dönemler incelenecek ve bu dönemlerde Amerikan dış politikasının hangi tehdit ve güvenlik algılamaları çerçevesinde şekillendiği ve uluslararası koşulların seyri incelenmeye çalışılacaktır. Bu amaç çerçevesinde ABD'nin 11 Eylül öncesi, güvenlik algılamaları ayrıntılarıyla incelenmeye çalışılmıştır.

2.2. ABD'nin 11 Eylül 2001 Öncesi Tehdit Algılamaları Bağlamında Dış Politika Aşamaları

Ulusların dış politikasında etkili olan faktörler, herşeyden önce, bu uluslara yönelik olarak dışarıdan kaynaklanan tehditler ya da dışarıdan geldiği düşünülen tehdit algılamalarıdır. Nitekim, özellikle siyasi tarih bakımından incelendiğinde Amerika Birleşik Devletlerinin dış politikasının oluşmasında da Amerika'nın dış tehdit algılamalarının önemli etkisi olduğu görülmektedir. ABD ilk dönemlerinde, bağımsızlığını kazandığı eski kolonistleri olan Avrupa devletlerinin uluslararası politikalarını ve kombinasyonlarını kendisi için ciddi bir risk ve hatta tehdit olarak algılamış olduğundan, uzun bir dönem Avrupa siyasetinden uzak kalmayı tercih etmiştir. Ancak, bağımsızlığını pekiştirip güçlendirdikten ve etkin devlet konumuna geldikten sonra tehdit algılamaları ve buna bağlı olarak dış politikası da değişmiştir¹.

Siyasi tarihte ABD'nin dış tehdit algılamalarını ve dış politika değişikliklerini üç dönemde incelemek mümkündür. ABD'nin kuruluşundan 11 Eylül 2001 tarihine kadar olan tarihi kapsayan dönemler aşağıda incelenmiş ancak, ABD'nin ve ABD ile birlikte dünyanın uluslararası ilişkilerinde ciddi değişimlere neden olan ABD'ye yönelik 11 Eylül 2001 terör saldırısı ile bu tarihten sonraki dış politika oluşumu sonraki bölümlerde ele alınmıştır. Ayrıntılarıyla aşağıdaki bölümlerde incelenecek olan bu üç dönem, birbirinden ciddi farklılıklar içermekle birlikte, temel olarak dış politikada Amerikan ulusal karakterinin ve menfaatlerinin etkili olması ve güç dengelerine dayalı bir gerçekçi anlayışa dayalı olması gibi ortak noktalarda birleşmektedir².

2.2.1. Birinci Dönem (Kıtasal Dönem): ABD'nin kuruluşundan 1890'lı yıllara kadar geçen süreci kapsamaktadır. Bu döneme "Kıtasal Dönem" demekte mümkündür.

¹ Jerel Rosati, **The Politics of U.S. Foreign Policy**, Holt Rinehart & Winston Inc., 1993 ss.10-14.

² John Dumbrell, **The Making of U.S Foreign Policy**, Manchester, Manchester University Press, 1997, ss. 29-33.

Bugün dünyanın en güçlü devletlerinden biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nin temellerinin atıldığı Amerikan Kıtası, Kristof Kolomb'un keşfiyle birlikte dünya sahnesindeki yerini almıştır. Kısa zaman içinde bu kıta, özellikle de donanması güçlü devletlerin en gözde sömürge sahası haline gelmiştir.

Bu çerçevede, Avrupalı kolonist devletler; Fransa, İspanya, Portekiz ve İngiltere bu bölgede güçlü sömürge sahaları kurmuşlardır. Bunlardan, İngiltere, Kuzey Amerika kıtasının Atlantik kıyılarında 13 koloni kurmuştur. Ancak, İngiltere'nin 1756-1763 yılları arasında süren 7 yıl savaşlarının ekonomisinde yarattığı çöküntü sebebiyle, bu kolonilerden zorla yeni vergi almaya çalışması, bu kolonilerin bağımsızlık için İngiltere'ye karşı ayaklanmalarına neden olmuştur. 13 koloni bir araya gelerek İngiltere'ye karşı 4 Temmuz 1776 yılında yayınladıkları Bağımsızlık Bildirgesi ile Amerika Birleşik Devletleri adıyla bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.³

İngiltere ve koloniler arasında devam eden bu mücadele, 1783 yılında İngiltere'nin hem karada hem de denizlerde yenilmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece 1783 yılında İngiltere, ABD'nin bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır. Nitekim; bu tarihten sonra ABD uluslararası ilişkilerde etkin bir aktör olarak yer almaya başlamıştır. Ancak, İngiltere'nin tarihe yayılan geniş devlet geleneği dikkate alındığında, Amerikalıların, özellikle ilk dönemlerde dış politikalarını belirlerken İngiltere'nin deneyimlerinden ve bilgilerinden yararlandığı da önemli bir nokta olarak kaydedilmelidir⁴. Ancak, Amerika'nın kuruluşundaki değerleri özgürlükleri temel almaktaydı ve özgürlüklerin ve bağımsızlıkların korunması, bir tür "Amerikanizm" olarak niteleniyordu⁵.

ABD'nin Avrupa ile diplomasi ilişkileri 13 koloninin İngiltere'ye karşı gerçekleştirmiş olduğu bağımsızlık savaşında başlamış ve Avrupalı kolonistlerin ABD'nin kıtasal hakimiyetini kabul etmeleriyle boyut değiştirmiştir⁶. Amerika'nın kıtasal hakimiyetinin belirginleştiği bu dönemi; "kıtasal dönem" olarak adlandırmanın yanlış bir ifade olmadığını söyleyebiliriz. Nitekim; İspanya, Hollanda ve Fransa,

³ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, İstanbul Alkım Yayınevi, 1996, s. 63.

⁴ Felix Gilbert, **The Beginnings of American Foreign Policy to the Farewell Address**, U.S., Harper Torch Book, 1965, ss. 19-33.

⁵ William Blum, **Freeing the world to death : Essays on the American empire**, Common Courage Press Monroe, Me., 2005, s. 35.

⁶ Michael Hunt, "Traditions of American Diplomacy: From Colony to Great Power", Gordon Martel (der.), **American Foreign Relations Reconsidered 1890-1993**, London, Routledge, 1994, ss. 2-3.

ABD'nin bu bağımsızlık savaşına doğrudan yada dolaylı olarak etkisi olan Avrupa ülkeleriydi. Fakat; bu üç Avrupa ülkesinin doğrudan söz konusu 13 koloniye yardım etmek gibi bir amaçları olmamıştır. Avrupalı ülkelerin bu mücadelelerde Amerika Birleşik Devletleri'ne yardımları sadece birbirlerine karşı olan mücadelelerinin bir parçası olmuştur. İngiltere 7 yıl savaşlarında Fransa'nın elinde olan iki büyük sömürgesi Kanada ve Hindistan'ı almıştı. Fransa da bu 13 koloninin bağımsızlığını kazanmasıyla İngiltere'nin elindeki en güçlü sömürgelerini kaybetmesine neden olacaktı. Fransa, için bu bir tür intikam savaşıydı ve bunun için de bu 13 koloniye 1774 yılında el altından yardım etmiştir. İngiltere'ye karşı başlatılan bu bağımsızlık savaşını söz konusu 13 koloninin kazanacağına olan inancının artmasıyla 1777 yılından sonrada açıkça bu kolonileri desteklemiştir.

Amerika kıtasının önemli bir kısmı, İspanya'nın sömürgesi altındaydı. İspanya 1779 yılında İngiltere'ye savaş açmıştır. İngiltere bir yanda bu 13 koloniyle, diğer yandan Fransa ile savaşırken, bir de İspanya olaya karışmıştı. İngiltere'nin savaş gücünü zayıflatan İspanya da dolaylı olarak bu bağımsızlık savaşında 13 koloniye yardım etmiştir. Ayrıca, İspanya 7 yıl savaşlarında kaybettiği Cebelitarık ve Minorka adasını da İngiltere'nin elinden almak istiyordu.⁷

Diğer taraftan deniz ticaret filosu güçlü olan Hollanda'nın 13 koloniyle yaptığı ticaret İngiltere'nin bu bağımsızlık savaşını kaybetmesinde dolaylı bir etki yaratmıştır. Bu nedenle İngiltere, Hollanda'nın bu kolonilerle ticaret ilişkisini kesmek istemiştir. Bu baskılara dayanamayan ve özgür ticaret hakkının olduğuna inanan Hollanda 1781 yılında İngiltere'ye savaş açmıştır.

Bu nedenle Avrupa devletleri doğrudan Amerikan bağımsızlığıyla ilgileri olmadığı halde bu 13 koloninin bağımsızlık savaşında doğrudan ya da dolaylı olarak katkıları bulunmuştur. Ancak, Avrupa ülkelerinin ABD'yi kendi çıkarları için kullanan bu politikaları Amerika'yı olumsuz açıdan etkileyip Avrupa'dan uzak bir politikaya yöneltmiştir. ABD, kendisini mümkün mertebe Avrupalı devletlerin dış politikasından izole etmeyi tercih etmiştir.

Avrupa'dan uzak kalma politikası olarak da yorumlayabileceğimiz bu "izolasyonist" politika anlayışı, ABD dış politikasının birinci dönemi olarak

⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi....**, s.66

nitelendirilen “kıtasal döneme” uygun bir şekilde, Rosati'nin deyimiyle esasında tam bir “izolasyonizm” olmayıp; sadece Avrupa kıtasından ve Avrupa'yı saran siyasi sorunlardan uzak durma şeklinde yorumlanabilir⁸.

İzolasyonist dönemin etkilerinin ciddi anlamda hissedildiği bu dönemde ABD, bir yandan Avrupa ülkelerinden uzak dururken; diğer yandan Çin gibi önemli bir Asya ülkesinin Amerika kıtası üzerindeki emellerini engellemek amacıyla Hawaii adasını işgal etmiş; bunu Küba, Dominik Cumhuriyeti gibi ülkelerin ABD'nin denetimi altına alma girişimleri izlenmiştir.⁹ ABD, “kıtasal dönem”de Amerika kıtası üzerinde tam anlamıyla hakimiyet kurmak ve dış faktörlerin etkilerini önlemek için kıtasal bir yayılma politikası izlenmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere, dış faktörlerin sunduğu tehditler ya da dışarıdan kaynaklandığı düşünülen tehdit algılamaları, Amerikan dış politikasının başından itibaren “güvenlik” ekseninde tesis ettiğini göstermektedir¹⁰.

Kıtasal dönem de ABD'nin uluslararası politikası, uluslararası ilişkilerin ticari ilişkilerle sınırlı tutulması ve siyasi ilişkilere ve taahhütlere girmemek şeklinde oluşturulmuştur. ABD'nin uluslararası tehdit algılamaları ise doğrudan Avrupa çıkışlı olacağı dikkate alınarak, ABD'nin menfaatlerinin Avrupa menfaatleri ile hiç ilgisi olmadığı ya da çok uzak ilgisi olabileceğinden, Avrupa'nın alelade kombinasyonlarından ve çatışmalarından uzak kalınması ilkesi esas alınmıştır. Bu dönemin politika ve ilkeleri ABD'nin ilk iki dönem başkanlığını yapan George Washington tarafından yayınlanmış ve 1823 yılında başkan olan James Monroe tarafından doktrin olarak Amerikan Kongresi'ne sunulup resmi politika olarak uygulanmıştır.

Uluslararası ilişkilerde infirat (izolasyonizm) kavramı, sonradan Amerikan Başkanı James Monroe'nun adıyla “Monroe Doktrini” olarak isimlendirilmiş olup, uluslararası sorunlara aktif olarak katılmamayı ve diğer devletlerle diplomatik hatta ticari ilişkileri en alt düzeyde tutmayı öngören bir dış politika stratejisidir.¹¹ İzolasyonizm politikası izleyen bir devlet, askeri ittifaklara girmekten ve ülkesinde diğer devletlere askeri kolaylıklar tanımaktan kaçınır.¹² Bu stratejiyi benimseyen

⁸ Rosati, **The Politics of U.S.....**, s.9.

⁹ Rosati, **The Politics of U.S.....**, s.11

¹⁰ Okan Arslan ve Selçuk Arı, **Amerika: Özgürlük Havarisi mi yoksa Günah Keçisi mi?**, Ankara, Platin Yayınları, 2004, s. 121.

¹¹ Nesrin Kenar ve Serdar Örnek, “Uluslar arası ilişkiler ve Devletlerin Dış Politika Tercihleri”, İdris Bal (der.), **Değişen Dünyada Uluslar arası İlişkiler**, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, s.155.

¹² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002, s.221.

devlet, kendi dışındaki ülkeler ya da uluslararası örgütlerle olan ilişkilerini en alt seviyede tutmaya çalışmaktadır. Nitekim ABD, bu stratejinin dış politikasında uygulamasını Başkan James Monroe'nun 2 Aralık 1823'te Amerikan Kongresine gönderdiği mesajından sonra benimsemiştir.

Monroe doktrini ile yukarıda da ifade edildiği gibi, Avrupa işlerine karışmama, Avrupa'dan uzak kalma ve buna karşılık da Avrupa devletlerini Amerika kıtasının işlerine karıştırmama politikası benimsenmiş ve bu politika I. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir.¹³ Bu doktrinde Başkan Monroe mesajında iki nokta üzerinde durmuştur:

- “1. Amerika'nın Avrupa ile hiçbir politik ilgisi yoktur ve Avrupa işlerine karışmayacaktır. Buna karşılık Avrupa devletleri de Amerika kıtasının iç işlerine karışmamalıdır ve Amerika kıtasından uzak durmalıdır.
2. Amerika'nın bu isteğine rağmen eğer herhangi bir Avrupa devleti Amerika kıtasına ayak basar ve bu kıtada sömürgecilik girişiminde bulunursa, ABD bu hareketi düşmanca bir hareket sayacak ve Avrupa devletleri ABD'yi karşılarında bulacaklardır”.¹⁴

Burada dikkat edilmesi gereken nokta; ABD'nin bağımsızlığını ilan ettiği ilk yıllardan itibaren dış politikasını Avrupa'ya göre şekillendirmiş olmasıdır. Monroe Doktrini, Amerikalıların Avrupalılara karşı durumunu ifade etmektedir. Amerika, Avrupalıların genel olarak kolonileşme hareketlerini önlemeye yönelik bir tutum benimsemekle birlikte, Avrupalı ülkelerin sadece Amerika kıtasında kolonileşmelerini önlemeye çalışmıştır. Bu çerçevede ABD, başlangıçta İngiliz kolonisi olmaktan kurtulmuş bir ülke olma sıfatını korurken diğer taraftan kendi kıtasındaki kolonileşme ve topraklarını genişletme politikasını benimsemiştir. Bir başka ifadeyle, ABD'nin benimsediği ve uzun yıllar doğrudan ve dolaylı olarak Amerikan dış politikasını etkileyen “Monroe Doktrini”, esas itibariyle bir saldırmazlık ya da kolonileşmeye bizatihi karşı çıkma anlayışı değildir. ABD'nin sadece Avrupalı kolonicileri Amerika kıtasından uzak tutma girişimidir. Dolayısıyla ABD, bu dönemde etrafındaki ülke ve adaları kolonileştirerek, aslında kendisi Avrupa koloniciliğine karşı bölgesel bir kolonicilik anlayışı geliştirmiştir.

Bu dönemde benimsenmiş olan izolasyonizm politikası; Amerikan bağımsızlığının daha kuruluş döneminde güçlendirici bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur.

¹³ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi**,s.73

¹⁴ Arı, **Uluslararası İlişkiler.....**, ss. 224-225.

2.2.2. İkinci Dönem (Bölgesel Dönem) : ABD Dış politikasını etkileyen ikinci dönemi olarak belirlenen bu dönemde; ABD Monroe doktrini ile Avrupa politikaları arasında gidip geldiği görülmektedir. Bu nedenle bu döneme bölgesel dönem adı verilmektedir.

ABD, bu dönemde, ilk dönemdeki izolasyonist “kıtasal” politikalarının dışına çıkarak, 1. Dünya Savaşı da dahil olmak üzere, uluslararası politikalarla daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu dönem, esasında “kıtasal” politikalardan “bölgesel” politikalarına bir geçiş niteliği de taşımaktadır. Zira ABD bu dönemde, izolasyonist politikalarını devam ettirmek ve Avrupalı ülkelerin Amerika kıtası üzerindeki emellerini bertaraf etmek üzere, İspanyollarla savaşmak suretiyle Porto Riko ve Virgin Adaları'nı ilhak etmiş; 120.000 askeriyle Filipinler'i işgal etmiştir. Kıtasal güvenliğini teminat altına aldığı görerek, kıta dışı politikalar geliştirmeye başlamış ve 1. Dünya Savaşı'na girerek Avrupa politikalarıyla doğrudan ilgilenmeye başlamıştır.¹⁵

Amerika'nın 1. Dünya Savaşına girmesi, kuruluşundan beri benimsediği Monroe doktrininden de en azından belli bir süre uzaklaşmasına neden olmuştur. Ancak, ABD savaş sonrasında dolaylı da olsa Monroe Doktrini'ne geri dönerek, 2. Dünya Savaşı'na kadar, eskisi kadar olmasa da Avrupa'dan uzak durmaya özen göstermiştir. Amerika, savaş sürecinde müttefikleri olan Avrupalılara asker yardımında bulunmuş, böylece doğrudan Avrupa politikasına da karışmıştır. Bu olay Amerika'nın Monroe doktrininden ilk ayrılışını ifade etmektedir.

Savaş sonunda; Amerikan eski başkanı Woodrow Wilson'un ABD dış politikasında benimsediği temel strateji, ulusların kendi geleceğini tayin etme ve demokrasi kavramlarını insan hak ve özgürlükleriyle eşdeğer kabul etmektedir. Uluslararası ilişkilerde, barışçı ilkelere dayandırılan bu yaklaşım, “Wilson Prensipleri” adıyla anılmaktadır. 1. Dünya Savaşını kazananların kaybedenlerden hiçbir toprak talebinde bulunmayacağını belirttiği Wilson prensipleri, dünya barışının sağlanabilmesi için Milletler Cemiyetinin kurulmasını öngörmüştür. Böylece başkan Woodrow Wilson dünya barışının Avrupa'dan geçtiğine inanarak izolasyonizm politikasından uzaklaşmıştır.

¹⁵ Arslan ve Arı, **Amerika**.....,2004, s.122.

Bu dönemde ABD, uluslararası kuruluşlara yönelik bir dış politika benimsemiştir. Bu politika ABD tarihinde “enternasyonalist” bir politika olarak da bilinmektedir. Bu enternasyonalist politikaya geçişin amacı, ABD’nin yüksek menfaatlerine dayalı bir dış politikanın oluşturulmasıdır¹⁶. Bu enternasyonalist vizyona karşın, Amerika’nın tekrar Monroe doktrinine dönmesi çok uzun sürmemiş; ABD Senatosu, Wilson Doktrini ve Versay Antlaşması’nı da 1920’de reddederek Monroe Doktrinine geri dönmüştür. Dolayısıyla iki dünya savaşı arasında kalan dönemde ABD Almanya’ya karşı 1. Dünya Savaşına Avrupalı devletlerin çatışma ve kombinasyonlarına bulaşmışsa da tekrar Monroe doktrinine dönerek inziva politikasını sürdürmeyi tercih etmiştir. Bu nedenle bu dönem ABD politikasını Monroe Doktrini ile Avrupa politikaları arasında gidiş-geliş dönemi olarak da ifade etmek mümkündür. Bu dönemde ABD’nin kuruluşunda yer alan 13 koloninin eski efendisi İngiltere ABD’yi kendi yanına çekmeyi başarmışsa da ABD bundan rahatsızlık duyarak Monroe doktrinine dönmüştür.

2.2.3. Üçüncü Dönem (Küresel Dönem): ABD’nin uluslararası politika ve tehdit algılamalarındaki köklü değişiklik olan bu dönem, 2. Dünya Savaşı sırasında 7 Aralık 1941’de Japonya’nın, ABD’nin Hawaii’de Pearl Harbor’daki üslerine saldırarak ABD’ye savaş açması ve bunu takiben ABD’nin 2. Dünya Savaşına girip 11 Aralık 1941’de Almanya’ya savaş ilan etmesi ile başlamıştır.

ABD, bu dönemle birlikte, tüm dünyada yeni bir dış politika anlayışını benimsemiştir. Daha önceki “kıtasal” ve “bölgesel” anlayışın zaman zaman terk edildiği, “bölgesel” dış politika yaklaşımlarını “küresel” bir açılıma taşıyarak, tüm dünyanın yeniden şekillendiği ve birbirinden net ve ciddi sınırlarla iki kutba ayrıldığı 2. Dünya Savaşını yaşayarak, bir daha geri dönmeyecek şekilde “izolasyonist” politikaları bir kenara bırakmıştır. Bu dönemde, içinde 500.000 Amerikalı askerin yer aldığı ve 30 milyar doların harcandığı ve ABD’nin hezimete uğradığı Vietnam savaşı da yer almak üzere, Kore savaşı, Domuzlar körfezi gibi bunalımlar söz konusu olmuş ve ABD, tüm bu süreç dahilinde kendi güvenliğiyle, liderliğini yaptığı kutbun içinde yer alan müttefiklerinin güvenliğini teminat altına alma politikası izlemiştir¹⁷.

¹⁶ Henry Kissinger, **Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?**, Tayfun Evyapan (Çev.), Ankara, Metu Press, 2002 ss.219-222.

¹⁷ Jerel Rosati, ‘The Politics of U.S. Foreign Policy Revisited’, Jerel Rosati (der.) **Readings in the Politics of United States**, U.S., Hartcourt Brace and Corporation, 1998, ss.10-14.

2. Dünya Savaşı, kuşkusuz Avrupa'nın yıkımına neden olmuştur. Nitekim, savaş sonrasında galipleri bile ekonomik ve siyasal buhran yaşamışlardır. Savaşta yer alan devletlerden sadece ikisi güçlerini koruyabilmiştir. İlki savaşı kendi topraklarında yaşamadığı için yıpranmayan ve ekonomisine getirdiği canlılık yüzünden, 1930'lu yılların ekonomik buhranından kalma sıkıntılardan kurtularak tarihte benzeri görülmemiş bir süper güç konumuna geçen ABD'dir.

İkincisi ise; savaş topraklarında devam etmesine rağmen, geniş alana yayılan coğrafyası sayesinde varlığını tehlikeye sokacak derecede yıkıma uğramayan ve güçlü kara ordularına sahip olması nedeniyle de 1945 Avrupa'sının en güçlü devletlerinden biri olan SSCB'dir.¹⁸ Böylece 2. Dünya Savaşı sonunda SSCB ve ABD, iki büyük güç olarak dünyanın yapılanmasındaki yerlerini almışlardır. Bu kutuplaşmayı 1945 yılında imzalanan Yalta Konferansı daha da belirginleştirilmiştir. Yalta konferansının etkisiyle iki süper güç, kendi bloklarının politikalarını sağlamlaştırıcı stratejilere yönelmişlerdir.

2. Dünya savaşı sonunda tanımlanan Soğuk Savaş kavramı, ABD – SSCB arasındaki siyasi ve askeri (özellikle nükleer) rekabet ile kapitalizm ve komünizm arasındaki ideolojik çatışmayı ifade etmektedir.

ABD, 2. Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan bu kutuplaşmanın yarattığı Sovyet tehdidi karşısında, Monroe doktrini uyarınca bu döneme kadar tehdit olarak algılayıp uzak kalmaya çalıştığı Avrupa'nın uluslararası politikasına doğrudan müdahil olmaya başlamıştır.

Bu dönemde ABD'nin tek tehdit algılaması yine Avrupalıların çatışma ve kombinasyonlarının yarattığı Sovyetler Birliği'nin hürriyetleri tehdit eden komünizm anlayışı olmuş ve ABD, İngiltere'nin çağrısı üzerine, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile başlattığı ataklarla SSCB dağılına kadar Avrupa'da Sovyetler Birliği'ne karşı soğuk savaş politikası yürütmüştür. Bu dönem boyunca ABD dünyanın her yerinde komünizme karşı soğuk savaşa girmiştir.

Bu savaşın sonucu da Amerikan bilim adamları tarafından şu şekilde öngörülmüştür:

“Özgür dünyayla Komünist emperyalizmi arasındaki savaşın sonucunu; en büyük çabayı harcamayı ve üstün fedakârlıkları yapmayı göze alanlar kesinlikle belirleyeceklerdir. Müteveffa Başkan Kennedy aynı gerçeği şu sözlerle açıklamıştır.

¹⁸ İlter Turan, **NATO ittifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları**, İstanbul, İ.Ü. Fakültesi Yay.,1971, s.3.

Zevklerine düşkün, kendilerini düşünen gevşek toplumlar tarihin kalıntılarıyla birlikte yok olup gitmek üzeredirler. Ancak, güçlü, çalışkan, kararlı, gözü pek olanlar ve içinde bulunduğumuz savaşın gerçek kapsamını kestirebilecek kadar ileri görüşlü olanlar varlıklarını sürdürebileceklerdir."¹⁹

Daha önce Zimmerman'ın telgrafını ABD'ye göndererek ABD'yi 1. Dünya savaşına çeken İngiltere, 2. Dünya Savaşı sonunda da Şubat 1947'de ABD'ye verdiği bir memorandum (Yazılı Nota-Muhtıra) ile Sovyetlere karşı Avrupa'nın zayıf kalmaması için ABD'yi Türkiye'ye ve Yunanistan'a yardım yapmaya çağırmıştır.

ABD bu kararı vermekte gecikmeyerek başkan Truman döneminde Türkiye ve Yunanistan'a askeri yardım yapılmıştır. Truman doktrini ABD'nin dış politikasında radikal değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu doktrinle ABD sadece Avrupa diplomasisi içine çekilmekle kalmamış aynı zamanda milletlerarası politika yapısında, hürriyet düzeninin korunmasında da başrolü almıştır. Böylece Sovyet tehdidine karşılık Yunanistan ve Türkiye bu doktrinle korunmuştur.

Diğer taraftan; 2. Dünya Savaşının yaratmış olduğu ekonomik çöküntü karşısında ABD, Avrupa için Marshall Planını uygulamaya koymuştur. Marshall Planı, Avrupa ülkelerinin kendi aralarında gerçekleştireceği işbirliğiyle ihtiyaçlarını karşılayamazsa ABD'nin vereceği ekonomik desteği ifade etmektedir. ABD, bir plan çerçevesinde 3 Nisan 1948'de çıkarttığı Dış Yardım kanunuyla, 16 Avrupa devletine (İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan, Türkiye, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka ve İsveç) Avrupa Ekonomik Kalkınma programı ile ekonomik yardımda bulunmuştur.²⁰

Bu iki politika sayesinde ABD, Sovyetler Birliğini çevreme politikasını (containment policy) gerçekleştirmiş oldu.²¹

Marshall planına karşılık Sovyetler de, uyduları ile kendileri arasındaki ekonomik münasebetleri ve işbirliğini sıklaştırmak için Molotof Planı adını verdikleri ikili ticaret sistemini kurmuşlardır.²² Amerika dışişleri bakanı George Marshall'ın ismine karşılık Sovyet dışişleri Bakanı Molotov'un adını alan yeni ekonomik işbirliği sistemi, komünist uyduların Sovyet kontrolü altına daha fazla girmesinden başka bir şey değildi.²³

¹⁹ Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih**, Ankara, A.Ü.SBF Yay., 1973, s.357.

²⁰ Muharrem Gürkaynak, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Ankara, Asil Yay, 2004,ss. 43,44

²¹ Haydar Çakmak, **Avrupa Güvenliği**, Ankara, Akçağ Yayınevi, 2003, s. 118

²² Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi....**, s.444.

²³ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi....**, s.445.

Bu bağlamda Soğuk Savaşın ilk dönemlerinde ABD'nin dış politikası iki temele dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, Ortadoğu'da petrol ve ekonomi üzerine denetim sağlayarak kendine bağımlı ilişkiler geliştirmek. İkinci stratejisinde ise; II. Dünya Savaşı sonunda çöken ekonomileri düzeltip, çok taraflı ticaretin geliştirilmesidir. 1960'lı yıllarda ABD ve SSCB'nin kendi bloklarını güçlü tutmak amacıyla yaptıkları yardımlar dolayısıyla Avrupa ekonomisi canlanmıştır.

Bu dönemde SSCB ile ABD arasında İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların boyutları hem artmış hem de her iki tarafın nükleer silahlara sahip olması ve bunu kullanma niyetleri tehdidin boyutunu arttırmıştır. Ayrıca; her iki taraftan birinin nükleer silahları kullanma tehlikesi, sadece iki ülkeyi değil aynı zamanda dünya çapında yaratacağı muhtemel yıkıcı etkiler dolayısıyla ABD'nin ve SSCB'nin hem nükleer silahlanmalarını arttırmış hem de konvansiyonel silahlarını geliştirmelerine yol açmıştır.

Nükleer silahların geliştirilmesi, özellikle Albert Einstein'in çalışmalarının ardından Nazi baskısından kaçan Alman asıllı nükleer fizikçileri bir araya getiren Manhattan Projesi ile başlamıştır. Ancak bu projeyi kendi çıkarlarına çeviren S.S.C.B. de nükleer silahlarının gelişimini en üst düzeye çıkarmayı başarmıştır. ABD nükleer gücünü 1945 yılında Japonya'ya atom bombası kullanarak ortaya koymuştur. Buna paralel olarak 1949 yılında Sovyetler Birliği de bu konudaki denemelerinde göstermiş olduğu başarıyla silahlanma yarışını başlatmıştır.

Teknolojik üstünlüğü elinde bulunduran ABD ve onun liderliğinde oluşturulan NATO başlangıçtaki genel görüşü "topyekün karşı koyma" stratejisine dayandırılmaktadır. Bu stratejinin temel dayanağı Sovyetler eğer sahip olduğu konvansiyonel kuvvetler ile saldırırsa, ABD buna karşılık nükleer silahlarla karşılık verecektir. Bu nedenle "topyekün karşılık stratejisi" iki temel noktaya dayanmaktadır: Birincisi, termonükleer karşılık yeteneği, düşmanı hem sınırlı savaştan ve hem de global bir savaştan caydırabilecektir. İkincisi, nükleer silahlar durumunun gerektirmesi üzerine kullanılacaktır.²⁴

Fakat bu strateji Sovyetlerin nükleer silahlara sahip olmasıyla değişmiş ve yeni oluşan yapılanma "dehşet dengesi" adıyla anılmıştır.

²⁴ Gürkaynak, **Avrupa'da Savunma.....** ,s. 79

Yeni oluşan bu denge sistemiyle 1961 yılında ABD Başkanı John F. Kennedy tarafından açıklanan “esnek mukabele” stratejisi oluşturulmuştur. Bu stratejinin temel dayanağı ise, taraflardan biri konvansiyonel bir saldırıyla karşılaşınca öncelikle konvansiyonel silahla karşılık verilecektir. Ancak; saldırıya uğrayan ülke konvansiyonel silahla başarılı olamazsa, nükleer silahla cevap verme hakkına sahip olacaktır. Bu çerçevede ABD’nin Soğuk Savaş döneminde takip ettiği strateji, SSCB’nin genişlemesini silahlı yollarla kesmek ve bu ülkenin ideolojik yapısını kapitalizmle yenmeyi hedeflemektedir. ABD’nin bu dönemdeki dış politikasının kapsamı küresel, fakat uygulanacak kesim açısından bölgesel bir nitelik göstermiştir.

Soğuk Savaşın kızıştığı 1960’lı yıllarda Sovyetler Birliği, üçüncü dünya’da komünizmi yaymayı hedeflediği ülkelerde “ulusal bağımsızlık savaşlarını destekleme yoluyla” yayılma stratejisini seçmiştir.²⁵ ABD de komünizme karşı ekonomik destek programlarına yönelmiştir. Kennedy’nin “Kalkınma İçin İttifak Programı” karşı-ayaklanma hareketini da içeriyor ve üçüncü dünya ülkelerini safına çekebilmek için gizli operasyonlara girişilmesini öngörüyordu.²⁶

ABD’nin silahlanmada tek süper güç olduğu düşüncesinin yarattığı dokunulmazlık inancı Küba krizi ile ortadan kalkmıştır. 1960’lı yılların temel konjonktüründe ise nükleer caydırma dengesinin yaratabileceği riskler önem taşımıştır. Yeni dönemin yaratabileceği bir tehlikeyi önlemek amacıyla teknolojinin en üst seviyeye çıkartıldığı anti-balistik füzeler gibi uzaya dayalı savunma sistemleri en üst seviyeye ulaştırılmıştır. Doğacak tehlikeleri önlemek amacıyla silahlanma yarışının durdurulması ilerleyen zamanlarda her iki taraf içinde bir görüş birliği oluşturmuştur.

Bu amaçla; 1970’lerde ABM (Anti Ballistic Misilse), daha sonraki yıllarda SALT (Strategic Arms Limitation) ve 1980’lerdeki START (Strategic Arms Reduction Talks) antlaşmaları yapılmıştır.

1968’li yıllara geldiğinde özellikle de Vietnam savaşı ABD’nin dış politika anlayışında bir dönüm noktası oluşturmuştur. SSCB de 1968’deki Çekoslovakya işgali Çin ile büyüyen ayrılık ile birlikte kendi blokunda güç kaybediyordu.²⁷ İki blokta

²⁵ Sait Yılmaz, **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2006, s.14.

²⁶ Yılmaz, **21. Yüzyılda Güvenlik.....**, s.16

²⁷ Yılmaz, **21. Yüzyılda Güvenlik.....**s.16.

da yaşanan benzer etkiler “gerginliğin yumuşamasını (detant)” zorlayan bir itici güç olmuştur.

Bu bakımdan, Soğuk Savaş döneminin aşındığı yıllar olarak nitelendirilen 1950’li ve 1960’lı yıllar iki süper gücün de hegemonyasının zedelendiği bir dönem olmuştur. Güç dengesi düzeni üzerinde etkili olmaya çalışan yeni devletlerle uluslararası ilişkiler “güç dengesi (balance of power)” denilen yeni bir sürece girmiştir. Güç dengesi düzeni bir dünya düzeni olmaktan ziyade Yugoslavya ve Fransa örneğinde olduğu gibi, Avrupa’da iki süper güçten bağımsız bazı yeni oyuncuların ortaya çıkışı ile tamamlanmaktaydı.²⁸

Fakat; 1980’li yıllarda S.S.C.B.’nin yayılcı stratejisinin tekrar gündeme gelmesi ve buna bağlı olarak bazı Avrupa ülkelerinde yaşanan karışıklıklar, yumuşama döneminin sona ermesine neden olmuştur. ABD, Sovyetler Birliği’nin oluşturduğu tehdit karşısında, savunma harcamalarının artırılmasına yönelmiştir. ABD, “hızlı müdahale gücü programı” ile dünyanın her bölgesine doğrudan müdahale gücünü oluşturmuştur. ABD, bu stratejiyle dünya üzerindeki hegemonyasını ve askeri üstünlüğünü bu dönemde arttırmıştır. Nitekim, Soğuk Savaş dönemi de bu dönemde SSCB’nin dağılmasıyla son bulmuştur. S.S.C.B.’nin çöküşü, ABD’nin uluslararası sistemde tek süper güç olarak kalmasına neden olmuştur.

Şüphesiz, Soğuk Savaş döneminde ABD iç politikasında da değişimler olmuştur. Bu dönemde Amerika ulusal güvenlik mekanizması da yeniden yapılandırılmış ve Soğuk Savaş yılları boyunca, bu yeni mekanizmanın evrimi devam etmiştir. Farklı bakanlıklar biçiminde çalışan kara kuvvetleri, hava kuvvetleri ve donanma 1947 yılında kongre tarafından kabul edilen Ulusal Güvenlik Yasası ile sivil bir bakan tarafından yönetilmek, üzere Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.

Ulusal Güvenlik Yasasıyla getirilen bir diğer yenilik ise başkanın dış politika ve ulusal güvenlik konularında karar almasına bir danışma organı olarak katkı sağlayacak Ulusal Güvenlik Konseyinin (UGK) kurulmasıydı.²⁹ Soğuk savaş yılları boyunca işlevlerinde ve üye sayılarında farklılaşma gösterse de Ulusal Güvenlik Konseyi başkan, başkan yardımcısı, dışişleri bakanı ve savunma bakanları ile genelkurmay başkanı ve CIA direktöründen teşekkül etmiştir. Ulusal Güvenlik

²⁸ Sait Yılmaz, **21. Yüzyılda Güvenlik....**, s.17.

²⁹ Çağrı Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, Refet İnanç ve Hakan Taşdemir Der.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s.61.

Konseyi ayrıca başkanın ulusal güvenlik danışmanın önderliğinde çalışan 60 kadar uzmana sahiptir. 1947 yasasıyla getirilen önemli bir değişiklik de ordunun çeşitli birimleri arasında bir eşgüdüm işlevi görecek genelkurmay başkanlığının kurulmasıdır.³⁰

“ABD, bu yeni yapılanma süreci içerisindeki Soğuk Savaş döneminde 45 kez ulusal sınırlarının dışına asker göndererek, dünyanın çeşitli bölgelerinde sıcak çatışmalara girmiş ve BM Barışı Koruma Güçleri arasında yer almıştır. 1950-1953 Kore Savaşı, 1964-1973 Vietnam Savaşı gibi uzun süreli savaşların yanı sıra, 1958 Lübnan’a, 1959-1960’larda Karayibler’e, 1965 Dominik Cumhuriyeti’ne, 1970 Kamboçya’ya, 1980 İran’a, 1981, 1986 ve 1989 Libya’ya, 1982 Lübnan’a, 1983 Grenada’ya, 1988-1989 Panama’ya askeri operasyonlar düzenlemiştir”.³¹

SSCB’nin dağıldığı 1990 sonrası dönemde uluslararası ilişkiler bir dönüm noktası yaşamıştır. SSCB’nin çöküşü ve Varşova Paktı’nın dağılması, Berlin duvarının yıkılmasıyla Almanya’nın birleşmesi, Doğu Avrupa’da Sovyet uydusu olan devletlerin “barış için ortaklık” programıyla batı’ya yönelmesi, Avrupa Birliği’nin önem kazanması, NATO’nun strateji değişikliği ve genişleme politikasına birde teknolojik ilerlemelerin kaydedilmesi uluslararası ilişkilerde yeni bir süreci başlatmıştır. Yaşanan bu gelişmeler ABD dış politikasında da yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur.

Bu dönemde 45 yıllık Soğuk Savaş deneyiminden sonra tüm dünya alışık olmadığı bir yeni dünya düzeninin siyasal atmosferine girmiş, ABD tek “süper güç” kalmanın getirdiği kendine güven artışını ve şaşkınlığını birlikte yaşayarak yeni dönem için stratejiler belirlemeye çalışmıştır.³² Buna karşılık, Soğuk Savaş sonrası sürecin, ABD açısından esasında çok fazla farklılık arz etmediğini savunan Joseph Nye’a göre, ABD her ne kadar süper bir güç olarak nitelendirilse de, küresel hedeflerine ulaşması için tek başına hareket etmesi mümkün değildi ve her zaman müttefiklere gereksinim duymaktaydı³³. Bu çerçevede Nye, uluslararası politikada karşılıklı bağımlılığın çok büyük önem arz ettiğini belirterek, ABD’nin her zaman

³⁰ V. Cecil Crabb, **American Foreign Policy in the Nuclear Age**, New York, Harper & Row, 1983, s.114.

³¹ F. Richard Grimmett, **Instances of Use of United States Armed 1789-1999**, Washington D.C., Congressional Research Service, 1999, ss. 14-19.

³² R. Stanley Sloan, **The US Role in a New World Order: Prospects for George Bush’s Global Vision**, Washington D.C., Congressional Research Service, s. 46, 1991.

³³ Nye, Joseph ‘U.S. Security Policy: Challenges for the 21st Century’, U.S. Foreign Policy Agenda, July (1998).: 16 Şubat 2007

<http://uninfo.state.gov/journals/itps/0798/ijpe/pj38nye.htm>

uluslararası toplumu ilgilendiren konularda önderlik yapmaya devam edeceğini ifade etmiştir³⁴.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, uluslararası ilişkilerin şekillenmesi, "küreselleşme" süreci çerçevesinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu bakımdan Amerikan dış politikasının üçüncü dönemi olan "küresel" dönem, aslında Soğuk Savaş takibeden "küreselleşme" dönemi şeklinde yeni bir döneme girdiğini söyleyebiliriz. Aslında küreselleşme, Soğuk Savaş süresince ABD'nin başını çektiği bloğun yürüttüğü bir politik anlayıştı ve Soğuk Savaş takiben, bu anlayış, çok daha yoğun ve net bir şekilde devamlılık arz etmiş oldu. Bir başka ifadeyle, küreselleşme, "...Soğuk Savaş sonrası dünyanın imarında kilit rol oynayan faktör..." niteliği taşımaktadır³⁵.

Soğuk Savaş sonrası küreselleşme, ABD'nin uluslararası güvenlik stratejisinin küresel bazda yaygınlaşması bakımından, "demokratik-küresel bir barışın" tesisi anlamına gelmekteydi ve Soğuk Savaş sonrası gelişmelerin ve stratejilerin anlaşılması için küreselleşmenin, mutlak surette anlaşılması gerekiyordu³⁶.

Küreselleşmenin vurgu yaptığı küresel güvenlik çerçevesinde, ABD'nin özgür ve bağımsız bir ülke olarak kalmasının temel hedefi olduğunun vurgulandığı Ağustos 1991 tarihli "Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde" ABD'nin öncelikleri şu şekilde belirlenmiştir:

a. Askeri Açıdan: ABD'nin ve müttefiklerinin güvenliğini tehdit edecek her türlü saldırıyı caydırmak; hakkaniyete uygun ve denetlenebilir silahların kontrolü anlaşmalarıyla istikrarı artırmak, sınırlı balistik füze saldırılarını önleyecek sistemler geliştirmek ve gerekli konvansiyonel kapasiteyi zenginleştirmek, dünyada silahlanma harcamalarının kısıtlanmasına çalışmak, gelişmiş askeri teknolojiler ile nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların düşman ülke ve gruplara transferinin önüne geçmek, ABD ve müttefikleri arasında, küresel liderliğin ve sorumlulukların daha fazla paylaşıldığı daha dengeli bir ortaklık kurmak, bölgesel hakimiyet kurmak isteyen ülkeleri caydıracak bölgesel askeri dengeleri sağlamak.³⁷

³⁴ Joseph Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Gürok Koca (Çev.), İstanbul, Literatür Yayınları, ss. 105-129.

³⁵ Ian Clark, **The Post-Cold War Order, The Spoils of Peace**, Oxford, Oxford University Press, 2001, s. 139.

³⁶ Clark, **The Post-Cold War.....**, ss. 142-143.

³⁷ Erhan, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları", s. 65

b. Ekonomik Açıdan: Ulusal güvenliğin ve ekonomik gücün ayrılmaz parçaları olduğundan hareketle, güçlü, müreffeh ve rekabete dayanabilir bir ulusal ekonomi oluşturmak, uluslararası pazarlara enerji ve maden kaynaklarıyla, okyanuslara ve uzaya açılmayı güvence altına almak, pazar ilkelerine dayalı, ticaret ve yatırımı engellemeyen, istikrarlı para kurlarına sahip, açık ve genişleyen bir uluslararası ekonomiyi teşvik etmek, ekonomik gelişme ile sosyal ve siyasal ilerlemeyi sağlamak için yardım, ticaret ve yatırım politikalarını desteklemek.

c. Siyasal Açıdan: Sovyetler Birliğindeki demokratik değişimi desteklemek, demokratik değerlere ve bireysel haklara bağlı, özgür uluslar camiasını genişletmek, Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası örgütleri, barışı sağlama konusunda daha etkin hale getirmek, Batı Avrupa'nın siyasal ve ekonomik bütünleşmesini desteklemek, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kapsamında Avrupa güvenlik kimliğinin oluşumuna imkan sağlamak, tüm Avrupa'ya istikrar, demokrasi ve güvenlik getirme amacına matuf olarak NATO müttefikleriyle Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) arasında yardımlaşmanın geliştirilmesini sağlamak, bölgesel ihtilafların giderilmesinde diplomatik çözüm yollarına ağırlık vermek, insan haklarının, ekonomik ve sosyal ilerlemenin teminine yönelik özgür ve demokratik kurumların gelişimine katkı sağlamak.³⁸

d. Diğer Alanlar: Uluslararası terörizm başta olmak üzere ABD'nin ve Amerikan vatandaşlarının güvenliğine yönelik yeni tehdit alanlarını ortadan kaldırmak, dış üretimi azaltma, kaçakçılıkla mücadele ve iç talebi azaltma yoluyla yasa dışı uyuşturucu ticaretini engellemek, demokratik kurumlara yönelmiş terörizm ve yasa dışı uyuşturucu ticareti kaynaklı tehditleri ortadan kaldırmak.³⁹

1991 stratejisinden 5 yıl sonra 1996'da yapılan ve Başkan Bill Clinton tarafından açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde, 1991'de belirlenen hedeflere ulaşılmakta olduğu ve evvelce tespit edilen güvenlik önceliklerinde de çok fazla değişiklik olmadığı belirtilmiştir. Clinton; 1996 Ulusal Güvenlik Stratejisinin de "savaşmayı ve ülke dışına gönderilmesine her an hazır bir silahlı kuvvetle güvenliği sağlamayı, ABD'nin iktisadi canlanmasını hızlandırmayı ve ülke dışında demokrasiyi

³⁸ Haydar Çakmak, Avrupa Güvenliği, Ankara, Akçağ Yayınları, 2003,s.259

³⁹ Erhan, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları", s.66.

teşvik etmeyi” kapsadığını ve ABD’nin dünya liderliğinin daha önce hiç olmadığı kadar gerekli olduğunu açıklamıştır.⁴⁰

1996 stratejisinde, ulusal güvenliği güçlendirmek için ABD’nin Ürdün ve İsrail ile Filistin ve İsrail arasındaki barış sürecine yardımcı olduğu, Bosna bunalımının çözümünde etkin rol üstlenerek Dayton Barış antlaşmasının imzalanmasını sağladığı, NATO ile eski doğu bloku ülkeleri arasında “Barış için Ortaklık” girişimini başlattığı, Rusya, Ukrayna, Kazakistan ve Beyaz Rusya ile nükleer silahların sınırlandırılması yönünde yakın işbirliği ortamının yaratıldığı ve Kuzey Kore’nin nükleer programını durdurması için yoğun çaba gösterildiği ifade edilmiştir.⁴¹

Ayrıca, ABD 1996 Ulusal Güvenlik Stratejisi çerçevesinde NAFTA ve GATT Uruguay Raundu’nun tamamlanmasına ve Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ/WTO) formlarının oluşturulmasına öncülük etmiştir. Yine bu strateji çerçevesinde Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) formlarının oluşturulmasına ön ayak olmuş, AB ile “Atlantik Ötesi Pazar” yaratılması için ticaret ve yatırım önündeki engellerin karşılıklı olarak azaltılması konusunda mutabık kalınmış, Çin’e ticarete “en çok gözetilen ulus” statüsünün tanınmasına neden olan uygulamalarda bulunulmuştur.

ABD bu strateji belgesinde de demokrasiyi yaymak, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü sağlamak amacıyla, Güney Afrika’daki siyasal dönüşümü destekleyip, orta ve doğu Avrupa ülkelerinin demokratikleşme süreçlerine yardımda bulunulmuştur.

Bu stratejinin en önemli özelliklerinden biri de artık ABD’nin uluslararası bunalımlara müdahale konusunda “seçici” davranacağını açık bir şekilde dile getirilmiş olmasıdır.

Bill Clinton’un 1997’de açıkladığı “Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi”nde ise, evvelce belirtilen hedef ve ilkelerin geçerliliği aynen kabul edilirken ABD çıkarlarına yönelik tehditlerin sınıflandırılmasına yönelik bir ayırım yapılmıştır. Bu çerçevede “bölgesel ya da devlet-merkezli tehditler” başlığı altında ayrılacak bu bölgelerin ABD için bir tehdit unsuru yarattığı belirtilmiştir. Ayrıca bu bölge ya da ülkeler zaman zaman ABD’ye tehdit oluşturmak amacıyla nükleer, biyolojik ve

⁴⁰ Çakmak, **Avrupa**..... ,ss. 259-260

⁴¹ Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, s.67.

kimyasal silahlar da dahil olmak üzere tüm tehdit unsurlarını geliştirdikleri öne sürülmüştür.

“Ulus-ötesi tehditler” başlığında ise; terörizm, silah kaçakçılığı, yasa dışı uyuşturucu ticareti, uluslararası örgütlü suçlar, denetim dışı göçmen taşımacılığı ve çevreye verilen zararlar belirtilirken bu unsurların ABD politikasında büyük tehdit unsuru olarak yer aldığı belirtilmiştir.⁴² “Kitle İmha Silahlarından Kaynaklanan Tehdit” başlığı altında ise bu silahlara sahip olan ülkelerin başta ABD ve dünya düzenine büyük tehdit oluşturduğu öne sürülmüştür. Ayrıca 1997 Ulusal Güvenlik Stratejisinin en önemli özelliği ise belirtilen bu tehlikelere karşı ABD’nin tek başına mücadele etmesinin mümkün olmayıp dünyanın diğer belli başlı ülkeleriyle güvenlik çatısı altında işbirliğine gitmesinin gerekliliğini vurgulaması olmuştur.

ABD’nin uluslararası ortamı şekillendirirken başvurduğu yöntemlerin belirtilmesi de 1997 yılı Ulusal Güvenlik Stratejisi’nin bir diğer özelliğini ortaya koymuştur. Bu stratejide ilk savunma hattının diplomatik yöntemlerle oluşturulması öngörülmüştür. ABD çıkarlarına zarar vermesini engellemek için, bölgesel ve ulusal istikrarsızlıkların giderilmesi amacıyla gerekli görülen yerlere Amerikan yardımlarının gönderilmesi ikinci yöntem olarak belirlenmiştir. Üçüncü aşamada silahların kontrolü ve silahsızlanma yöntemi öngörülmüş en son ve en etkili yöntem olarak ise gerekli görüldüğünde askeri gücün kullanılması şeklinde belirtilmiştir.

1998 yılında yayınlanan “Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi” ABD çıkarlarını üç temel gruba ayıran özelliğiyle diğer stratejilerden ayrılmıştır.⁴³ “Yaşamsal Çıkarlar” başlığı altında ABD’nin güvenliğine doğrudan yönelen tehditler yer almıştır. Bu çerçevede ABD’nin veya müttefiklerinin ülke bütünlüğüne, vatandaşlarının güvenliğine, iktisadi çıkarına yönelik tehditler karşısında ABD’nin tek başına kuvvet kullanması da dahil olmak üzere her türlü yöntemle bertaraf edecek yetkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Diğer bir sınıflandırma ise “Önemli Ulusal Çıkarlar” başlığı altında ABD’nin varlığına doğrudan tehdit unsuru oluşturmamakla beraber ülkenin ve dünyanın mevcut yapısını tehlikeye düşüren olgu, davranış ve eylemleri içermektedir. Örneğin; Haiti’de “demokrasinin yeniden tesisi” için ABD müdahalesi ve Bosna’daki NATO harekati, bu tür tehditleri ortadan kaldırmaya yönelik eylemler “İnsani ve diğer çıkarlar” başlığını taşımakta ve bazı durumlarda, sırf ulusal değerler

⁴² Çakmak, **Avrupa**.....,s. 260

⁴³ Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası” ABD’nin Güvenlik Algılamaları”s.68

gerektirdiği için ABD'nin harekete geçeceğini belirten bir yaklaşımı içermektedir. Doğal ve insan kaynaklı afetler ile insan hakları ihlalleri durumunda ve demokratikleşmenin desteklenmesi, ordunun sivil denetiminin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınma amacıyla ABD'nin başka ülkelerle birlikte ya da tek başına davranabileceği belirtilmiştir.⁴⁴

1998 stratejisinde, bir öncekine ek olarak, yabancı devletler tarafından gerçekleştirilen ABD'nin askeri, diplomatik, teknolojik yada ticari sınırlarını ele geçirmeyi hedefleyen casusluk faaliyetleriyle, kendi haklarını yönetmekten aciz ülkelerdeki iç karışıklığı önleyemeyen ve bu nedenle insani ve bölgesel bunalımlara yol açan “başarısız devletler” de ABD çıkarlarını tehlikeye düşüren tehditler olarak sayılmıştır.⁴⁵

1999 yılında Clinton yönetimince açıklanan “Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi” önceki stratejinin değerlerine atıfta bulunmakla beraber, küreselleşmeye oldukça önem veren bir yaklaşım göstermiştir. Kitle imha silahları, terörizm ve uluslararası suçların tüm devletler için endişe yarattığı savunulmuştur. Ayrıca, 1998 Ulusal Güvenlik Stratejisinde “füze savunması” başlığında yer alan konu 1999 Ulusal Güvenlik Stratejisinde “ulusal füze savunma sistemi şeklinde daha ayrıntılı boyutlarıyla inceleme konusu olmuştur. ABD'nin uzun menzilli kitle imha silahları geliştirmekte olan devletlerden tehdit algıladığı vurgulanarak, “serseri devletlerden” (rogue states) gelebilecek kıtalararası balistik füze (ICBM) saldırı ihtimalinin her geçen gün arttığı ifade edilmiştir.⁴⁶ Söz konusu tehdidi ortadan kaldırmak için ABD'nin 2000 yılından itibaren, sınırlı bir füze savunma sistemini gerçekleştirme niyetinde olduğu, bunu mümkün kılmak için, 1972 tarihli Anti-Balistik antlaşmasında gerekli değişikliklerin yapılması için diplomatik müzakerelere ağırlık verileceği ifade edilmiştir.⁴⁷

2000 yılında ortaya konan Ulusal Güvenlik Stratejisi de ABD dış politikasında bir dönüm noktası yaratmıştır. Amerika bu stratejiden önce dış politika uygulamalarını “klasik diplomasi” platformuna oturtmuştur. Ancak, bu stratejiyle birlikte Amerika dış politikasında bugün internet ve medya kanalıyla diğer ülkeleri de etkileyecek bir strateji olan “açık diplomasi”yi benimsemiştir. Açık diplomasi içinde ilk defa, ABD

⁴⁴ Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları”, ss.69-70.

⁴⁵ Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları”, ss.69-70.

⁴⁶ Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları”, s.72.

⁴⁷ Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları”, ss.69-70.

istihbarat sistemleri de açıkça belirlenmiştir. ABD istihbarat birimleri sadece tehlikelerin önceden ortaya çıkarılmasını ve tehditlerin caydırılmasını sağlamayacak, sorunlara çözüm getiren, ABD çıkarlarına hizmet eden fırsat ve imkanları da gerçek zamanlı olarak ortaya koyacaktı.⁴⁸

ABD'nin bu dönemde oluşturduğu ve yukarıda özetlenen ulusal güvenlik stratejilerinde şu hususlar dikkat çekicidir;

1991 stratejisinde, bölgesel hakimiyet kurmak isteyen ülkelerin aydınlatılmasına karşın ABD ve müttefikleri arasında küresel liderlik ortaklığından söz edebilmekte ve ABD'nin okyanuslara ve uzaya açılımının güvence altına alınması öngörülmektedir.

1996 stratejisinde, ulus ötesi terör, silah kaçakçılığı, yasadışı uyuşturucu ticareti ve kitle imha silahlarına sahip devletler ABD için tehdit unsuru olarak kabul edilmişlerdir. Bu çerçevede El Kaide ve Afganistan ile Irak'ın bu strateji döneminde hedef seçildiği de söylenebilir.

1998 stratejisinde ise, kendi halklarını yönetmekten aciz devletler de insani ve bölgesel bunalımlara sebep olarak ABD güvenliğini tehdit edici unsur olarak belirlenmiştir.

2000 stratejisinde ise ABD açık diplomasiyi benimseyerek, istihbarat birimlerinin ülke güvenliğindeki önemini artırıcı eylemlerde bulunmuştur. Esasında her tehdit algılamasının aynı zamanda karşı bir tehdidi de ifade ettiği dikkate alındığında, ABD'nin bütün bu stratejilerini, hedef gösterdikleri kişi ve toplumlar ya da topluluklar için de bir tehdit olarak tanımlamak da mümkündür. Çünkü bu stratejilerle tehdit unsuru olarak gösterilmek aynı zamanda hedef gösterilmeyi ifade etmekte, hedef gösterilmek de karşı taraf için bir tehdit algılaması olarak ortaya çıkmaktadır. Tabii ki bu karşılıklı tehdit algılamalarının ya da karşılıklı tehdit etmenin haklılığını, doğruluğunu ya da haksızlığını ve adaletsizliğini belirlemek siyasi, hukuki, felsefi veya askeri çok yönlü ve çok boyutlu bir tartışma konusudur.

Burada, şu hususu tartışmasız şekilde ileri sürmek mümkündür. Tehdit etmek eyleminin kendisi haklı gerekçelere dayansa dahi hukuksuzdur. Ne var ki, kendisini güçlü gören ya da öyle zanneden devletlerin hukuka yaklaşımlarının Eski Yunan düşünürü Kallikles'den farksız olduğu bir dünyada, yani, güçlü olanların zayıfların bir

⁴⁸ Sait Yılmaz, **21. Yüzyılda.....**, s.430.

müeyyidesi olmamakta, müeyyide Tanrı'ya kalmaktadır. Hal böyle olunca da güçlülerin güç kullanmaya karşı olmak adına terörizmi zayıfların kuvvetlilere direniş eylemi olarak tanımlayanlar olabilmektedir ve ABD'nin 11 Eylül terör saldırılarına hedef olması da bu nedene dayandırılabilir.

Bu çalışma'da ABD'nin, esasında tarihsel bir perspektifi ve evveliyatı olan, ancak 11 Eylül'ün adeta bir "milad" gibi algılanması sonucu 11 Eylül sonrası netleşen ya da netleştirilen güvenlik tehditlerini algılayışı ve yorumlayışı ve bu çerçevede geliştirilen politikalar ışığında, ABD'nin küresel politikalarının küresel güvenliği sürüklediği noktalar ve Amerikan gücünün artık bizzat ABD'yi tehdit edişi ele alınmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, ABD'nin sırasıyla bölgesel-kıtasa; Batı Bloğu ve küresel lider oluşu, ister istemez ulusal güvenlik algılamalarının da bu seyri izlemesi sonucunu doğurmuştur. Nitekim, bu süreç dahilinde, tüm güvenlik tehditleri, bu tehditlerle mücadele ve ortaya konulan güvenlik hedefleri de Amerikan yönetiminin algılamalarına göre şekillenmiştir.

ABD'nin, dünyadaki gidişatı Soğuk Savaş sonrası küresel lideri sıfatıyla izlemesi ve şekillendirmesinin, aslında ABD'nin küresel gücünü zayıflatışı ve dünyanın daha fazla güvenlik için çalışma ve harcama yapılan bir ortamda, gitgide güvenlik zaafı ve boşluğu içine düşüşü gerçeğinin ortaya konulmasıdır. Nitekim, Paul Kennedy'nin henüz Soğuk Savaş döneminde ortaya koyduğu gibi, "Büyük Güç; gücü arttığı sürece, kendisini daha fazla güvensiz hissedecek, dolayısıyla savunmaya daha fazla harcama yapacak; ancak sonunda kendisini yine güvensiz hissedecektir"⁴⁹ görüşünün en somut yansıması bugün ABD'nin küresel ve tek süper güç olarak güvenlik konusunu sürekli ön planda tutması, ancak hala kendisini güvensiz hissederek, bu "güvenlik sarmalından" çıkamamasıdır. Keza, Nincic'in ortaya attığı "Parkinson Ulusal Güvenlik Yasası" gereği, bir gücün güvensizliği elinde tuttuğu güçle doğru orantılıdır⁵⁰. Bir başka ifadeyle, küresel ya da bölgesel bir güç, ne kadar büyük bir güç haline gelirse, güvensizliği de o boyutta artmaktadır.

Dolayısıyla, ABD'nin içinde bulunduğu "küresel güvenlik çıkmazı" ya da "girdabı" gitgide derinleşmekte ve buna bağlı olarak ABD yönetimi güvenlik

⁴⁹ Paul Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict 1500 to 2000**, New York, Random House, ss. xxii, xxiii.

⁵⁰ Miroslav Nincic, **United States Foreign Policy: Choices and Tradeoffs**, Washington D.C., CQ Press, 1988, ss.5-7.

hususunu her zaman ön planda tutmaya çalışmaktadır. Buna karşılık, güvensizliği de artmakta ve bu sorunun üstesinden gelememektedir.

2.3. Sonuç

Uluslararası ilişkilerde güvenlik fenomeni oldukça önemli bir yere sahiptir. Güvenlik dengelerini kökten etkileyen herhangi bir tehdit, devletlerarası ilişkilerde radikal değişimler yaratabildiği gibi aynı zamanda küresel sistemi de olumsuz açıdan etkileyebilmektedir. Bu yüzden devletlerin siyasi tarihinde, güvenlik algılamaları önemli bir kıstas olmaktadır.

Nitekim; Amerika Birleşik Devletlerinin de kuruluşundan günümüze kadar olan dış politika süreci incelendiğinde; ABD'nin iç ve dış politika sürecinin oluşmasında tehdit algılamalarının oldukça önemli olduğu görülmektedir. ABD'de her ülke gibi ulusal ve uluslararası politikasını bu tehdit algılamalarına yönelik oluşturmuştur. Bu çerçevede denilebilir ki; ABD'nin koloniciliğine karşı çıkan, özgürlükçü ve bağımsızlık yanlısı bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmasından günümüze kadar güvenlik olgusu büyük bir önem taşımıştır.

Bu bölümde; ABD'nin kuruluşundan, 11 Eylül 2001 terör saldırısına kadar ki güvenlik algılamaları üç ana bölümde incelenmiştir. ABD'nin kuruluşundan birinci dünya savaşına kadar ki ilk süreci "kıtasal dönem" olarak algılamamız mümkündür. ABD ilk dönemdeki dış politikasında yeni kazanmış bir devletin uluslararası egemen eşitliği koruyup geliştirme amacının hassasiyeti ve önceliği çerçevesinde özellikle bağımsızlığını ellerinden aldığı kolonistlerden ve onların politikalardan uzak durmayı tercih ettiği ve bu tercihinde Avrupa devletlerinin politikalarının kolonist olmasını eski kolonileri bir devlet olarak ciddi bir tehdit niteliğinde algıladığı belirlenmiştir. ABD bu stratejisini izolasyonist bir politika çerçevesinde oturarak Avrupa ile ilişkilerini minimum seviyede tutmaya çalışmıştır. Bu çerçevede izolasyonizm politikası; ABD'yi kuruluş tarihinde hem Avrupa'dan hem de kendisine tehdit oluşturabilecek tüm unsurlardan da uzak tutmasına neden olmuştur.

ABD dış politikasında etkili olan ikinci dönemde "bölgesel dönem" olarak isimlendirilmiştir. ABD, bu dönemde, kuruluşunda benimsemiş olduğu izolasyonist "kıtasal" politikalarının dışına çıkarak; 1. Dünya Savaşında dahil olmak üzere uluslararası politikalarla ilgilenmeye başlamıştır. ABD'nin 1. Dünya Savaşına katılımı aynı zamanda kuruluşundan itibaren benimsemiş olduğu izolasyonizm politikasından

da belli bir dönem için uzaklaşmasına neden olmuştur. Ancak; savaş sonrası ABD, dolaylı olsa da Monroe Doktrini'ne geri dönerek, 2. Dünya Savaşına kadar eskisi kadar olmasa da Avrupa'dan uzak durmaya özen göstermiştir. Bu nedenle izolasyonizm ile enternasyonalizm arasında gidiş gelişi ve bir deneme açılımını ifade etmek üzere olan bu dönem "bölgesel dönem olarak değerlendirilmiştir.

Savaş sonunda Woodrow Wilson'un ABD dış politikasında benimsendiği temel strateji, ulusların kendi geleceğini tayin etme ve demokrasi kavramlarına insan hak ve özgürlükleriyle eşdeğer tutan barışçı ilkeleri siyasi tarihte "Wilson Prensipleri" olarak yer almıştır. 1. Dünya savaşını kazananların kaybedenlerden hiçbir toprak talebinde bulunmayacağını belirttiği Wilson prensipleri, dünya barışının sağlanabilmesi için Milletler Cemiyetinin kurulmasını öngörmüştür. Böylece başkan Woodrow Wilson dünya barışının Avrupa'dan geçtiğine inanarak izolasyonizm politikasından uzaklaşmıştır. ABD'nin yüksek menfaatlerini koruma amacına dayanan, Avrupa'dan soyutlanamayan ve bu amaç uğrunda uluslararası kuruluşlara yönelen "enternasyonalist" bir dış politika açılımına yönelmiştir. Bu enteryonist vizyona karşın, Amerika'nın tekrar Monroe doktrinine dönmesi çok uzun sürmemiş; ABD Senatosu, Wilson Doktrini'ni de Versay Antlaşmasını da 1920'de reddederek Monroe Doktrinine dönüşü sağlanmıştır. Dolayısıyla bu dönem ABD politikasını Monroe Doktrini ile Avrupa politikaları arasında gidiş-geliş dönemi olarak da ifade etmek mümkündür.

ABD'nin güvenlik algılamalarının değerlendirildiği üçüncü dönem ise küresel dönem olarak nitelendirilmiştir. Bu dönem, 2. Dünya Savaşı sırasında 7 Aralık 1941'de Japonya'nın, ABD'nin Hawaii'de Pearl Harbor'daki üstlerine saldırarak ABD'ye savaş açması ve bunu takiben ABD'nin 2. Dünya Savaşına girip 11 Aralık 1941'de Almanya'ya savaş ilan etmesi ile başlamıştır. ABD bu dönemde, kıtasal ve bölgesel dönem politikalarını bir tarafa bırakıp izolasyonist politikadan tamamen uzaklaşarak, küresel bir açılım sergilenmiştir.

Diğer taraftan 2. Dünya Savaşı, Avrupa ekonomisinde ağır kayıplar yaratmıştır. Bu savaşın yaratmış olduğu ekonomik çöküntüden en az etkilenen ise S.S.C.B. ve ABD olmuştur. Doğu ve Batı bloğunu ayıran bu kutuplaşma Yalta konferansı ile daha da belirginleşmiştir. Bu bağlamda 2. Dünya savaşı sonunda tanımlanan Soğuk Savaş kavramı, ABD-SSCB arasındaki siyasi ve askeri (özellikle nükleer) rekabet ile kapitalizm ve komünizm arasındaki ideolojik çatışmayı ifade etmiştir.

ABD bu dönemde; Marshall ve Truman doktriniyle komünizmin ve dolayısıyla SSCB'nin bölgesel yayılmasını önlemeye çalışmıştır. Buna bağlı olarak Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde ABD'nin dış politikası iki temele dayanmıştır. Bunlardan birincisi; Ortadoğu'da petrol ve ekonomi üzerine denetim sağlayarak kendine bağımlı ilişkiler geliştirmek. İkinci stratejisinde ise; II. Dünya Savaşı sonunda çöken ekonomileri düzeltip çok taraflı ticaretin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

İki kutbun da sahip olduğu nükleer gücü ve üst seviyeye çıkarma güdüsü, Soğuk Savaş döneminin tehdit algılamalarını da en üst seviyeye çıkarmıştır. Ancak karşılıklı tehdit algılamalarına bağlı silahlanma yarışı sonucunda S.S.C.B. dağıtmış ve ABD uluslar arası sistemde tek süper güç olarak kalmıştır.

ABD, bu dönemde iç güvenlik yasasında da radikal değişimler yapmıştır. Doğu bloğunun çökmesiyle tek süper güç kalan ABD, 1991'deki yenedünya düzeni yaklaşımları çerçevesinde ilk ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinde radikal değişimleri benimsemiştir. Bu stratejide ABD, bölgesel hakimiyet kurmak isteyen ülkelerin aydınlatılmasına karşın müttefikleri arasında küresel liderlik ortaklığından söz edebilmekte ve ABD'nin küresel açılımları desteklenmektedir.

1996 Ulusal Güvenlik Stratejisinde ise, ulus ötesi terör, silah kaçakçılığı, yasadışı uyuşturucu ticareti ve kitle imha silahlarına sahip devletler ABD için tehdit unsuru olarak kabul edilmiştir. Bu çerçevede El Kaide ve Afganistan ile Irak'ın bu strateji döneminde hedef seçildiği açıkça belirtilmiştir.

2000 stratejisinde ise ABD açık diplomasiyi benimseyerek, istihbarat birimlerinin ülke güvenliğinde ki önemini artırıcı tedbirleri öngörmüş ve ABD'nin ulusal ve uluslararası güvenlik sınırlarını belirlemeye çalışılmıştır.

ABD 11 Eylül 2001 terör saldırısına kadar benimsemiş olduğu iç ve dış güvenlik politikalarında küresel bir güç olma amacını açıkça ortaya koymaya çalışmıştır. ABD'nin bu politikasını dönem dönem Avrupa'dan uzaklaşan izole politikasında ya da doğrudan Avrupa politikalarına katıldığında görmekteyiz. Ancak, Avrupa devletlerinin zaman içerisinde ABD'yi gerek birinci dünya savaşına gerekse ikinci dünya savaşına yine kendi uluslararası çekişmeleri içerisinde çekmeye muvaffak oldukları ve bu süre içerisinde beklentilerin ötesinde büyütüp güçlenen ABD'yi Avrupa'nın koruyucusu konumuna getirdikleri, sonuç itibarıyla, ABD'nin kuruluşundan

11 Eylül 2001 tarihine kadar olan siyasi tarihi içerisindeki dış politika ve uluslararası ilişkilerinde Avrupa devletlerin uluslararası politikalarının etkili olduğu söylenebilir.

Eğer ABD, kuruluşundan itibaren, Avrupa devletlerinin uluslararası politikasından kendisini izole etmeyip onlarla birlikte ve onlarla iç içe ve dış politika oluşturma sürecine girseydi bugünkü büyüklüğüne ve gücüne sahip olabilir miydi? Bu sorunun cevabını net ve somut şekilde vermek mümkün olmamakla birlikte en azından Avrupa'yı ve dünyayı etkileyen ve yönlendiren değil Avrupa'nın etkileyip yönlendirdiği bir devlet olma ihmalinin yüksek olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, Başkan Washington ve Monroe'nin geliştirdikleri ve özellikle Avrupa'ya karşı, uygulanan kendini izole etme politikasının ABD'nin ilk dönem dış politikaları bakımından isabetli ve başarılı sonuçlar verdiği düşünülebilir.

Nitekim; ABD 11 Eylül 2001 terör saldırısına kadar benimsemiş olduğu bu dış politika stratejileriyle hem güçlü bir devlet olma savaşı verirken hem de küresel düzende başat güç olma amacına ulaşmaya çalışmıştır. Sonuç itibarıyla ABD için tehdit algılamaları iç ve dış politika oluşum sürecinde büyük önem arz etmektedir.

Üçüncü Bölüm

11 Eylül Saldırıları

3.1. Giriş

Sadece ABD için değil, aynı zamanda tüm dünya için beklenmedik bir nitelik arz eden ve sıklıkla dile getirildiği gibi yeni bir milat sayılan 11 Eylül saldırıları, gerçekleştirilme şekliyle, başından itibaren yalnızca Amerikalıların değil, tüm dünyanın dikkatini çekmiş ve tüm insanlığın belleğinde, bu denli iyi korunduğu düşünülen bir ülke ve son derece sofistike özellikler gösteren ve insanoğlunun geldiği en son noktayı ifade eden ABD gibi bir güce karşı, özellikle Pentagon gibi bir merkeze nasıl olup da bu tür saldırıların düzenlenebildiği sorusu hiç bir zaman yanıt bulamamış ve 11 Eylül olayları, başından itibaren “küresel bir muamma” olarak karşımıza çıkmıştır.

11 Eylül, bizatihi “gizemli” olması bakımından, tüm insanlığın tarihsel açıdan bakıldığında ciddi anlamda dikkatlerini çekmiştir. Buna bağlı olarak, sebepleri hiç bir zaman tam manasıyla anlayılamamakla birlikte, 11 Eylül, üzerinde sayısız komplo teorilerinin yapıldığı bir olay olarak da tarih sayfalarındaki yerini almıştır. Bu çerçevede 11 Eylül olayları, diğer benzer olaylarda olduğu gibi, ardında parasal gücün oluşunun yanı sıra ciddi bir felsefi boyuta da sahip bir vakadır. 11 Eylül ile ilgili olarak yapılan bir çok yorumda, kuşkusuz bu olayın, son derece karmaşık bir yapı arz ettiği ve ardında, “kolektif bir aklın” mutlaka bulunduğu sıklıkla değinilmiş olan bir durumdur¹.

Bu kolektif aklın ne olduğu ya da kimlerden müteşekkil olduğu hususunda bir netlik hiç bir zaman oluşmamış; ancak El Kaide gibi eşi benzeri görülmemiş küresel ve tek bir noktadan yönetilemeyen; hatta bir çok açıdan soyut özellikleri olan bir örgüt çerçevesinde olayların müsebbipleri bulunmaya çalışılmış ve tüm olay, doğrudan Üsâme bin Ladin ile bağlantılandırılmıştır. Öte yandan, yukarıda ifade edilen “kolektif akıl” husus dikkate alındığında, 11 Eylül’ün ardında bir kolektif akıl aranabildiğine göre, ABD hükümetinin de kolektif bir akla sahip olduğu net olarak görülecektir. Dolayısıyla, 11 Eylül olayları, aynı zamanda bizlere, artık kolektif akılların çatıştığı

¹ Volkan Yaraşır, **11 Eylül: Gerçeğin Çölüne hoş geldiniz**, İstanbul, Gendaş Yayınları, 2001, ss. 115,116.

ve küresel güvenliğin de bu çerçevede şekillendiği bir dünyada yaşamakta olduğumuzu göstermektedir.

11 Eylül olayları, her ne kadar doğrudan bir “güvenlik” sorunu olarak ele alınmış ve bu şekilde sunulmuşsa da, aynı zamanda geri kalmış Doğu’nun, ileri Batı’ya ve Batı’nın temsil ettiği değerlere ve ulaştığı noktaya yönelik bir saldırı mahiyetini de taşımaktadır.

11 Eylül’ün arkasında “kolektif bir akıl” olsun ya da olmasın ya da ne tür komplo teorisi geliştirilmiş olursa olsun, kuşkusuz 11 Eylül olaylarıyla, doğrudan “küreselleşme” hedef alınmış bulunmaktadır. 11 Eylül ile küreselleşmenin tehdit edildiğini gösterir en net ve somut örnek, Dünya Ticaret Merkezi binasının hedef olarak seçilmiş olmasıdır. Ancak, burada unutulmaması gerekli husus, Dünya Ticaret Merkezi’nin yıkılmasıyla küresel ticaretin ve küreselleşmenin yıkılmayacağıdır. Büyük ihtimalle, saldırıyı gerçekleştirenler de bunu bilmektedir. Dolayısıyla, 11 Eylül olaylarını, küreselleşme karşıtı bir hareket olarak alırsak, bundan ancak, “düşmanca bir tepki” sonucunu çıkarabiliriz. Hatta, buradan hareketle, 11 Eylül’ün hemen ardından ikiz kulelerin yıkılışını Berlin duvarı’nın yıkılışına benzetmek gibi yanlış bir yorum yapılmış ve bu tarz bir yorumda bulunulurken, Berlin duvarı’nın doğrudan insanların istek ve girişimleriyle ve kimse öldürülmeden ve teröre ve nefrete sebep olunmadan yıkılmış olması; buna karşılık, ikiz kulelerin yıkılmasının doğrudan bir terör eylemi niteliği arz etmesi gibi hakikatler göz ardı edilmiştir. 11 Eylül, her ne kadar “küreselleşme” sürecine bir darbe indirmeyi amaçlamış olsa da, aslında “küresel güvenlik” kavramının ortaya çıkmasına yol açmış ve bu çerçevede, ABD’nin yeni küresel hedeflerle yeni küresel politikalar ortaya koyması sonucunu da doğurmuştur.

Küreselleşme, kuşkusuz Soğuk Savaş sonrasında, Komünist dünyanın çökmesi ve ABD’nin “yeni dünya düzeni” kavramını ortaya atmasıyla birlikte başlamış ve sonrasında hızla yaygınlaşmış bir liberalleşme sürecini ifade etmekteydi. Ancak, 11 Eylül olaylarıyla birlikte, söz konusu “yeni dünya düzeni” kavramının, aslında ABD’nin yegane ve mutlak bir güç olarak faaliyet yürüteceği bir nevi bir geçiş dönemi olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, 11 Eylül olaylarından çıkarılabilecek en önemli sonuç, bu olayların, aslında uzun süredir beklenen yeni bir başlangıcı ifade etmesi ve bu süreçle birlikte ABD’nin 11 Eylül olayları üzerinden, kendi güvenliğini, küresel güvenlikle eş tutmak suretiyle tüm dünya çapında terörizme karşı savaş

başlatması ve uluslararası ilişkileri yeniden tanımlayarak, kendi terör ve terörist kavramını yaratarak, bu çerçevede bir “*rogue states*” (serseri devletler) tanımlamasını ortaya atmasıdır. Kuzey Kore ve İran gibi terörizme açıkça destek verdiği öne sürülen bu serseri devletler, ABD açısından, 11 Eylül’den önce de küresel güvenliği tehdit etmekteydiler; ancak 11 Eylül ile birlikte bu tehdit çok daha somut bir nitelik kazanmış ve 11 Eylül olayları, aynı zamanda ABD’nin “serseri devletler” haricindeki tüm dünya ülkelerinin kendisinden yana tavır ortaya koyması için bir tür “ya bizimle birliktesiniz; ya da düşman teröristlerle” tarzı bir ikiliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bu durum, terörizmle mücadelenin her ne kadar “küresel” bir boyut kazanmasına sebep olduysa da, ileriki kısımlar ve bölümlerde de değinileceği üzere, aslında “küresel terörizme karşı ittifak”, her ülkenin kendi varlığını tehdit eden ulusal terörizm sorununu dünya gündemine taşıyarak, küresel bir platformda, bu terörle mücadele edilmesi şeklinde yorumlanmıştır. Aslına bakılırsa, bu tür ulusal sorunların küreselleştirilmesi tarzından bir yaklaşım, başlı başına 11 Eylül olaylarını yanlış ve eksik değerlendirmektir. Çünkü, 11 Eylül ile birlikte, küresel terörizmle mücadele ABD’nin ortaya attığı ve El Kaide’nin başını çektiği yeni ve belirsiz bir terörizmle mücadeleyi ifade etmektedir; yoksa bazı ülkelerin karşı karşıya olduğu ayrılıkçı hareketlerle mücadele, son tahlilde ABD’nin ortaya koyduğu küresel stratejide yer almamaktadır.

Nitekim, 11 Eylül, aslında bu yönüyle daha önceden hazırlanan bir süreç niteliği de taşımaktadır. Çünkü, 11 Eylül ile doğrudan alakalı olduğu ortaya konulan El Kaide ise, 11 Eylül saldırıları öncesinde de ABD’nin “küresel terörizm” listesinde yer almaktaydı ve bu çerçevede söz konusu örgüt ve lideri olan Usame Bin Ladin’in, ‘İslami olmayan’ rejimleri devirmeyi amaçlayan ve dünyada birleşik bir İslami halifelik (pan-Islamic caliphate) kurmak ve Müslüman olmayan batılları, Müslüman ülkelere atmak amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetleri arasında:binyıl kutlamaları münasebetiyle Ürdün’ü ziyaret eden Amerikan ve İsraili turistlere karşı terorist eylemlerde bulunmak ve ABD’nin Nairobi, Kenya, Dar es Salaam, Tanzania elçiliklerine saldırılar düzenleyerek, 301 kişiyi öldürmek ve 5000 kişiyi yaralamak...gerçekleşmemiş amaçları, 1994 yılı sonunda Papa II. Jean Paul’ü, Manila’ya yapacağı gezi sırasında öldürmek, Manila ve diğer Asya başkentlerinde eşzamanlı bombalama eylemleri yapmak...Başkan Clinton’a 1995 yılı başlarında Filipinler’e yapacağı gezi sırasında suikast düzenlemek yer almaktadır. “11 Eylül

öncesinde hazırlanan resmi bir belgede; örgüt, bu amaçları gerçekleştirmek üzere, terörist grupları eğitmeye, finanse etmeye ve bu örgütlere lojistik destek vermeye devam etmektedir”² ifadelerine yer verilmekteydi.

Bu bağlamda 11 Eylül ABD için bir dönüm noktasını ifade etmiştir. ABD 11 Eylül 2001 terör saldırısıyla güvenlik tarihinde yeni bir sürece girerek, tehdit algılamalarını da bu olaya dayandırarak şekillendirmiştir. Bu çerçevede 11 Eylül’ün neden ABD olduğu sorusu başta Amerikan halkı olmak üzere tüm dünya kamuoyunda en önemli gündem maddesini oluşturmuştur.

3.2. 11 Eylül 2001 Günü ve Uluslararası Terörü Bu Eyleme Yönelten

Nedenler

11 Eylül 2001 tarihi dünyanın süper gücü olarak nitelendirilen ABD’yi hedef alan bir terör saldırısının ötesinde bir uluslararası etki yaratmıştır. Amerika’da çok sayıda insanın ölümüyle sonuçlanan terör saldırısının sahip olduğu anlam Sırp teröristin geçmiş yüzyılın ilk çeyreğinde Avusturya-Macaristan veliahdını öldürmesinin taşıdığı anlamla neredeyse aynı anlamı taşıyan bir nitelik arz etmiştir. Sırp gencinin öldürülmesiyle uluslararası sistemde yeni bir sürecin başlayacağını ve bu olayın bir dünya savaşına dönüşeceğini hiç kimse öngörmemişti. Ama böyle bir olay hem bir devrin kapanmasına neden olmuş, hem de uluslararası ilişkilerde yeni olayları ortaya çıkaran zincirin ilk halkasını oluşturmuştur. 11 Eylül saldırılarının da farklı etkileri olduğunu söylemek güçtür.

11 Eylül 2001 terör saldırısının gerçek failinin kim olduğunun bilinmemesi ya da onu destekleyen gücün tam anlamıyla çözülememesi uluslararası sistemdeki etkisini ve ilgisini arttırmış ve bu nedenle “dördüncü dünya savaşı sıfatıyla” anılmıştır. Gerçekten de başta ABD olmak üzere bu saldırı uluslararası sistemde büyük değişimlere neden olmuştur. Bugün ABD’nin yapmış olduğu her türlü yeni savunma reformları ve gerçekleştirdiği askeri ve sivil eylemlerin temel gerekçesi genellikle bu terör saldırısına dayandırılmaktadır. Bu nedenle, 11 Eylül 2001 terör saldırılarının global terörizmin doruğa çıktığı ve etkisi unutulmayacak bir olgu olduğu söylenebilir.

ABD için 11 Eylül belki de beklenen bir milat olmuştur. Çünkü Amerika için yeni bir yüzyıl projesini uygulama şansı bundan sonra artmış başta güvenlik

² **Patterns of Global Terrorism** 2000: April 2001, ss. 68-69

reformları olmak üzere küresel platformda yayılma politikasını uygulamaya koymuştur.

11 Eylül 2001 terör saldırısı neticesinde yaşanan gelişmeler göstermiştir ki, dünyanın süper gücü olarak nitelendirilen ABD bile asimetrik tehditler karşısında çaresiz kalabilmektedir. Bu saldırı sonucunda yaşanan gelişmeler bir yana, saldırının analitik değerlendirilmesi de bir o kadar önem arz etmektedir. Saldırının kim veya kimler tarafından ne şekilde gerçekleştiği sorgulanmaya başlamıştır. Artık yeryüzünde herkesin merak ettiği konu, ABD'nin yumuşak karnından vurulmasına neden olan nedenlerin bilânçosunu çıkarmak olmuştur.

ABD gibi güçlü bir savunma politikası olan ülkenin, güvenlik engellerini aşarak düşmanı kendi evinde vurmanın teröristler tarafından büyük bir hedef stratejisine dayandırıldığı inkâr edilemez bir gerçekliktir. Bu olaydan ABD kalbinden vurulmuştu. Bu saldırıyla Dünya Jandarması (!)'nin merkez karargâhı Pentagon yaralanmış, kapitalizmin mabedi olan ikiz kuleler yerle bir edilmiştir.³Peki, Amerika'yı bu kadar acımasız bir saldırıya hedef yapan nedenler ne olabilir?

Birçok akademisyen ve uzman tarafından konuya farklı açılardan bakılmıştır. Nitekim, Pillar bu cevapları üç ana başlıkta toplamıştır.

1. Terörizmin zayıf insanlar tarafından güçlüler üzerinde kullanılmasının doğasından kaynaklanması,
2. ABD'nin fiziksel olarak her alanda görülebilmesi,
3. ABD aleyhinde uluslararası rahatsızlıkların bulunması.⁴

Bu gerekçeler ABD'nin böyle bir terör saldırısına hedef olmasının temel olgularını gösterse de olayın tüm nedenlerini ortaya koyduğunu söylemeliyiz. Nitekim Amerika'yı böyle bir saldırıya maruz bırakan nedenleri tam olarak anlamak için saldırının kim veya hangi güçler tarafından yapıldığının tam olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Uluslararası ilişkilerdeki çıkmazlar, ülkelerin dış politikalarında da farklı farklı yöntemleri seçmesine neden olabilmektedir. Nasıl kişinin kendisine zarar verme gösterisi diğer insanları şaşırtsa da o bu yolla amacına ulaştığına inanıyorsa, büyük güçlerin de amaçlarına ulaşabilmek için bazen kendi değerlerini bir dava uğruna harcayabildikleri düşünülmektedir. Nitekim bu yaklaşımda, dünyanın en güçlü

³ Osman Metin Öztürk, **11 Eylül Bir Ötülü Operasyon mu?, Uluslar arası Terörizm ve Dış Politika**, Ankara, Biltek Yayınları, s.37.

⁴ İhsan Bal, **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, Ankara, USAK Yayınları, 2006, s. 169.

savunma stratejilerine sahip, sonsuz güvenlik ortamı olarak anılan Amerika'nın böyle bir terör saldırısına nasıl uğradığı soruları gündeme gelmiştir. Bu saldırının Amerika tarafından yapılabileceği de alternatif düşünceler arasında yer almıştır. Ancak; failin kim olduğunun bilinmemesi nedeniyle saldırının Amerika ya da herhangi bir güç tarafından düzenlenmesinden öte hangi nedenlere dayandırıldığı önem kazanmıştır. Olayla ilgili elde edilen analizler neticesinde ABD'nin böyle bir terör saldırısına hedef olmasına neden olan bulguları şu şekilde değerlendirebiliriz.

Terörizm, siyasal amaca hizmet eden bir araçtır. 11 Eylül 2001 terör saldırısını düzenleyen teröristler de bu eylemleriyle dünyanın süper gücü sayılan bir devlete karşı kuvvet gösterisi yapmıştır. Bu saldırı yeni dünya düzeninin liderine yenilmez armadasının baş aktörüne bir bakıma küreselleşmenin önderine karşı bir meydan okuma savaşıdır. Nitekim bu saldırı bir anlamda ABD'nin uluslararası arenadaki güçlü pozisyonuna vurulmak istenen bir darbedir. Bu eylemi yapanlar belki de “bakın küresel güç olarak nitelendirilen ABD'den daha büyük bir güç var” diyerek uluslararası sistemi yerinden sarsmak istemiş olabilirler. Bu takdirde, bu saldırı dünyada güven ve emniyetin ortadan kalktığı ve herkesin korkuyla yaşayacağı yeni bir dünya düzeni yaratmayı amaçlayan bir saldırı olarak da değerlendirilebilir.

Bu yeni düzen, ulus-devletin politikalarının çok ötesinde, uluslararası arenada “enternasyonalizm” (internationalism) ve “trans-nationalism” (ulusötecilik) kavramlarının ortaya çıktığı bir dönemi ifade etmektedir. 11 Eylül sonrası daha da farklı bir rota edileceği net olarak bilinmeyen, savaş hukukunun yada geleneksel yöntemlerin kullanılmayacağı bire bir belirsizliği yaratmıştır.⁵

Diğer taraftan bu saldırıyı küreselleşmenin beline vurulan bir darbe olarak nitelendiren yaklaşımlar da mevcuttur. ABD'nin böyle vahim ve trajik bir saldırıya maruz kalmasını, medeniyetler sorunu olarak nitelendirenler mevcuttur. Batı medeniyetine mensup ülkelerin güçlü ekonomik birikim ve ileri teknoloji imkânlarından yararlanarak ucuz mal ve “pop imaj” bombardımanı ile dünyanın diğer ülkelerini kendi medeniyetleri içine çekme gayretleri, kendi düşünce sistematiği ve kâinat algılarına göre dünyayı yeniden şekillendirme hevesleri, bunun için ekseriyetle sınır ötesi operasyonları yerine bölgesel huzursuzlukları kaşıma, ekonomik spekülasyon ve kışkırtıcı manipülasyon gibi araçlara başvurmaları, en nihayet, bütün

⁵ Fred R. Dallmays, “11 Eylül Sonrası Amerika nereye gidiyor?”, Fatma Sel (der.), **Küresel Güçler**, İstanbul, Küre Yayınları, İstanbul, 2005, ss.18-25.

bunları “küreselleşme” tabiri altında meşrulaştırarak “küresel kültür” tanımlamasını “batılı kültür” tanımlamasının yerine ikame etmeleri, dünyanın diğer coğrafyalarında Batılı toplum ve devletlere karşı bir “nefret dalgası” oluşturmaktadır.⁶ Tarihi kinlerle beslenen bu nefret dalgasının ilk hedefi de batı medeniyetinin merkezi ABD’nin temel simgeleri olmuştur. Yapılan saldırıda sadece Amerika’nın simgeleri değil aynı zamanda küresel gücün sarsılmaz hegemon imajı da yıkılmıştır.

Amerika’nın böyle bir saldırıya neden olmasına teşkil eden olgulardan biri de, tartışmasız büyük bir hegemon gücün dış politikada uyguladığı aşırılıklardan kaynaklanan memnuniyetsizlik oluşturmaktadır. Amerika sahip olduğu askeri ve sivil gücünü, demokrasi ve özgürlük kılıcına sararak insani ve hukuksal ölçüyü aşan eylemlerde bulunabilmektedir. Bunun en belirgin özelliğini de ABD’nin İsrail ile Filistin arasındaki çatışmada uyguladığı Ortadoğu politikasında kendini göstermektedir. İkinci olarak, Somali’de yürütülen Ümidin Yeniden İnşa Edilmesi Operasyonu”nda bazı aşırı çevreler tarafından İslam dünyası’na karşı bir haçlı seferi olarak nitelendirilmektedir.⁷ Aşırı kesimler olarak nitelendirilen üçüncü ülkelerle olan ilişkileri bu saldırının nedenleri arasında sayılabilmektedir.

Amerika’nın diğer ülkelerde olumsuz bir imajı oluşmasının nedenlerinden biri de, bazı ülkelerde konuşlandırdığı askeri mevcudiyeti oluşturmaktadır. Hizbullah örgütünün ruhani lideri ile yapılan bir söyleşi de kendisi ABD’ye karşı mevcut terörün köklerini artırırken bu ülkenin uluslararası politikalarına dikkat çekerek Arap elitlerin, sürekli desteklenmelerini de terörün sebepleri arasında saymıştır.⁸

Şunu da ifade etmek gerekir ki, ekonomik, askeri ve siyasi olarak dünya çapında ve uluslararası politika üzerinde etkili bir imparatorluğun, müttefikleri kadar açık veya gizli düşmanları olması da doğaldır. Siyasi tarih de güçlü ordulara sahip devletlerin ve imparatorlukların düşmanlarının, düşmanlıklarını açıktan değil gizliden, sıcak değil soğuk savaş usulleriyle, askeri değil psikolojik savaş yöntemleriyle uyguladıklarına dair örneklerle doludur.

Ayrıca şu da tabiidir ki, bir gücü hele ki evrensel düzeyde büyük bir güç yapan dostlarından çok düşmanının varlığıdır. Amerika gerçekte bütün varlığını, süper gücünü ve ilerlemesini neredeyse tamamen soğuk savaş yılları boyunca düşman

⁶ Kubilay Kavak, “Efsane Sona Ererken”, **2023 Dergisi**, 6, (2001), s.47.

⁷ İhsan Bal, **Terörizm**, s.170.

⁸ İhsan Bal, **Terörizm**, s.170.

olarak hedef gösterilip ona karşı sürekli olarak kendini geliştirdiği SSCB'ye borçluydu ve artık SSCB tarih olmuştur.⁹

Çünkü düşmanı olmayan bir varlığın güçlü ve zinde olmak ihtiyacı da olmaz. Bu bakımdan, ABD'nin, özellikle SSCB'nin ve Varşova Bloğu'nun dağılmasından sonra düşmansız kalması ihtimalinin Amerikan zindeliğini ve dinamizmini de olumsuz etkileyebileceği yaklaşımlarıyla ABD'ye düşman arandığı, yaratılmaya çalışıldığı ve bu sürecin halen devam ettiği söylenebilir. Yetmiş iki ayrı milletten müteşekkil ABD'nin düşmansız kalması halinde yetmiş iki ayrı parçaya bölünebileceği kuşkusu ABD'ye her zaman düşman yaratılmasını gerektirdiği düşüncesi kayda değer bir yaklaşımdır! Bu da Amerika'nın böyle bir saldırıyı gerçekleştirdiğine yönelik komplo teorilerini güçlendirmiştir.

Öne sürülen iddialar çerçevesinde Amerika'nın bu dönemde böyle bir saldırıya ihtiyacı olduğu öne sürülmüştür. İkinci dünya savaşından sonra kurulan ekonomik düzen, Amerika'nın önderliği ve bütün batı ekonomilerinin, hatta dünyanın büyük bir kısmının Amerika'nın kontrolü altındaki bir ekonomi olarak yapılanması şeklindeydi.¹⁰ Bu da Amerikanın daimi bir dış ticaret açığı vermesine neden olmuştur. Amerika ekonomisinde oluşan dış ticaret açığını Avrupa, Japonya ve Ortadoğu'dan gelen kredilerle kapatmaya çalışıyordu. Fakat ilerleyen süreçte güçlenmiş ve bağımsız bir Avrupa ekonomisi, Amerika'nın ihtiyaçlarını karşılamamaya başlamıştır. Ayrıca; Ortadoğu başta olmak üzere dünya genelinde başlatılan Amerikan karşıtlığı da bunun bir diğer nedenini oluşturmaktadır.

Amerika'nın ekonomik sıkıntılarını çözmek için ya doların değerini düşürecek ya da ithalatı kısacaktı. Amerika'nın ithalatı kısmak için gerçekleştireceği temel yolda Amerikan halkının gelirleri azaltılmasıyla önlenebilir. Amerika kendini bu zor süreçten kurtarmak zorunluluğu dolayısıyla ekonomik operasyonları askeri güçle engellemeye çalışmış olabilmektedir.

Bir taraftan uluslararası ilişkilerde tek süper güç olma isteği, bir tarafta sıkıntılı bir ekonomi Amerika'yı egemenliğini genişleteceği yeni alanlar aramasına neden olmuştur. Amerika bu davasının haklılığını doğrudan halkına benimsetemeyeceği kabul edilen bir gerçekliktir. Fakat; 11 Eylül 2001 terör saldırısı gibi bir eylem

⁹ Özcan Yeniçeri, "Kızıl Tehdit Bitince Yerine Yeşil ve Sarı Tehdit Üretildi", **Millet dergisi**, 19, (2003), s.13.

¹⁰ Mahir Kaynak, **Yeni Dünya Düzeni**, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2006, İstanbul, s.35.

neticesinde binlerce sivil halkın vahşice öldürülmesi, hükümetin asimetrik bir tehdit karşısında çaresiz duruşu önemli bir koz olabilir. Özellikle de bunun kamuoyu tarafından insanların önüne tekrar tekrar sunulması, Amerika'ya bir koz daha kazandırmış oldu. Acı, öfke ve kızgınlık duygusuna kapılan Amerikan halkı, yönetimin sınır ötesi operasyonlarına sınırsız bir destek sunmuştur.

Öne sürülen iddialar doğrultusunda Amerika bu eylemi kendisi gerçekleştirmişse, davasının haklılığını da 11 Eylül 2001 terör kozuyla hem Amerikan halkına hem de dünya kamuoyuna ispatlar olmuştur. Şüphesiz böyle bir eylem olmasaydı Amerika; Ortadoğu'da bu kadar cüretkâr adımlar atamayacaktı.

Amerika'nın neden bu saldırıya hedef seçileceğine ilişkin bu yaklaşımlar doğruluğu ispatlanamayan spekülatif bir analiz oluşturmanın ötesine gidememiştir. Fakat kabul edilen bir gerçeklik vardır ki oda Amerika'nın böyle bir miladı beklediği ve bu eylemin kim tarafından gerçekleştirildiği sorgulanan amacı gerçekleştirmiştir.

11 Eylül 2001 tarihinden sonra ABD güvenlik algılamalarında yarattığı değişikliklerle kendisine yönelebilecek operasyon ve mücadelelere hazırlıklı bir sistem yaratmaya çalışmıştır. Ancak, yeni dünya düzeni başlığında başlatılan eylem, zaman sürecinde küresel bir kaos yaratmanın ötesine gidememiştir. 11 Eylül ABD için kanlı bir tarihtir. Öfke ve kızgınlığını sadece faillerin cezalandırılmasına yönelten bir ABD'nin kendisinin bu saldırıya neden hedef olduğunu sorgulayıp sorgulamadığı da şüphelidir. Belki de, nedenini düşünmeden girişilen yeni operasyonlar, Amerika'da aynı nedenlerle yeni 11 Eylül'ler yaratabilecektir. Esasında, bu durum tarihi boyunca ABD'nin düzensizliklerin düzenleyicisi olmasıdır.¹¹

Şüphesiz 11 Eylül Amerika'nın yaşadığı ilk terör eylemi de değildir. Ama bu terör eyleminin yarattığı etki Amerika için bir dönüm noktası yaratacak özelliklere sahip olmuştur. Daha önce hiçbir düşman ABD'yi 7 Aralık 1941'de Hawaii'deki Pearl Harbor limanında bulunan üstlerine düzenlenen Japon saldırısından beri kendi topraklarında böyle hazırlıksız yakalayan bir saldırı gerçekleştirememiştir. Özellikle'de Amerika'nın merkezi sayılan Washington'a 1812 tarihinde İngilizlerin beyaz sarayı yaktığından bu yana, kimse fiilen böyle bir saldırıya cesaret bile edememiştir.

¹¹ Alain Joxe, **Kaos İmparatorluğu**, Işık Ergüden (çev.), İstanbul, İşletişim Yayınları, 2003.ss. 14-19

Güçlü bir savunma ve istihbarat sistemini yerle bir eden bu saldırı ABD için bu bakımdan bir milat özelliğine sahiptir. Demokrasi ve özgürlük kılıcının en güçlü temsilcisinin büyük mabedi bu olayla yıkılmıştır. İç ve dış tehditlere karşı yenilmez, soğuk savaş sonrası tek kutuplu dünyanın baş aktörü 11 Eylül sabahı yüzyıllara damgasını vuracak bir olayla yüz yüze kalmıştır. Bu olay güvenlik tarihinin dönüm noktasını oluşturmuştur.

Daha önce de belirtildiği gibi her terör olayı mutlaka bir amaca hizmet eder. Şüphesiz 11 Eylül 2001 tarihli terör olayı da sesini duyuran ve bilânçosu ağır sonuçlar doğuran bir etkiye sahip olmuştur. ABD bu bilânçoyu, yeni güvenlik stratejisinin temeline oturtmuştur. Olayın yapılaş stratejisi ve sonucu tabii ki ağır sonuçlar doğurmuştur. Bu olayla birlikte başta ABD ve bütün dünyaya, terörizmin ağır tokadı vurulmuştur. Teröristlerin kullandıkları teknolojinin sınır tanımadığını insanların kendini canlı bir bomba olarak kullanmakla kalmayıp, her türlü ulaşım aracını da bir terör silahına dönüştürdüğü görülmüştür. Yine buna paralel olarak 30 milyar dolarla desteklenen 26 istihbarat teşkilatına sahip ABD'nin terör fenomenine nasıl yenildiği gözler önüne serilmiştir. Almanya savunma harcamalarından daha fazlasını istihbarat teşkilatına ayıran ABD için 11 Eylül gerçekten unutulmaz bir darbe olmuştur.

Bu nedenler 11 Eylül'ün yaratmış olduğu etki dünya ve ABD tarihine damgasını vurmuştur. Fakat 11 Eylül'ü miladi bir dönüş yapan nitelik bu bulgularla sınırlandırılmamaktadır. Bu olayı milad yapan kriter olayın tarihsel sistematik çerçevesinden kaynaklanmaktadır. Bu çerçeve ekseninde kavramsallaştırıldığında 11 Eylül ona doğru akan olayların tarihselliği kadar, yarattığı etkilerin sonuçları yüzünden ve hatta özellikle onlar sayesinde bir milattır.¹² Bu da özellikle 1648 Westphalia Anlaşmasından başlayan süreçte gelişerek egemen eşit ulus-devlet anlayışının oluşturduğu uluslararası düzen anlayışını tamamıyla ortadan kaldırdığı için özel bir öneme sahiptir.

Bu olay ilerleyen dönemde demokrasi şemsiyesi altında tek başlı, tek taraflı ve hiçbir hukuki sınır tanımayan bir savaşı başlatmıştır. Fail'in kim olduğunun tam anlamıyla ispat edilememesi öteki kavramını kendi tarafında yer almayan herkes

¹² Toktamış Ateş (der.), **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, İstanbul, Ümit Yayıncılık, 2004, s.138.

oluşturmuştur.¹³ Dolayısıyla, 11 Eylül olayları kendisi değil yarattığı olaylar neticesinde bir milad kabul edilmiştir. ABD başta güvenlik stratejisini değiştirerek, sahip olduğu, önleyici saldırı silahıyla Ortadoğu başta olmak üzere bir dizi eyleme yönelmiştir. Nitekim, ABD, 11 Eylül ile birlikte, daha önceden girdiği “militarizasyon” sürecinde gitgide saldırgan bir tavır takınmaktadır.¹⁴

Ancak, gerçek şu ki, ABD'nin git gide artan söz konusu saldırılarıyla dünya siyasi ilişkilerinde dinleri ve medeniyetleri öne çıkararak bir politikayı hakim kılmıştır. Esasında din eksenli ulusal ve uluslararası politikanın ve uygulamalarının ortaçağ politikası olduğunda şüphe olmamakla birlikte aynı politikaların yeniden hakim kılınması oldukça düşündürücü ve üzerinde esas düşünülmesi gereken noktayı oluşturmaktadır.

3.3. 11 Eylül'e Sebep Olan Küresel Terörün Tarihsel Gelişimi

Terörün başlangıç tarihini tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Çünkü terör, tarihin kendisi kadar eski bir olgudur. Teröre ilişkin tarihte akla gelen en klasik örnek, ilginç bir şekilde dinsel nitelik taşımaktadır. Tarihin tanıklık ettiği ilk terör örgütü “Zealots” adlı bir Musevi örgütüdür ve Roma İmparatorluğu ile mücadele etmiş olan bir örgüttür. Bu örgütü, aynı rotada faaliyet gösteren “Sicariler” adlı başka bir terör örgütü takip etmiş ve terör, tarihte bu şekliyle etnik ve dini bir boyutta başlamıştır¹⁵ Bunu takip eden yıllarda, XI. Yüzyılda Hasan Sabbah'ın kurduğu Haşhasiler örgütü ve eylemleri önemli terör girişimleri olarak bilinmektedir. Hasan Sabbah'ın Büyük Selçuklu Devleti yöneticilerine karşı Alamut kalesinde yetiştirildiği fedailerine intihar saldırıları düzenleterek devlet idaresini yıpratmaya çalışması, tarihteki önemli terör eylemleri olarak gösterilmektedir.

11 Eylül'ün ardında yatan sebepleri ve bu çerçevede ortaya çıkan küresel güvenlik kavramını daha iyi anlamak ve bu kavramın içeriğini daha da netleştirmek için, öncelikle dinsel terör eylemlerinin kökeninde yer alan “fundamentalist” yaklaşımların iyi anlaşılmasına ihtiyaç vardır. Fundamentalizm, uluslararası politikada öne çıkan bir terim niteliğini taşımaktadır. Kültürcülüğün en umutsuz vakası

¹³ **Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü**, Ankara, T.C. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü Yayınları, No: 1, 1995, s.6.

¹⁴ Joxe, **Kaos**, ss. 183-184.

¹⁵ Emin Demirel, **Terör**, IQ İstanbul, Yayınları, 2002, s. 25.

fundamentalizm (köktendincilik), bugün sadece “İslami” sıfatıyla tanınsa da 19. yüzyıl sonunda ABD’de, köktendinci Protestanlık halinde ortaya çıkmış bir ideolojydi.¹⁶

Fundamentalizm, her ne kadar mutlaka dinsel nitelikli bir terim olmayıp, “bir şeyin kökenine dönmek” şeklinde genel bir anlam içerse de, kullanımı daha ziyade dinsel bir çerçevede gerçekleştirilmektedir.

Buna karşılık, fundamentalizmin yarattığı korku ve endişe ortamı, sadece uluslararası güvenlik düzeyinde, dünyanın en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiş ve bu süreç 11 Eylül olaylarıyla birlikte daha da hızlanmıştır. Nitekim, 11 Eylül olaylarına bağlı olarak, “fundamentalizm” kavramı, “kaynakların kökenine dönmek ve geleneksel davranış ve anlayışların köktenci bir şekilde kabulü”¹⁷ şeklindeki genel tanımlamasının alanını ve kapsamını çok geniş ölçüde genişletmiş ve 11 Eylül ile birlikte, küresel güvenliğin karşısındaki temel tehdit olarak “fundamentalist terör” görülmüştür.

Fundamentalizmin kapsamının ve temsil ettiği anlamın genişlemesi ve hızla siyasallaşarak bu çerçevede bir nitelik kazanması, fundamentalizmin “...sorgulanamayacak ölçüde gerçeği ifade ettiği kesin olan inançlar...”¹⁸ şeklindeki bir başka tanımı, siyasette, daha sonra da terörde “mutlak doğrunun” fundamentalizm tarafından ortaya konulabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Esasında, fundamentalizmin bu “mutlakçı” yaklaşımı, 11 Eylül sonrasında, dünyanın iki “mutlakçı” anlayışa bölünmesi sonucunu doğurmuştur. Bir tarafta 11 Eylül’ün sebebini “mutlak olarak dinsel” gören ve bununla “mutlak bir küresel mücadelenin” gerekli olduğunu düşünen zihniyet; öteki taraftaysa, klasik fundamentalizmden hareketle “İslami köklere dönülmesini mutlak” olarak gören karşıt düşünce biçimi; küresel güvenlik ise, 11 Eylül sonrasında, bu iki mutlakçı yaklaşımın arasında şekillendirilmeye çalışılmaktadır.

Öte yandan, 11 Eylül ile birlikte, artık açık bir şekilde ABD nezdinde “terörle” bağlantılı görülen “fundamentalizm” kendisini somut bir şekilde El Kaide ile gerçekleştirmeye çalışan batı ve batılı değerleri hedef alan modernite karşıtlığının en

¹⁶ Etno-kültürel kimlikçiliğin sonucu, **Radikal** 23.06.2006, www.radikal.com.tr/haber.php?haber_no=1909438 tarih, 23 Haziran 2006

¹⁷ Hava-Lazarus Yafeh, “Contemporary Fundamentalism: Judaism, Christianity and Islam”, Lawrence J. Silberstein (der.), **Jewish Fundamentalism in Comparative Perspective: Religion, ideology and the crisis of modernity**, New York, New York University Press , 1993, s. 42.

¹⁸ R. M. Burrell (der.), **Islamic Fundamentalism Papers**, London, the Royal Asiatic Society Publishers, 1989, s. 5.

üst düzeyini ve moderniteyi “büyük şeytan”¹⁹ olarak gören düşüncenin silahlı tepkisini ifade etmekteydi.

Fundamentalizmin, yukarıda ifade edildiği şekilde dinsel boyutta mutlaka şiddeti öneren ya da kendisine temel alan bir yaklaşım olmamasına karşın, 11 Eylül süreciyle hızlanacağı üzere terörizm, gitgide fundamentalizmin şiddeti dayanak alan yönü olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle terörizm, artık fundamentalizmin şiddet üzerinde şekillenen yanını temsil etmektedir.

Dolayısıyla, bu noktada, 11 Eylül’ün çok öncesinde de gözlemlenebileceği üzere, fundamentalizm terimin terörleşmesi, ortadaki muğlaklığı daha da derinleştirmektedir. Çünkü; terör sözcüğü 11 Eylül öncesinde yukarıda ifade edildiği gibi ulus-devletlerin bütünlüğünü tehdit eden ayrılıkçı silahlı hareketleri ifade etmekteyken, bizzat El Kaide gibi bir örgütün varlığıyla, çok değişik bir rotaya girmiş ve ulusal ayrılıkçı terör yerini fundamentalist, dinsel bir terörizme doğru bırakmıştır. Bu çerçevede İslam, dünyada Taliban’la Filistin’le Hizbullah’la bir tutulmaktadır.²⁰ Bu da 11 Eylül olaylarından sonra terör ve terörizm kavramlarını da yeni bir tanımlama içine sokulmuştur.

Kuşkusuz, 11 Eylül öncesinde de terör ve terörist tanımları üzerinde herkesin mutabık olduğu bir tanımlama yapılamamaktaydı; ancak 11 Eylül ile oluşan “mutlakçı” yaklaşımlar, terörün de mutlak bir şekilde tanımlanabileceği gibi, aslında son derece muğlak olan bir mutlaklığı ortaya çıkarmıştır. Terör için net bir tanımlama asla yapılamamakla birlikte, Hannah Arendt terörü şiddet kullanmak suretiyle, tüm idarenin yıkılması ve yeni bir siyasi kontrolün bunun yerine tesisi şeklinde tanımlamıştır²¹. Bu tanımlama dahi tam olarak netleşmemişken; tanımın içine fundamentalizmin girmesi ve 11 Eylül sonrası koşullar, konuya daha farklı bir boyut kazandırmıştır. 11 Eylül ile birlikte küresel güvenliği teminat altına almak için Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni dünya düzenini yeniden düzenlemeye çalışan ABD ise, resmi bir tanımlamayla terörizmi, özellikle de yukarıda ifade edilen fundamentalizm kapsamında, “devlet dışı aktörler tarafından savaşmayan sivillere karşı kullanılan şiddet” şeklinde tanımlamış olup, bu tanım özellikle El Kaide gibi devlet olmayan ve

¹⁹ Steve Bruce, **Fundamentalism**, Cambridge, Polity Press, 2000, ss.16-32.

²⁰ Din özgürlüğü, Pontusçuluk ya da Rum’un bitmeyen irredentizmi, Zaman, 22.01.2002, www.arsiv.zaman.com.tr/2002/01/22/yorumlar/default.htm,22.01.2002

²¹ Hannah Arendt, **Şiddet Üzerine**, Bülent Peker (Çev.), İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, s. 68.

11 Eylül öncesindeki ayrılıkçı terör hareketleri gibi ulusal bir devlet kurma amacıyla da yola çıkmamış olan bir örgütün varlığı dikkate alındığında, 11 Eylül sonrası muğlak küresel güvenlik ortamındaki “mutlak” tanım şeklinde karşımıza çıkmaktadır²²

İslam’daki fundamentalizmin anlayışı, kuşkusuz yukarıda da ifade edildiği gibi, İslam dininin kitabî referansı olan “Kuran”’a dönmek ve Hz. Muhammed döneminde yaşanmış olan “Asr- Saadet” dönemine dönerek, dünyanın kurtuluşa ereceğine ve insanlığın geleceğinin de buna dayalı olduğuna duyulan inanıştan kaynaklanmaktadır. Nitekim, 11 Eylül saldırılarının arkasındaki güç olarak görülen El Kaide’nin temel amacı da; bu şekilde bir küresel düzen tesis etmektir. Bu anlamda El Kaide fundamentalisttir ve 11 Eylül de “fundamentalist” bir tepkiyi ifade etmektedir. Nitekim, tüm tarihsel süreçte, bu fundamentalist yaklaşım İslam dünyasında görülmüş ve fundamentalist amaçların gerçekleştirilmesi için şiddete başvurmak çokça başvurulan bir yöntem olmuştur. Dolayısıyla bugünkü dinsel terörün kökenlerini anlamak için bunun tarihsel gelişimini iyi anlamaya gereksinim vardır. Fundamentalizm, özellikle de şiddeti bir yöntem olarak benimseyeni, kendi mutlaklığını ilan ederek, kendi karşısındaki yaklaşımları bir tür islam öncesi “cahilliye” geleneği olarak değerlendirerek, kınamış ve ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bu ortadan kaldırma yönteminin zorla ve silahlı bir şekilde ve şiddet temelinde gerçekleştirilmesi ise, bugün de görüldüğü gibi dinsel bir terörün yükselişini ifade etmektedir.

Bu fundamentalist yaklaşımın yukarıda belirtilen haşhaşiler hareketinde başlaması, daha sonra Hariciler denilen bir grubun ortaya çıkışıyla ivme kazanmıştır. Nitekim, Hariciler döneminden itibaren, ortaya konulan görüş fundamentalistlerin tanrı’nın sözünü temsil eden mutlak güçler oluşları ve kendileri dışındaki grupları bir nevi dışlamaları ve bunlara karşı gerekirse şiddete başvurmalarıydı. Bu süreç, tarih boyunca Afganistan’da Taliban’a kadar uzanmıştır²³ El Kaide ise, bu dışlayıcı zihniyetin ulaştığı en son ve en şiddetli yapıyı temsil etmektedir. Zira, gerekli gördüğünde halen Irak’da intihar saldırıları yapması ve bu saldırılarda çoğunlukla

²² Mary Kaldor, Terrorism,

www.un-globalsecurity.org/pdf/Kaldor_paper_terrorism.pdf , 22 Şubat 2007.

²³ Ahmed Rashid, **Taliban: Islam, Oil and the New Great game in Central Asia**, London, I.B. Tauris, 2001, s.19.

Müslümanların ölmesi El Kaide'nin sadece batıyı ve moderniteyi hedef seçmediğini göstermektedir.

Modernite, El Kaide'nin olduğu gibi, tüm fundamentalist örgütlerin ve zihniyetin temel hedefini teşkil etmektedir. Bunun sebebi, modernitenin batı'yı temsil etmesi ve geçmişte batılı emperyalist güçlerin kendi amaçlarına ulaşmak için Müslümanları sömürgeleştirmeleri olarak görüldüğü için, fundamentalizmin karşısındaki kavramdır ve mutlaka yok edilmelidir. Nitekim, 11 Eylül bu şiddeti yöntem olarak seçen fundamentalist terörün modernitenin en üst noktasını temsil eden gücü vurmasıdır.

Bu çerçevede, batılı karşıtı fundamentalist İslam, tarihsel süreçte zaman zaman düşünce bazında ortaya çıkıp felsefi bir boyut taşımışsa da, gerek 11 Eylül öncesinde gerekse daha gelişmiş ve karmaşık bir şekilde 11 Eylül sonrasında Batılı değerler olarak görülen ve moderniteyle bağdaştırılan “..laiklik, humanizm, milliyetçilik, materyalizm ve akılcılık..”²⁴ gibi akımları doğrudan hedef almakta ve İslami bir fundamentalizmin gerçekleştirilmesi için İslamın geçerli olduğu Darül İslam (İslam Toprakları)'ın alanını genişletirken; İslamın geçerli olmadığı ve küfrün hüküm sürdüğü “Darül Harp”ın (Savaş Toprakların) sınırlandırılmasını kendisine nihai amaç olarak seçmektedir.

Öte yandan Barry Rubin ise, fundamentalizm teriminin yerini radikalizme bıraktığını belirterek, artık yeni bir küresel sistemde, modernitenin tek hedef olarak kalamayacağını savunmakta ve küresel çerçevede İslami bir devletin ya da devletlerin inşasının amaç olarak belirlendiğini ifade etmekte ve siyasi yönü de olan bir İslami radikalizmden söz etmektedir”.²⁵ Nitekim, Rubin'in tespitinde de görüldüğü gibi, özellikle 11 Eylül saldırıları dikkate alındığında, fundamentalizm radikalleşmekte, daha da köktenci bir hal almakta ve modernitenin değerlerine ilaveten, İslami radikalizmin bir siyasi hedefe doğru yol aldığı görülmektedir. Ancak, El Kaide özelinde, bu bir ulus-devlet olamaz. Ancak, yukarıda atıfta bulunulan bir « Birleşik Halifelik Devleti » şeklinde, nihai bir amaç olarak ortaya konulabilir.

Bu nihai amaç ise, şiddeti temel alan ve batı'nın ulaştığı en yüksek uygarlığı hedef olarak seçen « tepkisel » bir yaklaşımla gerçekleştirilmeye çalışılmakta ve bu şiddetli tepkisellik bugün Orta Doğu'da ve özellikle Irak'ta en üst seviyede devam etmektedir. Tepkisellik, İslami fundamentalizmin ya da Rubin'in ifadesiyle

²⁴ H.G. Jansen, **Militant İslam**, New Yoek, Harper & Rpw Publishers, 1979, ss.123-131.

²⁵ Barry Rubin (der.), **Radikal İslam**, Rengin Gün (çev.) , Ankara, ASAM Yay., 2002, ss.1-27

« radikalizmin » ulaştığı en son noktayı temsil etmekte ve İslami fundamentalizmin çıkış noktası ve yükselişinin aynı karakter üzerinde ; “tepkisel” bir karakter üzerinde gerçekleşmesini²⁶ bir kez daha somut bir şekilde gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla küreselleşen bir dünyada ulaşılmaya çalışılan “küresel bir İslami düzen” de söz konusu tepkisellik üzerinde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla, 1970’li yıllardan itibaren yükselişe geçen ve bugün küresel güvenliği tehdit edecek seviyeye gelen İslami fundamentalizm, bir yandan moderniteye karşı koyarken, bir yandan da moderniteyi ortadan kaldırmak için modern silahlara ve teknolojilere başvurabilmekte ve kendisi bizzat, karşı çıktığı “modern” kavramlardan biri haline- hatta küresel bir kavram haline- gelmektedir²⁷.

Tarihsel kökleri olan bu fundamentalist hareketler, 11 Eylül sürecine sebep olmuşlar ve nihai amaçlarına ulaşmak için ABD’yi hedef olarak belirlemişler; ancak yarattıkları etkiler bakımından yeni bir dönemin oluşmasını da sağlamışlardır. Bunun tam zıttı istikamette, 11 Eylül 2001 terörist saldırılarının sonucunda, ABD olmak üzere tüm uluslararası ilişkilerde yeni yapılanmalara neden olmuştur. Çünkü 11 Eylül 2001 olayları zayıfların güçlükleri kısa bir süre de olsa yenebileceği bir dünyada yaşandığını göstermiş ve düşmanın belirsiz, gizli bir düşman olması özelliği de dünyanın gerçek küresel gücü ya da “Modern Roma İmparatorluğu” olarak da tanımlanan Amerika’nın dokunulmazlık ve yenilmezlik büyüsünü bozmuş, Amerikan vatandaşlarının ve topraklarının da dış saldırılara açık olduğunu gözler önüne sermiştir.

11 Eylül saldırılarından sonra özgürlükçü değerleri kendine odak noktası olarak belirlenmediğinden geleneksel Amerikan düşünce sisteminin de yeniden şekillendiği görülmektedir. 11 Eylül olaylarını incelediğimizde belli varsayımlar dışında faillerin isimlerinin net ve açıkça yapılmadığından, şüpheler Amerikan değerlerini ve bunların toplumsal hayattaki yansıması olan kurumlarını ortadan kaldırmaya yeminli El Kaide gibi radikal örgütler üzerinde odaklanmıştır. Bu görüşün aksini savunan kimseler ABD için biz ve öteki kavramı kaçınılmaz bir sürecin başlangıcı olmuştur. Biz ve öteki kavramı batı dünyası için kaçınılmaz bir sonuç olup, hatta medeniyetleri çatıştıracak ölçüde tehlikeli Huntingtonca bir yaklaşımı desteklemektedir. Tarih içinde Amerika’nın öteki değeri büyük bir değişiklik

²⁶ Bruce, **Fundamentalism**, s. 51.

²⁷ Dale F. Eickelman, “Trans-State Islam and Security”, Susanne Hoeber Rudolph ve James Piscatori (der.), **Transnational Religion and Fading States**, USA, Westview Press, 1997, ss. 27-28.

geçirmiştir. Amerika için Soğuk Savaş döneminin komünistleri yerine 11 Eylül 2001'den sonra İslamcı teröristler konulmuştur. Belki de bu saldırı ABD için beklediği öteki kavramını kendisinin doldurmasına neden olmuştur. Bundan sonraki eylemlerine uluslararası siyasi bir gerekçe oluşturmasının yolunu açmıştır.

11 Eylül ABD için doğu medeniyetinin, batı medeniyetine karşı bir meydan okuması olarak da nitelendirilmiştir. Doğu, batı karşısındaki geriliğini ve batıya olan kininin, batı dünyasının lideri olan ABD'ye ve batı ile ABD'nin değerlerini temsil edenlere karşı yapıldığı savunulmuştur. Bu çerçevede ele alındığında, 11 Eylül, Huntington'un ifade ettiği gibi insanların aradıkları kimliğe ulaşmalarının yolunu açmış ve kendilerine karşı olan unsurları "düşman" olarak ilan etmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.²⁸

Küresel bir güç olarak kendini ifade eden ABD bu saldırı neticesinde güvenlik olgusunu yeniden şekillendirmiştir. Ancak bu, sadece ABD'nin güvenliği değil aynı zamanda Asya ve Orta Doğu'nun da güvenliğinin de yeniden şekillendirilmesi gerektiği iddialarıyla yeni açılımlara neden olmuştur. 11 Eylül, "küresel güvenlik" teriminin uluslararası ilişkilerde en fazla kullanılan ve gündemin en tepesinde yer alan bir terim olmasını da sağlamış; devletlerin politikaları da, 11 Eylül sonrasında, "küresel güvenlik" ekseninde oluşturulmaya başlanmıştır. Küresel güvenliğin, 11 Eylül sonrası süreçte dinsel kökenli terör tarafından tehdit ediliyor olması ise, El Kaide özelinde küresel güvenliğin odak noktasının dinsel kökenli olması sonucunu doğurmuştur.

3.4.11 Eylül Çerçevesinde Uluslararası Politika ve Terör

Günümüzde uluslararası siyasete ve uluslararası ilişkilere dair bir takım kavramları ve olguları tanımlayan ve bu tanımlamaları dünyaya kabul ettirmeye çalışan güç merkezleri bir arada değerlendirildiğinde özellikle günümüzün terör tanımlamaları konusunda Avrupa'yı ya da herhangi bir Avrupa Devletini mi yoksa ABD'yi mi esas almak gerektiği veyahut her birini ayrı ayrı mı değerlendirmenin gerekli olup olmadığı hususu önem kazanmaktadır. Çünkü, özellikle 11 Eylül 2001 olayları üzerine ABD Başkanı W. Bush ve İtalyan Başbakanı Berlusconi tarafından ortaya konulan Dinler-Medeniyetler çatışması ortak tepkileri, "öteki" ya da "terörist" tanımlamasında sadece ABD'nin ya da sadece Avrupa'nın ortaya çıkmadığını, her

²⁸ Arslan ve Arı, **Amerika**..., s.223.

ikisinin de olaya aynı tepkiyi veren kolerasyonel davranış içerisinde hareket ettikleri ve bu davranışlarının da dinsel bir refleks ile ortaya çıkan bir davranış olduğunu düşündürmektedir. Özellikle ABD Başkanı Bush'un sürekli olarak Tanrıyı telaffuz edip Tanrıyı öne çıkarması da bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir. Bu nedenle terör konusunda ve terörün dinler-medeniyetler çatışmasına dayandırılarak tanımlanmaya çalışılması gayretleri karşısında taraflardan birini de "batı alemi" ya da "Hıristiyan Alemi" olarak belirlemenin daha açık ve rasyonel olacağı düşünülmektedir. Kaldı ki, ABD ile Avrupa arasında din birliği yanında tarihi efendi-sömürge ilişkisinin de ciddi bir kültürel miras birlikteliği yarattığı dikkate alındığında bu yaklaşımımızın yanlış olmayacağı düşünülmektedir. Çünkü Amerika kıtasının keşfinden ABD'nin kuruluşuna kadar geçen üç yüz yıllık sürede, Avrupalı uluslar bu yeni kıtada efendi olarak Amerikan toplumunu sömürmüşlerdir. G. Washington ve Monroe bu sebeple Avrupa'yı bir anlamda şeytan olarak görmüşler ve Amerika Birleşik Devletlerinin kuruluşundan 2. Dünya Savaşına kadar ABD'yi Avrupa siyasetinden ve siyasi ilişkilerinden uzak tutan Washington Prensipleri ve Monroe doktrinini oluşturmuşlardır. Ancak, efendi Avrupa (özellikle de İngiltere) tarihi siyasi birikimi ve deneyimi ile ABD'yi Avrupa siyasetinin bir aktörü haline getirmeyi başarmıştır. Dolayısıyla, SSCB tehlikesinden sonra uluslararası siyasetin tehdit algılamaları, Avrupalılarca dönüp dolaştırılıp dinler ve medeniyetler çatışması zeminine çekilmiştir.

Bugün kabul edilse de edilmese de uluslararası siyaset bu zemine oturmuş ve oturtulmuştur.

Ancak uluslararası ilişkileri ve dünya siyasetini bu zemine çeken 11 Eylül saldırılarının kendisi hala bir muamma olarak kalmıştır. Bu saldırılar gerçekten El Kaide gücü ve teknolojisi ile mi yapılmıştır? El Kaide'nin ABD güvenlik sistemlerini aşan bir teknolojik kabiliyete sahip olması mümkün müdür? Yoksa bu saldırılar ABD'nin Avrupa siyasetinin içine çekilmesi için birilerince yapıldı mı? El Kaide'ye mi mal edilmiştir? Çünkü Avrupalı devletlerin daha önce, ABD'yi Monroe siyasetinden vazgeçirip Avrupa siyasetinin içine çekmek için ABD gemilerini vurup ABD'lileri öldürdükleri ve bu saldırıları da birbiri üzerine attıkları siyasi tarihte yaşanmış örnekleridir.

Burada belirlenmeye çalışılan şudur. Herhangi bir kişinin bir olay hakkındaki algılamaları nasıl ki değişik etkenlere bağlı olarak değişebiliyorsa, devletlerin de bir olay hakkındaki algılamaları çok yönlü ve çok değişik etkenlere bağlı olarak değişebilmektedir. Dolayısıyla ABD'nin, Komünizmin ve SSCB'nin çökmesinden sonra oluşan uluslararası ilişkilerde, hedef cemiyet ve coğrafya olarak İslamı ve Orta-Doğu'yu algılamasında etkin faktörlerin neler olduğu veya neler olabileceği de önem arz etmektedir. Aksi takdirde sadece 11 Eylül Saldırıları faktörüne bağlı kalınırsa, El Kaide örgütünün ABD veya başka büyük, istediği bir devleti yıkabilecek bir savaş kabiliyetine ve gücüne sahip olduğunu, tersi bir ifadeyle de ABD'nin bu alanda dünyayı korumak gibi bir güce ve imkâna sahip olmadığını kabul etmek gerekir. Oysa bu iki yaklaşımın her ikisinin de çok doğru ve gerçekçi olmadığı, rasyonel olmadığı dikkate alındığında tek etkenin 11 Eylül saldırıları ve El Kaide olmadığı düşünülebilmektedir.

Diğer taraftan Batı kültüründe ve Batının düşünce sisteminde, ikisi ayrı şeyler oldukları halde her nedense din ile uygarlık özdeş kavramlar gibi kullanılarak siyasal yaklaşımlar oluşturulmakta ya da uygarlık ve barbarlık din ayırımına göre tanımlanmaya çalışılmaktadır.

Bu nedenle, kendi dininden olanı uygar, farklı dinden olanı barbar kabul eden Batılı insanın bu dünya görüşünü, iki bin yıl boyunca oluşmuş siyasi kültürü ve onun ürünü bir yargı olarak düşünmek gerekir. Dolayısıyla bugün için Batılı insanın terörü ve terörizmi din ile özdeşleştirici tanımında da iki bin yıla dayanan siyasi kültüründeki barbar tanımlamasının ciddi etkisi olduğu düşünülebilir. Zira; Batı'nın bu "barbar" algılaması, Hıristiyan Romalılara kadar dayanmaktadır. Hıristiyan Roma (daha doğrusu Roma) her zaman için medeniyeti temsil ederken; bunun karşısındaki faktörlerde her zaman "barbarı" temsil etmektedir.

Konuya bu açıdan yaklaşıldığında ideoloji temeline bağlı olarak kurulan ittifakların kendi siyasi, ekonomik ve politik çıkarlarını koruma uğruna uygulayabilecekleri taktiklerin çok çeşitli olabileceğini düşündürmektedir. Kaldı ki, bir ulusun kendi içindeki milli, etnik ve dini bilinçlenmeler de sosyal ve siyasal şiddet kaynağı olarak ortaya çıkabilmektedir.

Nitekim devletlerin, zamanla terörü uluslararası alanda bir araç olarak kullanmaya başlamaları da bu gelişmelerin sonucudur. Şöyle ki, güçlü devletlerin etkin politikaları karşısında çaresiz kalan kimi devletler engelleri aşma konusunda

terörü bir araç olarak kullanma yoluna sapsmışlardır. Bazı güçlü devletlerin ise kendi politikalarının işlerliğini artırmak, uluslararası arenadaki gücünü daimi kılmak amacıyla terörü bir araç olarak kullanabildikleri görülmektedir. Özellikle de İkinci Dünya Savaşından sonra nükleer bir denge kurulması ile sıcak savaştan kaçınılması, terörizmin araç olarak kullanılmasını gündemden güne yaygınlaştırmıştır. Ayrıca, terörizmi uygulama alanı olarak seçen devletlerde bir kısım siyasi kazanımların elde edilmesi, terörü kullanan ve uygulayan ülkeleri cesaretlendirmiş ve böylece terör alanının genişlemesine neden olmuştur. Bu aşamadan sonra da terörizm uluslararası kamuoyunda kendisini bir savaş türü olarak göstermiştir.

Özel bir şiddet eylemi ve değişik bir soğuk savaş şekli olan terörizm, uluslararası alanda etkin ve güçlü devletlerin, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin içerisindeki sosyal, ekonomik, kültürel ve benzeri birçok alandaki sorunlarının istismar edilmesi sonucu var olan veya suni olarak oluşması sağlanan şiddet içerikli fikir ve hareketlerin belirli bir amaç için harekete geçirilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır.²⁹ Günümüzde terörizmin uluslararası bir boyut kazanmasındaki en büyük etkenlerden biri de; terörizme başvuran devletlerin uluslararası bağlantılarını modern teknolojiyi kullanarak uygulamalarından kaynaklanmaktadır.

Nitekim günümüzde bazı devletlerin politik ve ekonomik çıkarları gereği, bazı devletlerin de uluslararası alanda kendi milli politikaları ile çatışan diğer devletlere karşı dolaylı yıpratma ve dayatma yöntemi olarak terörizmi seçmeleri sonucunda, terörizm fenomeni de uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu çerçevede terörizmin uluslararası boyut kazanmasına yardımcı olan faktörleri de şu şekilde sıralayabiliriz.

- * Uluslararası haberleşme ve ulaşım araçlarının son yıllardaki hızlı gelişimi,
- * Yeni silah ve teçhizatların geliştirilmesi ve teknolojik imkanların artması,
- * Bazı ülkelerin ideolojilerini ve devrimlerini yaymada terörizmi yöntem olarak seçmeleri,
- * Uluslararası terör örgütleri arasındaki istihbarat, eğitim, lojistik, teknik, finans temini, eylem yöntemleri konusunda organik bağların ve işbirliğinin olması.³⁰

Terörle ilgili bu yaklaşımlar çerçevesinde uluslararası terörizmi şu şekilde tanımlayabiliriz. “Bir veya birden çok ülke vatandaşlarınca oluşturulmuş, desteğini içerden ve dışarıdan, bir veya birden çok kaynaktan sağlayan örgütlerce, herhangi

²⁹ Kemal Akmaral, **Anti Teröristin El Kitabı**, İstanbul, Bilge Karınca Yayınları, 2004, s.116.

³⁰ Akmaral, Anti Teröristin.....s. 117.

bir toplum, devlet veya devletler üzerinde baskı yaratmak suretiyle bazı kazanımlar sağlamak, etnik ve bölgesel sorunları tahrik ederek ülkelerin ulusal menfaatlerine zarar vermek amacıyla şiddet eylemlerine başvurulmasıdır.”³¹

Bu tanımın içeriği ve kapsamı 11 Eylül sonrasında kuşkusuz önemli değişimler göstermiş ve 11 Eylül ile yeni bir “terör” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu tanımda 11 Eylül sonrası en fazla dikkati çeken farklılık, 11 Eylül sonrasında, El Kaide özelinde terörizmin belli bir ulusu ya da menfaatlerinden ziyade ABD liderliğinde batı’yı ve batılı değerleri hedef alması ve bunu da uluslar üstü bir şekilde ve soyut bir örgüt yapısıyla gerçekleştirmesidir. 11 Eylül, bu çerçevede güvenlik kavramını yenileyip küreselleştirdiği gibi, terör kavramını da yeniden tanımlayarak, küresel bir şekle getirmiştir.

3.5. 11 Eylül Sonrası Yeni Terörizm Kavramı

11 Eylül saldırıları, diğer bir çok hususun yanı sıra, “terörizm” ve dolayısıyla “terörist” kavramında ciddi değişikliklere sebebiyet vermiştir. Uzun yıllar bir çok ülkenin gündemini meşgul eden, kimi zaman bir ulusun diğer bir ulustan ayrılması amacını güden, kimi zaman bir ülkedeki sistem ya da rejimi hedef alan, kimi zamanda Münih Olimpiyatlarında olduğu gibi siyasi sebeplerle spor gibi faaliyetlere kadar yayılabilen terör musibeti, 1970 ve 80’li yıllarda daha ziyade ideolojik bir yapıya sahipti. Ancak, özellikle 1990’ların sonlarından itibaren, yani yeni bir binyıla doğru girilirken, terör kavramı bir anda belleklerimizdeki kapsamını sarsarcasına değişime uğramış ve ideolojik nitelikli terör anlayışı, bir anda yerini dini amaçlı olan ve ideolojik bir nitelik gütmeyen bir anlayışa terk etmiştir. Esas itibarıyla, ideolojik terörden farklı olarak dini terörde ideolojinin yerini Tanrı alırken, geçmişte ideolojiye hizmet eden ve o ideolojinin ya da ayrılıkçı hareketin başarıya ulaşmasına hizmet edecek ölme ve öldürme hareketleri, yerini öbür dünyada mükafatlandırılmak üzere ölme ve öldürme eylemlerine bırakmıştır. Bu değişim özellikle manidardır, zira, çoğu analistin de ifade etmiş olduğu gibi dinsel bir amaca yönelik olarak faaliyet gösteren teröristler, şimdiye kadar görülmemiş en kötü tahribatlara sebep olabilirler. 11 Eylül olayları, özellikle olayların müsebbibi teröristler olarak görüldüğünden başından itibaren bu teoriyi kanıtlar bir nitelik kazanmakta ve zaten değişmekte olan terörizm kavramının içini yeni anlayış ve kavramlarla doldurmaktadır. Nitekim, 11 Eylül olaylarıyla birlikte, terörist kavramı da ciddi bir değişime uğramakta ve sanıldığı kadar

³¹ Akmaral, Anti Teröristin s. 118.

aksine eğitim düzeyi yüksek kişiler de terörist olabilmekte ve intihar saldırıları düzenleyebilmektedirler.

11 Eylül olayları bu tezi kanıtladığı gibi, kafalarda yeni bir sorunun oluşmasına sebep olduğu gibi; özellikle ABD’de daha önce düzenlenen terörist saldırıların ya da ABD’nin Afrika’daki çeşitli temsilciliklerine yapılan saldırıların 11 Eylül’ün bir nevi küçük çaplı bir hazırlığı olup olmadığı ve daha önceki saldırıları teröristlerin nispeten az eğitilmiş “B” takımı yaparken 11 Eylül saldırılarını eğitilmiş “A” takımının yapıp yapmadığı sorusu gündeme gelmektedir³². Dolayısıyla, teknolojide görülen büyük çaplı değişiklikler, teröristlerin artık daha fazla bilgiye erişimini mümkün kılmakta ve terörizmin yeniden değerlendirilmesi mecburi bir hal almaktadır.

11 Eylül’den önce yazılan bir makalede ABD güvenlik güçlerinin yeni terör anlayışı karşısında geçmişe nazaran çok daha büyük sorunlarla yüz yüze geleceği ifade edilmekte ve “suç, gelecekte daha sofistike bir hal alacaktır, ABD, Dünya Ticaret Merkezi’nin bombalanmasından çok daha ciddi boyutta terörist saldırılara hazır olmalıdır”³³ uyarısında bulunmaktadır. Bu uyarıdan da anlaşılacağı gibi, 11 Eylül olaylarının hemen akabinde, 1993 yılında gerçekleştirilen Dünya Ticaret Merkezi’nin bombalanmasıyla ilgili olarak suçlanan ve daha önce 1981 yılında Mısır Başkanı Enver Sedat’ın öldürülmesi olayına karıştığı bilinen Mısırlı Şeyh Ömer Abdel Rahman’ın gerçekleştirdiği Dünya Ticaret Merkezi’nin bombalanması olayının, 11 Eylül 2001 felaketinin bir hazırlığı olduğu da düşünülmüştür³⁴. Nitekim, bu olayla birlikte, 1980’lerde görüldüğü gibi ABD dışındaki Amerikalı diplomat ya da vatandaşlardan ziyade ilk defa bizzat ABD’nin kendisi hedef alınmış olup, “güvenliğin psikolojik engelleri, teröristler tarafından ihlal edilmiştir”³⁵. Bu psikolojik engelin aşılması, çok önemlidir. Zira, bu engelin aşılmasıyla birlikte, artık doğrudan ABD’ye ya da ABD’yi temsil eden bina ya da yerlere saldırılabileceği fikri kafalarda yer etmiş ve 11 Eylül de bunun bir sonucu olarak cereyan etmiştir.

Yine, Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan saldırı baz alınarak, 11 Eylül olayları gerçekleşmeden çok önce yapılan bir öngöründe, yeni bir saldırının, yüzbin ila yüz

³² Brian Jenkins, “The Organization Men Anatomy of a terrorist Attack”, James f. Hoge ve Gideon Rose (der.), **How did this Happen: Terrorism and the New War**, N.Y., Public Affairs, 2001, ss.5-10.

³³ Robert Kupperman, “A Dangerous Future”, Frank Mc Guckin (der.) **Terrorism in the United States**, N.Y., H.W. Wilson, 1997, s.91.

³⁴ Fouad Ajami, “The Uneasy Imperium: Pax Americana in the Middle East”, James F. Hoge ve Gideon Rose (der.), **How did this Happen: Terrorism and the New War**, N.Y., Public Affairs, 2001, s.16.

³⁵ Kupperman, “A Dangerous Future”, s.94.

ellibin kişinin ölümüne sebep olabileceği, bu oranın İkinci Dünya Savaşı'nda Japonların yaptığı saldırıdan daha büyük çaplı olacağı ifade edilmekteydi.³⁶ Bu noktada gözden kaçmaması gereken husus, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenlerin bugüne kadar tam anlamıyla tespit edilememiş olması sebebiyle, bizlerin “yeni terörizm” ve “yeni terörist” algılamalarının değiştirilmeye çalışıldığı gerçeğidir.

Yeni terörist, eskisinden farklı olarak belli bir ideolojiye değil, ancak inanca sahip kişi olup, bugüne kadar hiç bir teröristin aklına dahi gelmeyecek ölçüde tahribatlara sebep olabilen, eğitilmiş kişi olduğundan, bu yeni teröristin sebep olacağı yeni terörizm her an her yerden gelebilir ve gerçekleşen terörist faaliyetin nereye kadar ulaşabileceği ve sınırlarının ne olacağı ise asla bilinmemektedir. Her ne kadar 11 Eylül saldırıları, Amerikan tarihinin kara sayfalarından “Pearl Harbor” hadisesine benzetilmişse de, Pearl Harbor’un gerçekleştiği zamandan bu yana değişen en önemli faktör, artık düşmanın belirsiz, gizli bir düşman olması ve kiminle savaşılacağına asla bilinmemesidir. Pearl Harbor da düşman Japonlar olduğu için ABD, Japonya’ya karşı bir savaş yürütmüştü, ancak terörle birlikte teröristin de kapsamı değiştiğinde, artık savaşılacak kişi, grup ya da ülke belirsizleşmiştir. Eski teröristin aksine, yeni terörist, yıkmaya çalıştığı şeyin yerine herhangi bir şeyi koymayı önermeyen, sadece ölmeyi ve öldürmeyi hedef alan ve düşmanlığını kusan bir teröristtir. Yeni dünya düzeni gibi, yeni terörist de global bir teröristtir.³⁷

Bu çerçevede, ortaya çıkan ve geçmişte de bir benzeri görülmemeyen El Kaide, yukarıda ifade edilmeye çalışılan yeni terörizmin ve yeni terörist modelinin geldiği en son noktayı ifade etmekte ve 11 Eylül olaylarıyla birlikte “küresel güvenliğin” uluslararası ilişkilerin gündemine oturması, aynı zamanda El Kaide’nin bundan sonra uluslararası ilişkilerin temel belirleyicisi olacağını göstermektedir.

Yapısı itibarıyla, tek bir merkezden idare edilmeyen ve son derece karmaşık ve hatta soyut bir karakter arz eden El Kaide, tek bir örgütten oluşan bir yapı olmayıp, Filipinler’deki Ebu Sayyaf, Mısır’daki İslami Grup, Pakistan’daki Hareket-ül Mücahidin, Özbekistan İslami hareketi vb. bir çok İslami terör örgütünün bir araya gelmesiyle oluşmuş bir örgüt olup, Usame bin Ladin’in başını çektiği ve geçmişte Sovyetler Birliği’ne karşı mücadele vermeleriyle tanınan mücahitler grubu aslında El

³⁶ Michael Emerson, **Redrawing the Map of Europe**, New York, St. Martin’s Press, s.38.

³⁷ Faruk Örgün, **Küresel Terör**, İstanbul, Okumuş Adam Yay., İstanbul, 2001, ss. 42,44.

Kaide adıyla oluşan şemsiye örgüt yapısının bir parçası konumundadır. El Kaide, tarihteki tüm terör örgütlerinden farklı olarak tam bir küresel nitelik arz etmekte ve daha önceki örgütlerin ulaşamayacağı bir mali kaynak ve istihbarat sistemine sahiptir.

El Kaide, öncelikli hedef olarak başta ABD ve İsrail olmak üzere Batılı güçleri Orta Doğu ve tüm Müslüman ülkelerden kovmayı ve nihayetinde de tüm dünyayı yönetecek bir Birleşik İslami Halifelik Devleti oluşturmayı kendisine hedef olarak belirlemiştir. El Kaide, bu terör şebekesini oluştururken, kuşkusuz kökleri Suudi Arabistan'da bulunan fundamentalist bir İslami anlayışa sahip, Vahabizm hareketinden de etkilenmiştir. Öyle ki, Vahabizmin yarattığı korku, El Kaide'nin terörist yaklaşımıyla birleşince tüm Orta Doğu'da çok genel bir korku ortamının oluşmasını sağlamıştır³⁸. Terörizm, El Kaide ile birlikte Vahabi fundamentalist hareketinin terörle özdeşleştirilmesi sonucunu doğurmuştur³⁹. Zira Vahabizm, kurucusu olan İbn Abdül Vahab'ın temelini ve prensiplerini oluşturduğu 8. yüzyıl ortalarından itibaren, genel olarak kendisine Üsâme aykırı gördüğü unsurları şiddet yoluyla ortadan kaldırmayı seçmiş bir akımdır ve Üsâme bin Ladin'in de Vahabi oluşu, fundamentalizmin, yeni bin yılda El kaide etrafında sofistike bir küresel şebeke halini almasını sağlamıştır.

El Kaide, Vahabizmin amaçlarını gerçekleştirerek, fundamentalist hedeflerine ulaşmaya çalışırken; küresel güvenliği tehdit etmekte; küresel güvenlik 11 Eylül sonrasında, El Kaide özelinde açtıkça içinden yeni bir tehdidin çıktığı bir tür bir matruşka terörizmi⁴⁰ yaratarak küresel güvenliği sürekli tehdit eden ve gitgide büyüyen bir "Küresel Güvenliğin Ozon Deliği" şeklini almıştır⁴¹.

3.6. Sonuç

Terörün, özellikle dinsel çerçevede ve 11 Eylül sonrası koşullar da dikkate alınarak ABD, küresel güvenlik ve uluslararası ilişkiler açısından değerlendirildiği bu bölüm'de, terörün (bu bölüm kapsamındaki anlamı çerçevesi ve sınırları içerisinde), özel bir şiddet eylemi ve değişik bir soğuk savaş yöntemi, bir devletin veya devletlerin

³⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için; 12 Şubat 2007, <http://www.wahhabi.info/wahhabi01.html>

³⁹ Schwartz, Stephen, "Terrorism has a Name - Wahhabism", Anthem Press <http://www.freerepublic.com/focus/news/540730/posts>, 24 Şubat 2007.

⁴⁰ Sinan Ogan, "Matruşkalaşan Terörizm", *Stratejik Analiz*, 54, 5 (2004), s.26.

⁴¹ Selçuk Arı ve Okan Arslan, *Uluslararası İlişkiler ve Din: Tanrı tarafsız mı?*, Ankara, Platin Yayınları, 2005, ss. 202-218.

başka bir devletin veya devletlerin istikrarını bozmaya yönelik politikalarının bir aracı olduğu ve bu etkilerinin 11 Eylül sonrasında giderek arttığı ve devamlılık arz ettiği ifade edilmiştir.

Dinsel terör, 11 Eylül'e ve El Kaide'ye kadar uzanan tarihsel süreçte, fundamentalist bir anlayış çerçevesinde yeniden şekillenmiş ve bugün uluslararası ilişkilerdeki en önemli gündem maddesi halini almıştır. Fundamentalizm, bu çerçevede "kitabî referanslara geri dönmek ve buna göre yaşamak" şeklindeki en genel tanımından tamamen koparak, şiddeti temel alan bir anlam genişlemesi ve farklılaşması yaşamış ve küreselleşen dünya'da küresel ve yeni bir terör ve terörizm kavramıyla karşılaşmıştır. Bu yeni küresel ve fundamentalist terör, El Kaide isimli, tek bir merkezden yönetilmeyen ve şekli ve mahiyeti tam olarak tespit edilemeyen ve ne zaman nerede ne şekilde bir terör eylemi yapacağı da önceden kestirilemeyen küresel bir fundamentalist şebeke etrafında şekillenerek, hedef olarak da Amerika Birleşik Devletleri'ni seçmiştir.

11 Eylül tarihi, El Kaide adlı küresel-fundamentalist şebekenin, ABD'yi hedef seçmesiyle, uluslararası ilişkilerde yeni bir dönemin açılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede, Soğuk Savaş dönemini anımsatacak şekilde, dünya, ABD'den yana olanlar ve o'na karşı olup, terörden yana olanlar şeklinde, Amerikan yönetiminin girişimiyle iki kutba ayrılmış ve Roma İmparatorluğu döneminde dünyanın Romalı (medeni) ve Romalı olmayan (barbar) şeklinde Romalılar tarafından ikiye ayrılarak tahlil edilmesine benzer şekilde sunulmuştur. ABD'nin dünyayı bu şekilde ikiye ayırması, karşı taraf olan El Kaide açısından da aslında fundamentalist bir anlayışla "küfrün yanında yer alanlar ve almayanlar" şeklinde ayrı bir ikiye bölünüşü ve kutuplaşmayı doğurmaktadır; bu kutuplaşma sonucunda, ortaya, birbirine taban tabana zıt iki mutlakçı duruş çıkmakta ve bu iki karşıt grubun çatışması ise, küresel güvenliğe yönelik eşi benzeri görülmemiş bir tehdidi yaratmaktadır.

11 Eylül sonrası süreç, ABD'nin uzun süredir hazırlamış görüldüğü ya da 11 Eylül tarzı tetikleyici bir olayı beklediği Orta Doğu projesi gibi, küresel hegemonyasını güvenlik altına alarak daim kılması için iyi bir fırsat da olmuştur. Ancak ABD 11 Eylül sonrası son derece uzun ve meşakkatli bir yolun içine de girmiştir. Yeni dönemde, hemen herşeyin içi boşaltılıp, yeni içerik ve kavramlarla doldurulduğu için, başta terör kavramı olmak üzere, herşeyin algılanması farklı bir boyuta taşınmış ve küresel tehdit ve güvenlik ve de küresel ve fundamentalist terör algılamaları, yeniden düzenlenerek

sunulmuştur. 11 Eylül sonrası küresel güvenlik sürdürülebilirliğini sağlamak ve geleceğini garanti altına almak maksadıyla, kendisini tehdit eden yeni ve sofistike terör şekliyle yine küresel bazda mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır. Yukarıda anılan kutuplaşmaya bağlı olarak, hür dünyayı temsil eden ülkeler, ulaştıkları medeniyet seviyesini korumak ve geleceğe miras bırakmak için, bugün karşı karşıya kaldıkları bu yeni ve geçmişteki terör şekliyle bağdaşmayan küresel tehlikeyle mücadele etmek durumunda olduğu karmaşık bir durumun içinde bulmuştur kendini.

Dolayısıyla, yeni bir dönemi aralayan 11 Eylül sonrası süreç, dünya'nın önümüzdeki dönemde de uzun yıllar etkilerini hissedeceği sonuçlarıyla, sürekli yeniden tanımlanması ve küresel güvenlik ve tehdit kavramlarının sürekli gündemde tutulmasını gerekli kılmaktadır. Ancak, bu da başta ABD olmak üzere, küresel güçlerin bir tür bir güvenlik sarmalına girdiklerini göstermektedir. Zira, küresel anlamda güç sahibi ülkeler, büyümeye devam ettikçe daha fazla güvensiz olduklarını düşünecekler ve buna yönelik olarak güvenlik kavramı, sürekli gündemin üst sıralarında tutulmaya devam edilecektir.

Bu bölüm'de, 11 Eylül sonrası süreçte oluşan yeni terör ve terörist kavramının kökeni ve 11 Eylül saldırılarının şekil ve özellikleri, küresel güvenlik üst başlığı altında incelenmeye çalışılmıştır. Bu inceleme, 11 Eylül'ü hazırlayan sebeplerin ve El Kaide'nin fundamentalist kökenlerine inildikçe, olayların daha iyi anlaşılmasını ve güvenlik sorunlarının hangi alanlarda ve neden yaşandığının daha iyi algılanmasını sağlamaktadır. 11 Eylül ile kuşkusuz başta ABD olmak üzere, tüm dünya için yeni ve belirsiz bir dönem başlamıştır. Bu dönem, yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı üzere; son derece karmaşık ve muğlaktır; dolayısıyla da yarattığı sonuçlar ve dünyayı sürüklediği gelecek de bir o kadar karmaşık ve muğlaktır; nitekim küresel güvenliği esas tehdit eden de bu durumdur.

Dördüncü Bölüm

11 Eylül Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamalarındaki Değişim

4.1. Giriş

11 Eylül terör saldırısı hem ABD hem de uluslararası ilişkilerde değişimlere neden olmuştur. Bu saldırıyla birlikte terör fenomeni uluslararası bir boyuta taşınmıştır. Olayın sadece bir terör saldırısı olarak kalmaması yeni küresel ve bölgesel sorunlarına neden olmuştur. Böylelikle günümüzde yaşanan birçok bölgesel yada uluslararası sorunların temeli bu olaya dayandırılmaktadır. Bu açıdan bugünkü küresel sistemi anlamak ve anlamlandırmak için ABD ve 11 Eylül'ü iyice irdelemekte fayda vardır.

11 Eylül saldırılarının yaşandığı sürecin hemen ardından dünya ABD yönetimine odaklanmıştır. Artık saldırının bilânçosundan çok ABD'nin bu saldırıya vereceği tepki merak edilmektedir. Nitekim ABD, 11 Eylül terör saldırısı sonucunda güvenlik alanında radikal düzenlemeler içine girmiştir.

Saldırı sonrası alınan ilk tepkileri değerlendirdiğimizde ABD ülke sınırları içinde yeni bir saldırıya maruz kalmamak için tüm güvenlik tedbirlerini aldığını görmekteyiz. Olayların üzerinden henüz 24 saat geçmesinin ardından, 50 bin yedek kuvvetin aktif göreve çağırılması için askeri yetkililere verilen talimatı, ulusal acil durum ilan edilmesi ve istihbarat birimlerinin yürüttüğü çalışmalar sonrasında uçakları kaçıran 19 kişinin isimlerinin yayınlanması takip etmiştir.¹ Bu durum ABD'nin yeni bir dünya sürecini yaratacağının da ilk sinyallerini oluşturmuştur.

11 Eylül saldırılarından bir hafta sonra ABD yönetiminin basın açıklamalarında şüphelerin Usame Bin Laden üzerinde odaklandığını belirtmiştir. Bu durumun ABD yönetimi ve halkında terör faillerinin belirlenmesi açısından operasyonel bir rahatlama yaratırken, diğer açıdan ABD yönetimi ile Taliban rejimi arasında gerilim yaşanmasına neden olmuştur. Çünkü, elde edilen verilerde Usame Bin Laden'in Taliban rejiminin bulunduğu Afganistan'da olduğu bilinmekteydi. Bu da Amerika'nın Afganistan üzerinde askeri bir harekâta bulunacağı ihtimalini güçlendirmiştir. Afganistan ise böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi neticesinde kendilerinin de askeri bir saldırı da bulunarak, cihat ilan edeceklerini gündeme getirmiştir. Buna paralel olarak,

Bush yönetimi tarafından yapılan yanlış değerlendirmeler terörizmle mücadelenin yerini “medeniyetler çatışması”, “dinci terör” ve “haçlı seferi” gibi ideolojik, kültürel ve dinsel bölünmelere neden olabilecek yeni yaklaşımlara yol açmıştır.

Ancak terörle mücadelede öncelikle işbirliği arayışında olan ABD yönetimi, uluslararası işbirliği, sağlanabilmesi için Usame Bin Laden’e yönelik şüphelerin belgelerle sabitlenmesi gereğinin bilincinde olduklarını ABD Dış İşleri Bakanı Colin Powel’in 23 Eylül 2001 de Usame Bin Laden aleyhine deliller bulmaya söz veren² açıklamaları kamu oyunda yer almaya başlamıştır.

Nitekim; 11 Eylül saldırılarının ilk değerlendirmesi incelendiğinde ABD halkında yaratmış olduğu psikolojik çöküntü gözler önüne serilmektedir.

Uluslararası ilişkilerde olaylar ne kadar önemli olursa olsun olayın yarattığı etki geniş halk kitlelerine ulaşamadığı ve onlar tarafından sahiplenemediği sürece küresel bir nitelik taşıması beklenemez. Halbuki 11 Eylül saldırıları küresel güçlerin kontrol ve denetimindeki dev medya ve iletişim imkanları kullanılarak bütün vahşi görünümü ile anında altı milyar insana hazırlanan senaryoya uygun olarak seyrettirilmiştir. 11 Eylül sonrasında en önemli gelişmelerden biri kuşkusuz, 11 Eylül olaylarıyla ilgili çok sayıda komplo teorisinin geliştirilmiş olmasıdır. Dolayısıyla, 11 Eylül olaylarının bir senaryo ürünü olduğuna dair çok sayıda görüş ortaya atılmıştır ve halen de atılmaktadır. Ancak, bu çalışma’da 11 Eylül olayları, bu tip komplo teorileri kapsamında değil, küresel güvenlik bağlamında sebep ve sonuçlarıyla ele alınmaktadır.

Dünyanın hegemon gücünün asimetrik tehdit karşısındaki çaresizliği başta ABD olmak üzere tüm dünya kamuoyunun gözleri önüne serilmiştir. Bu da saldırının ABD halkında yaratmış olduğu acının, kısa zamanda kin, nefret ve intikam duygusuna dönüşmesine neden olmuştur. Bu düşünceleri ABD yönetimi tarafından yapılan basın açıklamaları daha da derinleştirilmiştir. Böylece ABD yönetimi halkın tüm desteğini arkasına alarak terörle mücadele stratejisinin ilk hedefini gerçekleştirmiştir.

Saldırıların halk üzerinde yaratmış olduğu korku o kadar ileri boyutlara ulaşmıştır ki, halk artık her şeyden ve herkesten şüphe eder bir konuma gelmiştir. Bu saldırıları sadece ABD halkının büyük bir korku travması yaşamasiyla kalmamıştır.

² www.september11news.com/DailyTimeline, 21.11.2006, 21 Şubat 2007

Saldırıları sonrasında ortaya çıkan korku ve kaygı, o güne değin ağırlıklı olarak bireysel, kamu çıkarısıyla fazla ilgilenmeyen Amerikalılarda ciddi ölçüde bir milliyetçilik ve ulusal dayanışma duygusunu da yaratmıştır.³ Toplumsal değerlendirmelerde ben duygusunun yerini biz duygusu olarak güçlü bir Amerikan milliyetçiliği doğmuştur. Bunun en güzel örneğini ise Amerikan bayraklarının satışındaki artış rakamları göstermiştir.

Saldırıları sadece Amerikan milliyetçiliğini değil, aynı zamanda karşıt bir ırkçılık anlayışının da doğmasına neden olmuştur. Ulusal bilinç altında bir araya gelme aynı zamanda öteki olarak adlandırılan düşmanın da varlığını ortaya koymaktadır. Farklı etnik grupların yaşadığı ABD de halk saldırıları gerçekleştiren 19 kişinin Arap asıllı olduğunun açıklanmasının ardından, adeta yeni tür bir milliyetçiliğe itildi.⁴ Özellikle de Ortadoğu ve Müslüman kökenli kişilere karşı bir ayrımcılık oluşturulmuştur.

Amerikan halkında bu siyasi travma yaşanırken, ABD yönetimi de terörle mücadele adı altında olağanüstü önlemler almaya başlamıştır. Özellikle de 1 Ekim 2001 de “Milli Güvenlik Giriş Çıkış Kayıt Sistemi” ni yürürlüğe koymuştur. Yürürlüğe konulan bu yasanın en temel özelliği; Arap ve Müslüman halkın vatandaşlarına yönelik uygulama göze çarpmaktadır. Bu yeni sistemde Arap ve Müslüman halkın vatandaşları ABD’ye ayak bastıklarında resimler çekilip, parmak izleri alınarak bir tür fişleme işlemlerine tabi tutulacaklardır. Ayrıca; bu işlemleri gerçekleştirmek zorunda kalan birçok Müslüman halkın göçmen ve vatandaşlık dairesi (INS) bürolarına giden çok sayıda Müslüman vize sürelerinin dolduğu ya da arandıkları öne sürülerek tutuklanmışlardır. “Fişleme” işlemleri çerçevesinde başlangıçta 19 Müslüman ülkenin vatandaşlarını kapsayan göçmen ve Vatandaşlık Dairesi bürolarına kayıt yaptırma ve belirli aralıklarla durumlarını bildirme yükümlülüğü 2003 yılı itibariyle 23 ülke vatandaşını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.⁵ Bunu hiçbir delile dayandırmadan Müslüman dinine mensup bireylerin ABD polisi tarafından tutuklanarak, sınır dışı edilmesi izlemiştir.

Esas itibariyle 11 Eylül sonrası, ABD’de bir nevi yeni bir Mc Carthyizm yaşanmıştır. 1950’li yıllarda “komünist avı” olarak ortaya çıkan Mc Carthyizm, 11 Eylül olayları sonrasında, yeni bir boyut kazanmış ve söz konusu komünist avının

³ Theda Skocpol, “Will 9/11 and The War on Terror Revitalize American Civic Democracy?”, **Political Science & Politics**, 35, 3, (2002), ss. 537-540.

⁵ Emrah Ülker, “Amerika Big Brother Toplumu Olma Yolunda Hızla İlerliyor”, **Zaman**, 17 Ocak 2003.

yerini, “Orta Doğulu vatandaş avı” almıştır. Bu çerçevede, ABD’ye giriş yapacak olan Orta Doğu kökenlilerin parmak izlerinin alınmasına özellikle dikkat edilmiş ve bu çerçevede yeni kısıtlamalara ve yeni olası düşman kavramına geçilmiştir. 11 Eylül sonrası oluşan Yeni Neo Mc Carthyizm, eski Mc Carthyizmden farklı olarak, 11 Eylül olaylarının müsebbibi olarak ABD’ye dışarıdan gelmiş ve ağırlıklı olarak Orta Doğu kökenli olan kişileri hedef almış ve 11 Eylül olaylarına ABD’de dış kaynaklı bir olay olarak bakma eğilimi artmıştır⁶.

İrkçiliğe varan bu “dışlayıcı” yaklaşımın neden olduğu ayrımcılık Amerikan İslam İlişkileri Konseyinin raporunda ifade edilmiştir. Raporda, saldırılar sonrasında Amerika’da oluşan İslam fobisiyle birlikte Müslümanların polisin nedensiz şiddetine maruz kaldığı belirtilmiş ve Konsey 2001’e oranla 2002’de yüzde 15 artışla 602 ayrımcılık şikâyeti aldığını ortaya koyulmuştur. Resmi makamlar tarafından yapılan bu ırkçı ayrımcılık ABD halkında, büyük bir Müslüman karşıtlığı oluşturmuştur. 11 Eylül terör saldırısının ABD’de yaratmış olduğu Müslüman karşıtlığı Anayasa Araştırma Merkezi adlı bir kuruluşun 1000 örneklem üzerinde yaptığı anket sonuçları bunu göstergesi niteliğindedir. Ankete göre, Amerikalıların % 48’i hükümetin terörle savaş kapsamında dini grupları gözetim altına almasını doğru bulmakta, % 42’si de güvenlik görevlilerine Müslümanlara denetim uygulamak konusunda daha fazla yetki verilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁷

Sonuç olarak, 11 Eylül 2001 terör saldırısı ABD halkında psikolojik bir travma yaratmıştır. Böylelikle; 11 Eylül saldırısı sonrasında yaşanan süreçte, halk ciddi bir güvenlik sendromu içine düşmüştü. ABD halkı saldırı sonrasında kendilerinin ve yakınlarının yeni bir saldırıya maruz kalabileceğine yönelik ciddi bir korku yaratmıştır. Amerikan halkının yaşamış olduğu bu korku beraberinde yabancılara karşı da bir kamuoyu tepkisinin oluşmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda 11 Eylül 2001 terör saldırısı başta ABD olmak üzere diğer ülkelerde yaratmış olduğu etki bağlamında uluslararası bir sorun olarak ele alınmıştır. Nitekim; ABD bu çerçevede terörizmle mücadele savaşında ulusal ve uluslararası düzenlemelerde bulunmuştur.

Bu bağlamda ABD anlamak ve anlamlandırmak için 11 Eylül teröründen sonra ABD’nin geçirdiği yasal ve sosyal süreci şu şekilde inceleyebiliriz.

⁶ Arslan ve Arı, **Amerika.....** ss. 244-246.

⁷ “Özgürlük bol geldi”, **Radikal**, 17 Temmuz 2003.

4.2. Yurt Savunması

ABD yaşamış olduğu bu saldırı neticesinde “meşru müdafaa hakkı” nı dile getirerek, saldırının sadece ABD’ni hedef almadığını aynı zamanda tüm küresel düzeni tehdit ettiğini öne sürmüştür. Asıl hedefin eşitlik, özgürlük ve demokrasi platformuna yapıldığını belirterek ABD’nin; düşman tanımlamasının boyut değiştirmesi ve düşmanın üstün teknolojik kaynaklarla facia oluşturması neticesinde yeni terörle mücadele stratejisi benimsenmiştir.

Nitekim bu saldırılarla birlikte Bill Clinton dönemi ABD politikasında hakim olan ekonomik güç olma ve tüm dünya devletleriyle uluslararası kuruluşlar aracılığıyla ilişkiye girme anlayışının yerini asıl tehdit olarak görülmeye başlanan terörizm ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesine yönelik politikalar almaya başlamıştır.⁸

Soğuk savaş boyunca ABD ordusu sürekli olarak sınırları dışındaki konvansiyonel ve nükleer silahların kompleks ağına karşı kendisini örgütlemişken, iç güvenlik sorunlarını daha çok kolluk kuvvetlerine devretmiştir.⁹ Bu durum 11 Eylül saldırılarıyla ciddi değişime uğramış ve ABD yönetimini yeni güvenlik arayışlarına yöneltmiştir. Özellikle de ABD ordusu “yurt savunması” bağlamında yeni bir yapılanma sürecine girmiştir. Pentagon ve ordu yurt savunmasını, tehditlerin afetlerin ve saldırıların etkilerini azaltmak, bunlarla mücadele etmek; toplumu alt yapıyı ve sınırları, gerektiğinde kriz yönetimi çerçevesinde sivil otoriteleri de kullanarak korumayı; kritik ulusal varlıkların üstünlüğü ve devamlılığı sağlamayı hedefleyen aktif ve pasif önlemler olarak tanımlamaktadır.¹⁰ Bir başka tanımda ise, “yurt savunması” kavramının, yurt içi hazırlık, operasyonlarının devamlılığı, hükümetlerin devamlılığı, sınır ve kıyı savunması ve ulusal füze güvenliğini kapsadığı¹¹ ifade edilmiştir.

Buna paralel yurt savunmasını güçlendirici örgütsel değişimler yaratmak için “Kamu Güvenliği Bakanlığı” oluşturulmuştur. Federal hükümetle diğer güvenlik birimleri arasındaki yurt savunma faaliyetleri geliştirilmesi amaçlanarak, bu amaca hizmet eden askeri birimlerde “Kuzey Komutanlığı” (NORTHCOM) devredilmiştir. Bu birim aynı zamanda daha önce “Ortak Kuvvetler Komutanlığı (Joint Forces

⁸ Hasan Kösebalan, “Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler”, **2023**, Kasım 2002, ss. 34-38.

¹⁰ Army Homeland Security Strategy Planning Guidance: Coordinating Draft Office of Deputy Chief of Staff, Headquarters Department of Army, September, 2001, s.12.

¹¹ Eric V. Larson ve John Peters, **Preparing the U.S. Army Homeland Security: Concepts, Issues, and Options**, RAND Arroyo Center, 2001, ss.24-29.

Command) tarafından gerçekleştirilen faaliyetler artık bu birim tarafından yerine getirilecektir. Ayrıca yurt savunması konusunda yetkili olan diğer birim ise “Savunma Birimi” dir.¹² Amerika savunma güvenliğinin en güçlü organizasyonu olan bu birimin temel amacı; ABD’ye yönelik içte ve dışta doğabilecek bütün tehditlerin önlenmesidir.

Bu da ABD gibi güçlü bir devletin terörle mücadele stratejisini orduya dayandırması, küresel sınırları değiştirmeye yönelik radikal adımları da beraberinde getirmiştir. Terörle mücadelede; diplomasi yönteminin, ikinci plana itilerek doğrudan askeri donanımın artırılması ve bunu yasal zemine oturtacak yeni düzenlemeler izlemiştir. Oluşturulan düzenlemeler, ABD ordusunu ve savunma birimlerini güçlendirmekle kalmayıp bunu terörizmi önlemeye yönelik yasal süreci oluşturacak yeni düzenlemeler takip etmiştir.

Amerika’nın terörizmi önlemeye yönelik oluşturduğu yasal düzenlemeleri şu şekilde özetleyebiliriz:

4.2.1. Terörizmi Engellemek ve Durdurmak için Gereken Uygun Araçları Sağlayarak ABD’yi Birleştirmek ve Güçlendirmek Yasası (Patriot Yasası)

ABD, 11 Eylül saldırısının yaratmış olduğu ilk şoktan sonra kendi yönetim yapısını analiz etmiştir. Bu analiz ABD yönetimine iki temel sonucun ortaya çıkarmıştır. İlki, Amerika vatandaşlarının sahip olduğu sivil hak ve özgürlüklerinin, diğer ülkelerle kıyaslandığındaki fark önemli bir kıstas oluşturmasıdır. Bu yaklaşım ABD yönetimine, özgürlük ve demokrasi alanının fazlalığının teröristlerin eylemlerini hazırlama ve uygulamak için rahat bir ortam yaratacağı kanaati oluşturmuştur. Bu da, ABD yönetimini özgürlük sorgulamasına yönelterek, hükümetin sivil halka ciddi özgürlük kısıtlaması getirmesine neden olmuştur. Amerikan Yüksek Mahkemesi yargıçlarından Sandra Day O’Connor önümüzdeki dönemde ülkemizde daha önceden hiç görülmemiş ölçüde kısıtlamalara şahit olacağız... bu durum telefonların gizlice dinlenmesi, göçmenlikle ilgili yasaların yeniden gözden geçirilmesine neden olabilir, ifadesiyle de açıkça görülmektedir.

11 Eylül saldırılarının ABD bilançosunda oluşturmuş olduğu ikinci husus da; istihbarat birimlerinin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmamasıyla birlikte bu birimler

¹² Jeremy Shapiro ve Lynn E. Davis, “The New National Security Strategy”, Jeremy Shapiro & Lynn E. Davis L (der.), **The U.S. Army and the New National Security Strategy**, (RAND, Arroyo Center, 2003, ss. 46-51.

arasındaki iletişimin yetersizliğidir. 11 Eylül saldırısı aynı zamanda Amerikan İstihbarat Teşkilatlarının işleyişindeki aksaklıkları da ortaya koymuştur. Şüpheli telefon görüşmelerini dinlemekle görevli Ulusal Güvenlik Ajansı'nın (NSA) 11 Eylül'de bir saldırı düzenleyeceğine dair Arapça bant kaydettiği ancak bu bantın tercümesinin saldırılardan sonra çevrildiğinin iddia¹³ edilmesi FBI ile CIA arasındaki iletişim kopukluğunu ortaya koyarken aynı zamanda her iki kuruma karşıda ciddi tepkileri gündeme getirmiştir.

Nitekim sivil özgürlüklerin fazlalığının yaratabileceği sorunlar gerekse de istihbarat teşkilatının yapılanmasındaki eksiklikler ABD'nin 2 Ekim 2001 tarihinde Vatansızlık Yasası (Provide Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism-Patriot-) yürürlüğe girmiştir.

"Patriot yasası dört temel uygulama alanına sahiptir.

- 1) Bilgi edinimi ve paylaşımı
- 2) Ceza hukuku ve uygulaması konusundaki prosedürler: Yasa ceza kanununda yapılan düzenlemelerle terör suçlarını araştırma, tutuklama ve cezalandırma hususlarında yasa uygulayıcılarının yetkilerini arttırmayı hedeflemektedir.
- 3) Terörle bağlantılı suçların cezalarının sertleştirilmesi,
- 4) Sınır kontrolü ve göçmenlik prosedürleri. Göçmen bürolarının yabancıları soruşturma ve gerektiğinde sınır dışı edebilme yetkilerini arttırmaktadır.¹⁴

Bu kanun aslında terör ve terörle ilgili konular için çıkarılmış olmasına rağmen, aynı zamanda kara para aklama, dinleme, arama izinlerinin yetki alanlarının artırılması, Uluslararası İstihbarat Takip Kanunu (FISA), çeşitli bilgisayar teknolojilerinin kullanılarak soruşturmaların yürütülmesi gibi alanlarda da bağlayıcı hükümler içermektedir.¹⁵Bu bağlamda patriot kanununun temel amacı; herhangi bir terör faaliyetinin oluşmasını önlemek bağlamında sivil hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması şeklinde özetleyebiliriz.

Yasanın temel dayanağı terörizmle mücadele bağlamında özgürlüklerin Amerikan halkının güvenliğini için sınırlandırılacağıdır. Yürütme ve yargı organlarının alıkoyma ve izleme yetkilerini genişleten yasa, hükümete herhangi bir yerli ya da yabancı politik grubu "terörist" olarak nitelendirme hakkı veriyor, ev ve işyerlerinin gizlice aranmasını yasal hale getiriyor, sağlık, finans, iş ve eğitimle ilgili özel kayıtlara

¹³ "11 Eylül Bantlarda", **Radikal**, 9 Haziran 2002.

¹⁴ David Teather, "Civil Libertarians Prepare to Fight Bush over Tougher Anti-Terror Laws" **The Guardian**, September 15, 2003.

¹⁵ Süleyman Özeren ve Hüseyin Cinoğlu "Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi", İhsan Bal (der.), **Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, Ankara, Usak Yayınları, 2006, s.186.

giriş olanağı veriyor, telefon dinleme ve internet üzerindeki iletişimi izlemeye yürütmenin yetkilerini arttırıyordu.¹⁶

Hükümet teknoloji alanında da özel kısıtlamalar getirmiştir. Özellikle de bilgisayar teknolojisinin ilerlemesinin neden olacağı yeni terör faaliyetlerinin önlenmesi amaçlanmıştır. Çünkü; 11 Eylül, terör faaliyetlerinde teknolojinin acımasızca kullanıldığını gözler önüne sermiştir.

Patriot yasasından çıkartılan temel sonuç güvenli bir Amerikan devletinin özgürlüklerinden feragat eden Amerikan halkına dayandırılmasıdır. Yasanın geniş denetim ekseninden, kütüphane yada kitapçıya giderek kişinin okuduğu kitaplarla terörizme yönelen kesimin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Amerika terörizmi önlerken araştırma ve incelemeye uzaklaşan bir halk yaratacağını göz ardı etmiş görünmektedir. Bu anti-terörizm yasaları belki de yeni bir terör eylemine yataklık etmek üzeredir. Amerikan halkı üzerinde sivil ve askeri paranoya oluşturacak tedbirler güvenlik mi ya da güvensizlik ortamı mı? Yaratacağı da ayrı bir sorundur.

Ayrıca bu yasa FBI yetki sahasında da artırıcı düzenlemeler getirmiştir. FBI daha önce kendisine yetki verilmediği sürece herhangi bir konuda soruşturma ve araştırma yapamamakta ve soruşturma sürecinde elde ettiği bilgileri diğer istihbarat birimleriyle paylaşma yetkisine sahip değildi. Bu yasayla birlikte FBI elde etmiş olduğu bilgileri diğer istihbarat örgütleriyle paylaşabilme hakkına sahip olmuştur.

Patriot yasası, getirmiş olduğu bu sınırlamalarla başta uluslararası örgütler olmak üzere geniş kitlelerce sert tepkiler almıştır. Özgürlük ve demokrasinin temel örneği olan ABD, özellikle de 11 Eylül terör saldırısından sonra özgürlük ve demokrasiyi yaymak amacıyla anti-demokratik ülkelere savaş açmıştır. Buna paralel kendi iç politikasında özgürlük ve demokrasiyi kısıtlayıcı önlemler alması düşündürücü bir unsurdur.

ABD politikasının yeni manevra alanı olan patriot yasasını hukuksal açıdan incelediğimizde ise vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini, din ve vicdan özgürlüğünü, örgütlenme özgürlüğünü, özel hayatın gizliliğini, davaların yasal prosedürlere uygun ilerlemesini ve eşit korunma ilkesini doğrudan ihlal ettiğini söyleyebiliriz. Bu yaklaşım Amerika'nın hukuk devleti imajını da olumsuz yönde etkilemektedir. Amerikan Başkanı "düşman savaşçı (enemy combat) ilan ettiği kişileri

¹⁶ www.bianet.org/2005/21/64271.htm 18.02.2007

her türlü haktan yoksun tutmakta, işlediği suç konusunda ne kendisine ne ailesine bilgi verilmesini yasaklamakta ve hukuk devletinin ayrılmaz bir parçası olan yargı yetkisini de elinden almaktadır.¹⁷ Doğal olarak Amerika buradaki “düşman savaşçı” yaklaşımını da öteki olarak nitelendirdiği Müslüman ya da Arap Kökenli insanları tanımlamada kullanmıştır.

11 Eylül ile birlikte ABD için değişen en önemli unsurlardan biri de, geleneksel Amerikan değerlerinin uğradığı değişimdir. ABD, 11 Eylül sonrasında tüm dünyada daha öncesinden yer eden özgürlükçü kimliğini ve imajını kaybederek, hızla “işgalci” bir şekilde anılmaya başlanmıştır. ABD, dışarıda gitgide olumsuz bir imaja sahip olurken, yukarıda anılan gelişmelerle birlikte, içeride de, giderek kısıtlayıcı ve devletçi roller üstlenmeye başlamıştır. Bu çerçevede, devletin bireye yaklaşımı, geleneksel Amerikan değerleriyle çelişecek şekilde değişime uğramış ve devlet birey üzerindeki hakimiyetini daha da derinleştirmiştir. Bu çerçevede, bilgi alma özgürlükleri üzerinde kısıtlamalar söz konusu olmuş, kamuya ait bilgiler, devlet tarafından gizlilik arz etmeye devam etmiştir.

11 Eylül sonrası özgürlükleri kısıtlama eğilimi, özellikle hukuki boyuta oturtulması bakımından çok ciddi tehlikeleri de beraberinde getirmektedir ki, bu da özgürlüklerin sınırlandırılmasının ne boyutta gerçekleşeceği ve nerede duracağı hususunda pek de parlak bir gelecek vaat etmemektedir¹⁸. Bir başka ifadeyle, 11 Eylül, bireysel özgürlüklerin kısıtlanması ve bilgi edinme hakkının devlet tarafından gasp açısından son derece “subjektif” değerlendirmelerin yapıldığı yeni ve sorunlu bir dönemi yaratmıştır.

4.2.2. Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası

Terörizmi ayakta tutan temel dayanak, terör örgütlerini destekleyen mali kaynakların varlığına dayanmaktadır. Bu nedenle terörizmi önlemek amacıyla alınacak tedbirlerden en önemlisi de teröre destek veren mali kaynakların kesilmesidir. Bu amaçla Amerika, 24 Eylül 2001’de Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası’nı çıkartmıştır.

Yasanın temel amacı, teröristleri destekleyen mali kaynakların kesilmesi ve terör örgütlerinin varlığını ortadan kaldırmaktır. ABD bu amaca ulaşabilmek için

¹⁷ Zühtü Arslan, “11 Eylül, Leviathan Döndü”, **Radikal**, 12 Eylül 2002.

¹⁸ Arslan ve Arı, **Amerika**, s. 227

terörizme destek veren ülke, grup, kurum ya da kişileri tespit ederek onlarla olan hukuki ilişkilerini sona erdirecektir. Bu yasa sadece ABD sınırlarında terörizmi önlemeyi değil aynı zamanda küresel düzende tüm ülkelerin terörizmin soğuk yüzünden kurtulmasını amaçlamaktadır. ABD terörizmi besleyen kaynakları tamamıyla ortadan kaldırmak amacıyla hazine harcamalarının bir kısmını bu bölüme aktarmıştır.

Terörizme destek veren ülkeler, ABD yönetimi tarafından “Rogue states (serseri devletler)” olarak nitelendirilmektedir. Bu devletlerin başında İran, Kuzey Kore, Küba vb. gibi ülkeler yer almaktadır. Ancak, bu ülkeler listesinde yer almamakla birlikte, demokratik ve özgürlükçü olmayan bir çok devlet vardır; ancak bunlar söz konusu “serseri devletler” ifadesi kapsamında yer almamaktadır.

Bu da ABD yönetiminin terörizmle mücadele politikasında yaratmış olduğu ayrımcılığı açıkça gözler önüne sermektedir.

4.2.3. Terörizme Karşı İç Güvenliği Sağlama Yasası (2001 ABD Yasası)

11 Eylül 2001 terör saldırısının yaratmış olduğu olumsuz etki neticesinde ABD yönetimi iç güvenliği artırıcı yasal düzenlemelere yönelmiştir. Nitekim; “Terörizme karşı İç Güvenliği Sağlama Yasası (2001 ABD Yasası)” bunun en temel örneğini taşımaktadır.

Bu yasanın 2001 terör saldırısının yaratmış olduğu olumsuz etki neticesinde ABD yönetimi iç güvenliği artırıcı yasal düzenlemelere yönelmiştir. Nitekim; “Terörizme Karşı İç Güvenliği Sağlama Yasası (2001 ABD Yasası)” bunun en temel örneğini taşımaktadır.

Bu yasanın temel içeriği ABD ya da dünya üzerinde yer alan bir ülkenin muhtemel bir terör saldırısıyla karşılaşmaması için kolluk görevlilerinin yetkilerinin artırılmasını amaçlamaktadır.¹⁹ Yasa buna paralel kimyasal silahlar ve teknolojik yapılanmanın herhangi bir terör eyleminde kullanılmamasını öngörmektedir.

Ayrıca; yasada bu faaliyetlerin gerçekleştirilme olanağını sağlayan bir “karşı-terörizm fonu”nun oluşturulması amaçlanmaktadır. Yasa özellikle kritik altyapılara gelebilecek bir terör tehdidine karşı geniş çaplı bilgi paylaşımı sistemi kurmayı da hedeflemektedir.

¹⁹ USA Act of 2001, s. 1510, Calender No: 187, 4 October 2001, <http://www.whitehouse.gov/ornb/legislative/sap/107-1/s1510-s.html>, 8 Mart 2007

ABD, “Terörizme Karşı İç Güvenliği Sağlama Yasasının (2001 ABD Yasası)” temel amacı; iç güvenliği artırıcı önlemlerin artırılması sağlanarak ülkenin yeni bir terör saldırısına uğrama olasılığını en aza indirmek olmuştur.

4.2.4. Yurt Savunmasında Etkin Olarak Kullanılacak Özel Bir Birim Kurulması Konusundaki Kurucu Yasa

8 Ekim 2001 tarihli bu yasayla, yurt savunması konusunda başkana yardım ederek kapsamlı bir ulusal strateji oluşturacak ve bunun uygulanması için gereken misyonları örgütleyecek bir birimin kurulması amaçlanmaktadır. Bu birime yerel ve uluslararası düzeyde istihbarat edinme açısından geniş yetkiler sunulmuştur. Bu sayede ABD'nin beklenmedik bir terör saldırısını daha önce öngörme olanağı sağlarken aynı zamanda böyle bir saldırı neticesinde ABD'nin kritik altyapı, nakil hatları ve nükleer enerji santrallerinin korunabilmesi amaçlanmaktadır.

Bu yasa çerçevesinde kurulan birim aynı zamanında “Ulusal Ekonomik Konsey” ile çalışarak, ABD'nin karşılaşılabileceği herhangi bir terör saldırısına karşı ekonomik ve mali anlamdaki etkisini azaltmayı amaçlamaktadır.²⁰

11 Eylül saldırısının ortaya koymuş olduğu en önemli netice ABD istihbarat teşkilatlarının yeterince iyi işlenmediğidir. Bu yasanın çıkarılma nedenlerinin başında bu eksikliğin giderilmesi amaçlanırken aynı zamanda ABD topraklarında muhtemel çıkabilecek bir saldırının önlenmesidir. Bu çerçevede uygulamaya konulan bu yasa; hem istihbarat teşkilatındaki eksikliklerin giderilmesini amaçlarken hem de bu alanda çalışan kurumları kuvvetlendirici bir yapılandırmayı da öngörmektedir.

4.2.5. Askeri Kuvvet Kullanımına Yetki Verme Yasası

Bu yasa; ABD'nin herhangi bir terör saldırısına maruz kaldığı durumlarda meşru müdafaa hakkını kullandığını öne sürerek ABD yönetimine kuvvet kullanma yetkisi tanımıştır. Yasanın dikkat çekici noktalarından biri de, ABD başkanının yetkilerini 11 Eylül eylemlerine dolaylı veya dolaylı yoldan iştirak etmiş kişi kurum, kuruluş, ulus veya ülkelere karşı gerekli ve uygun güç kullanımı hususlarında arttırmıştır. Fakat; bu yasada net bir şekilde “meşru müdafaa hakkının tanımlanmaması. Amerikan yönetiminin tehdit algılama kriterlerini neye göre gerçekleştireceği sorusunu da gündeme getirmiştir. Bu belki de bugün ABD'nin içinde

²⁰ Executive Order Establishing Office of Homeland Security Executive Order, 8 October 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html>, 8 Mart 2007

bulunduğu çıkmazı yani Afganistan ve Irak askeri müdahalesinin hukuki zemini yaratan bir yasa niteliği taşıyabileceğini söyleyebiliriz.

4.2.6. Operasyona Hazır Askeri Birliklerin Savunma ve Ulaştırma Bakanlığının Harekete Geçirilmelerini Öngören Yasa

Yasa ABD'ye göre yönelebilecek herhangi bir saldırının en kısa zamanda ve etkili bir şekilde bertaraf etmek amacıyla savunma ve ulaştırma bakanlarına verilen yetkinin artırılmasını amaçlamaktadır. ABD'ye yönelebilecek bir tehdidin etkisiz hale getirilmesi amacıyla ABD kurucu yasasının 10. maddesindeki yetkilere ek olarak kara, hava ve deniz kuvvetlerinden gerekli olanları ABD başkanının onayına ihtiyaç duymadan harekete geçirebileceklerini öngören bir yasadır.²¹

Böylelikle; Savunma ve Ulaştırma bakanları bu yasa ile yetkilendirdikleri alanlarda alacakları kararlar için ABD Başkanının onayına ihtiyaç duymayacaklardır.

4.2.7. 2002 Mali Yılı İçin Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası

Yasa savunma alanındaki yeni düzenlemelerle, Savunma Bakanlığının 2002 yılı bütçesinden alacağı payı belirlemek amacıyla oluşturulmuş.

Bu yasayla öngörülen düzenlemeleri de şu başlıklarda toplayabiliriz:

- * Silahlı Kuvvetler personelinin yetkilendirilmesi, buna bağlı ordu programları ve bu konudaki araştırma, geliştirme, değerlendirme birimlerinin kuvvetlendirilmesi.
- * Balistik füze savunma sistemi,
- * Hava Kuvvetlerinin 21. yüzyıla uygun gelişiminin denetlenmesi,
- * Yasada ortaya konulan birimler arasında koordinasyonun sağlanması ve bu birimlerin eğitimlerinin denetlenmesi.
- * İlgili hususların gerçekleştirilmesi için harcamaların yapılacağı bir fon oluşturulması.²²

ABD bu yasayla birlikte; iç güvenlik sistemindeki eksiklikleri gidermeyi amaçlamaktadır.

²¹ Federal Register. Vol.66, No: 181,18 September 2001, http://www.access.gpo.gov/su_docs/fedreg/a010918c.html, 3 Şubat 2007

²² National Defence Authorizatşon Act for Fiscal Year 2002, H.R. 2586,23 July 2001, http://www.whitehouse.gov/omb/legislative/sap/107_7/HR2586-r.html, 12 Mart 2007

4.2.8. Hava Taşımacılığı Güvenliği ve Sistem İstikrar Yasası

ABD 11 Eylül saldırısının etkisiyle hava taşımacılığının yaratabileceği tehditlere karşı bir tedbirler sunarken aynı zamanda bu sektörü yeniden canlandırıcı önlemler almayı hedeflemektedir.

11 Eylül saldırısı sonucunda zarar gören kişilerin kendilerine ve yakınlarına “11 Eylül Tazmin Fonu” oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu yasayla birlikte, ABD Başkanı’na 11 Eylül sonrası saldırılar sonrasında meydana gelen kayıpların tazmini için gerekli önlemleri alması hususunda yetki verilmiştir. Buna karşılık, söz konusu kanunu’nun 105. Kısım (a) beninde: “...Ulaştırma Bakanı, 11 Eylül 2001 tarihi sonrasında planlanan hava yolu hizmetlerinden yararlanacak kişilerin, hiçbir kesintiye uğramaksızın, hava yolu hizmetlerinden yeterli ölçüde yararlanmaya devam edeceği...”²³ hususu ifade edilmiştir. Bu kanun ile, ayrıca 11 Eylül sonrası süreç dahilinde, başkanın ve Ulaştırma Bakanı’nın yanı sıra, Kongre’nin de, yukarıda anılan kanun’un 502. Kısımın’da “...Ulaştırma Bakanıyla istişare halinde olmak üzere, havalimanı güvenliğini güçlendirerek, hava yoluyla yolculuğun güvenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, ilave tedbirler almak için gerekli faaliyetlerde bulunmayı taahhüt etmesi...”²⁴ 11 Eylül sonrasında, ulaştırma konusunda mevcut yönetimin geçmişe nazaran çok daha fazla güvenlik önlemi alması sonucunu doğurmuştur.

4.3. ABD’nin 20 Eylül 2002 Tarihli Ulusal Güvenlik Stratejisi “Bush Doktrini”

11 Eylül 2001 terör saldırısı neticesinde yaşanan gelişmeler ve Irak’tan algılanan tehdidin sonucunda Amerika 17 Eylül 2002’de imzalanan ve 20 Eylül 2002’de kamuoyuna sunulan The National Security Strategy of the United States of America (Amerika Birleşik Devletlerinin Ulusal Güvenlik Stratejisi; NSS)²⁵ başlığında “Stratejik Önleyici Saldırı (Pre-emptive Strike) Doktrini” ya da yaygın kullanımıyla Bush Doktrinini yayınlamıştır. Bush yönetiminin 20. ayında ve 11 Eylül saldırılarından bir yıl sonra kaleme alınan stratejinin amacı; dünyayı sadece daha güvenli değil, aynı zamanda daha iyi yapmayı amaçlamaktadır.

²³ **Air Transportation Safety and System Stabilization Act**, http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=107_cong_public_laws&docid=f:pub1042.107, 13 Mart 2007.

²⁴ **Air Transportation Safety and System Stabilization Act**, http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=107_cong_public_laws&docid=f:pub1042.107, 13 Mart 2007.

²⁵ **The National Security Strategy of the United States of America**, Washington, D.C. September 2002, <http://whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, 10 Mart 2007

Amerika milli menfaatlerinin ve değerlerinin birliğini yansıtan bu doktrin, Amerikan enternasyonalizmi temeline dayandırılan bir yapı sergileyerek küresel sistemde ABD'nin güven içinde yaşama yollarını aramaktadır. Dokuz bölümden oluşan bu strateji belgesi, Amerika Birleşik Devletinin siyasi ve ekonomik özgürlüğü ilk planda tutan, insan değerlere saygı gösteren bir yaklaşımla küresel barışı hedefleri arasında göstermiştir. ABD 11 Eylül terör saldırısından sonra dünya barışını sağlama konusunda kendisini, yegane aktör olarak tayin etmiştir. Bu dış politika yaklaşımı da “bush doktrini” zeminine oturtulmaya çalışılmıştır.

Ayrıca; bush doktrini bazı yorumcular tarafından “demokratik emperyalizm”²⁶ olarak da ifade edilmiştir. Demokratik emperyalizmle kast edilen, ABD'nin küresel güvenliğinin sağlanması ve baki kılınması için, tüm dünyada demokratik rejimlerin yaratılmasıdır. Zira, ABD yönetiminin düşüncesine göre, demokrasinin küreselleşmesi halinde, küresel bir barışa ulaşmak söz konusu olacaktır. Bir başka ifadeyle, “demokrasiler birbiriyle savaşmaz”; dolayısıyla demokratik ülkelerden oluşan bir dünyada ABD'nin küresel güvenliği tehdit edilmez. Hali hazırda Amerikan dışişleri bakanı olan ve “önleyici saldırı” doktrininin arkasındaki fikir babalarından biri olan ve bu doktrin hazırlandığında ulusal güvenlik danışmanlığı görevini yürüten Condaleeza Rice'a göre, Bush stratejisi ya da doktrini üç temele dayanmaktadır. Bu üç temel aynı zamanda, ABD'nin, özellikle 11 Eylül sonrası süreçte küresel güvenliğini garanti altına almak için ortaya koyduğu hedefleri ifade etmektedir: “...terörist güçlere veya gayrı meşru ya da anti-demokratik rejimlere karşı koruma ve savunma;...barış vesilesiyle dünyadaki güçler arasında bir yakınlaşmanın sağlanması....özgürlük ve refahla birlikte barışın tüm dünyaya hakim kılınması....”²⁷. Bu hedeflere ulaşılması için öne sürülen “önleyici saldırı” doktrini, Bush yönetimi öncesi uygulanmakta olan politikaların pasif bulunarak eleştirilmesine ve bunun yerine, bir tehdidi daha o tehdit ortaya çıkmadan ortadan kaldırma prensibine dayalı bir doktrindir.

ABD'nin 11 Eylül sonrası Afganistan ve Irak'a saldırması ve İran'ı tehdit etmesi ve bu ülkelerde rejim değişikliğine girişmesi (İran'da bu tür bir girişim henüz olmamıştır) “diyaloğa” dayalı bir dış politika yerine saldırgan bir anlayışın hüküm sürmesine sebep olmuş ve 11 Eylül sonrası ABD, kendi karşısında olan güçleri “şer eksen” olarak hedef seçmek suretiyle, bir “güvensizlik sendromu” çerçevesinde Bush

²⁶ Arslan ve Arı, **Amerika....s.232.**

²⁷ Arslan ve Arı, **Amerika...., s. 233.**

doktrinini uygulamaya başlamıştır²⁸. Öte yandan “önleyici saldırı doktrini (pre-emptive strike)” “engelleyici saldırı” (preventive strike) ile yakın bir anlayış olarak değerlendirilmekte ve hatta “önleyici saldırı” doktrininin, tarihte daha önce emsalleri görüldüğü ifade edilerek, 11 Eylül sonrası ABD’nin aslında “önleyici” değil “engelleyici (preventive)” bir yaklaşım sergilediği öne sürülmektedir. Bu düşünceyi netleştirmek için, öncelikle söz konusu “önleyici” ve “engelleyici” ayrımının iyi yapılması gereklidir. Önleyici saldırı (pre-emptive strike), karşı tarafın planlarının önceden anlaşılması ve doğrudan savaşa kalkışılmasıdır. Öte yandan, engelleyici saldırı ise; mevcut sorunun krize yol açmadan halledilmesidir. Bu çerçevede; 11 Eylül sonrası ABD’nin başlattığı doktrin, tehditler hali hazırda mevcut olduğundan, 11 Eylül ile oluşan sorunun kriz niteliği taşımamasının sağlanması bakımından, aslında önleyici değil, engelleyici bir nitelik arz etmektedir.²⁹

Nitekim, Bush doktrini olarak isimlendirilen yeni Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi uluslararası ilişkileri hem teorik hem de pratik olarak değiştirecek radikal unsurlar içermektedir.³⁰

Bu doktrin en temel özelliği; Soğuk Savaş döneminde ABD tarafından benimsenen “caydırıcılık ve çevreleme politikasının” 21. yy’ın küresel tehdit algılamalarında önemini kaybettiğini belirtmiş olmasıdır.

Amerika bu yeni yüzyılda küresel düzeni tehdit eden faktörleri şu şekilde belirtmiştir; uluslararası terörizm kitle imha silahlarının kontrolsüzce artırımı ve bunun küresel barışı tehdit edici şekilde kullanımı, bölgesel çalışmalar, ABD’nin sosyal ve ekonomik güvenliğine yapılan saldırılar, uluslararası organize ve suç faaliyetleri uyuşturucu trafiği ve demokratikleşme sürecini tamamlayamamış ülkeler olarak belirtilmiştir.

Amerika bu tehdit algılamalarını önlemeye yönelik oluşturduğu, ulusal güvenlik stratejisi kısa ve uzun vadede Amerika’nın dış politikasında yaratmış olduğu değişimleri de içermektedir.

Bu bağlamda Ulusal Güvenlik Stratejisinin birinci bölümü “Amerika’nın Uluslararası Stratejisine Genel Bakış” başlığında belgenin ana stratejisi ve bu

²⁸ Arslan ve Arı, **Amerika....**, s.235-236.

²⁹ Lawrence Freedman, “Prevention, Not Preemption”, **The Washington Quarterly**, Spring 2003, ss.105-114.

³⁰ Kösebalan, “Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslar arası İlişkiler, ss. 34-38.

stratejiye yönelik izlenecek politikaların çizgisi çizilmeye çalışılmıştır. Belgeye göre ABD'nin ulusal davası şu cümleyle özetlenmektedir. "Biz, her zaman olduğu gibi, adil bir barış için, özgürlüğü öne çıkartan bir barış için, mücadele ediyoruz."³¹ Bu yaklaşım ABD dış politikasını demokratik ve özgür toplum değerleri üzerine oturtmuştur. Bu bölümde ABD özgürlük ilkeleri ve özgür toplum değerlerini belirtmeden önce tarihte dünya üzerinde görülmemiş bir güce sahip olduğunu ve bunu da antidemokratik toplumları yıkmak için kullanacağını açıkça dile getirmiştir. Ayrıca; bu bölümde dünya üzerinde ırk, mezhep ve sınıf ayrıcalığı gibi militan ütopyaların sonuna geldiği belirtilmişti. Fakat buna rağmen dünya üzerinde demokratikleşme ve eşitlik karşıtı bir azınlığın bulunduğunu ifade ederek, bu grupların başta Amerika olmak üzere demokratik toplumları felaket yaratabilecek teknolojilerle tehdit edebileceğini öne sürmektedir.

Bu amaçla, Amerika dış politikasında anti demokratik rejim, ülke veya gruplara karşı savaş başlattığını ve onları destekleyen müttefik ve dostlarını en büyük düşmanı kabul ettiğini açıkça dile getirmiştir. Bu yaklaşım aynı zamanda yeni bir dünya düzeninin yaratılacağına da ilk sinyalleridir. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır ki oda; Amerikanın bu stratejide açıkça özgürlük tanımını yapmamasıdır. Amerikanın tanımladığı özgürlük ve demokrasi kriterinin ne olacağı büyük bir muamma yaratmıştır. Hangi ülke ya da rejimin hangi kriterlere göre demokratik sayılacağı hiçbir şekilde tanımlanamamıştır. Bu da Amerika'nın demokratik bulmadığı her ülke ya da rejime karşı doğrudan savaş açacağını göstermektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır ki oda, Amerika'nın demokratik tanımını neye ve kime göre yaptığıdır. Nitekim Beril Dedeoğlu, Amerika Birleşik Devletlerinin özgürlük vurgusuyla ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır.

"Özgürlük temel ilkesine her dönemde ve her kıtada sahip çıkma gereğini savunan, diğer bir ifadeyle bir tür "Pax Americana" (Amerikan Barışı) öneren ABD, bu projesinin gerçekleşmesi için sistemdeki diğer güçlerle birlikte davranmaya olan ihtiyacını da ortaya koymaktadır.

Diğer güçler ile kurulacak işbirliği ABD'ye dünya ölçeğinde davranma kolaylıkları sağlayacak, ortaklarına da bir pax (barış) içinde yaşama ve dünya düzlemindeki savunuculuğunun neden ABD tarafından üstlenildiği açıklamasında ise, tarihsel miras olgusuna atıfta bulunmaktadır. Bu tarihsel miras, sadece özgürlüklerin ABD için ABD

³¹ Kaan H. Ökten, "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Kant'ın Radikal Bir Yorumu mu?" Toktamış Ateş (der.), **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, İstanbul, Ümit Yayıncılık; 2004, s.157.

tarafından korunmasını içermektedir. ABD bunu hem müttefikleri hem de dostları için üstlenmektedir.”³²

Bu yeni durum, ABD açısından aslında, kökleri geçmişte yatan yeni bir misyonun ortaya çıkışını ifade etmektedir. Buna “yeni dünya düzeni için, yeni Amerikan misyonu” adı verilebilir. Bu misyonun özellikle II. Dünya Savaşı’ndan bugüne uzanışı çok meşakkatli bir sürecin sonunda gerçekleşmiş bulunmaktadır. Nitekim, II. Dünya Savaşını takiben dünyanın ve uluslararası kurumların yeniden şekillenmesinde çok büyük bir rol oynayan ABD, özellikle Vietnam Savaşı sonrasında yaşadığı askeri yenilginin yanı sıra, yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve işsizlik problemiyle birlikte, eski Amerikan idealizmini kaybetmiştir. Eisenhower, Kenney, Johnson ve Nixon dönemlerini kapsayan Vietnam Savaşı ABD için Vietnam sendromuna dönüşmüştür.³³

Bundan sonra “Vietnam Sendromu”, Amerikan halkı ve ABD yönetimi için sürekli bir hayalkırıklığı ve heyecan yitimi olarak hatırlanmaktadır. Vietnam Savaşından sonra, uluslararası itibar açısından da düşüşe geçen ABD, bundan sonraki politikalarında bir dünya gücü olarak kalabilmek amacıyla ne tür bir enternasyonalizm anlayışı izlemesi gerektiğini belirlemeye vakit ayırmış ve bu düzlemde bugüne kadar gelinmiştir. Ancak, ilerleyen tarihlerde, Amerika, çoğu zaman askeri yöntemlere başvurmuş, Irak işgalinden çok daha önce eski cazibesini yitirmeye başlamıştır. Amerika, Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, yeni dünya düzenini telaffuz etmeye başlamış ve Başkan Bush (baba Bush), Amerikan tarihinde Amerika’nın yeni bir dünya misyonu üstlenmesine yönelik olarak geleneksel Wilsoncu yaklaşıma geri dönmüştür. Wilsoncu yaklaşım, Amerikan eski Başkanı Woodrow Wilson’un 1. Dünya Savaşı sonrasında dünyayı şekillendirmek üzere öne sürdüğü barışçı ilkelere dayanmaktadır. Savaşı kazananların, kaybedenlerden hiç bir toprak talebinde bulunmayacağı tezine dayalı Wilsoncu anlayış, dünya uluslarının yeniden savaşmaması için bir Milletler Cemiyeti’nin kurulmasını da öngörmüştür. Başkan Wilson, dünya barışının Avrupa’dan geçtiğine inanmıştı. Bunun için de Amerika mutlaka dünya lideri rolünü oynaması gerektiğine inanmışlardır.

Wilsoncu anlayış, Başkan Bush’tan önce Roosevelt ve Truman’ı da etkilemiş ve II. Dünya Savaşı sonrasında da tıpkı Birinci Dünya Savaşı sonucunda olduğu gibi

³² Beril Dedeoğlu, “ABD’nin 21. Yüzyıl Stratejisi ve Olası Küresel Etkileri”, 2023, Dergisi 11, (2002), ss. 26-32.

³³ Arslan ve Arı, **Amerika.....**, ,s. 249

Amerikanın barışçı amaçlarla dünyaya liderlik etme anlayışına sahip olması sonucunu doğurmuştur. Nitekim Wilsoncu anlayış, ABD'nin yeniden bir Birleşmiş Milletler kurulmasında öncü rol oynamasını sağladığı gibi, ekonomik alanda da kuralların belirlenmesi, Bretton-Woods anlaşmaları gibi uluslararası düzenlemelerin yapılmasında da ABD'nin aktif rol oynaması sonucunu doğurmuştur.

Wilsoncu anlayış, I ve II. Dünya Savaşları sonrasında olduğu gibi, yeni bir dönemi başlatan Soğuk Savaşın bitişi ve yeni dünya düzeninin kuruluşu açısından da etkisini yıllar sonra sürdürmeye devam etmiştir. Başkan Bush, dışişleri bakanı Baker'ın liberal enternasyonalist anlayışı doğrultusunda, demokrasinin yaygınlaşması; ticaretin, temel gelişim gücü olduğuna inanılması; kitle imha silahlarının ve dolayısıyla bu silahları taşıyan tehditlerin ortadan kaldırılması ve bu tür uluslararası düzenlemelerin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için ABD'nin mutlaka liderlik yapması şeklinde Wilsoncu politikalar uygulamıştır.³⁴ Amerika, bu çerçevede, demokratik ve güvenilir bir dünya amacıyla Soğuk Savaş sonrasında kendisine yeni bir rota ve misyon belirlemiştir. Bush'un Wilsoncu ilkelere dayalı yeni doktrini, daha doğru bir ifadeyle yeni dünya düzeni anlayışı, esas itibarıyla Amerikanın küresel bir hegemon güç olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu hegemonya anlayışı, "hegemonya" kelimesinin çağrıştırdığı olumsuz ifadeler yerine, amaç olarak kendisine, özgür bir dünya için Amerikanın liderlik yapmasını seçmiştir. Nitekim Başkan Bush da yaptığı açıklamada, Amerika'nın iki asrı aşkın bir süredir dünyada özgürlüklere ve demokrasiye hizmet ettiğini belirterek, özgürlüklerin korunmasına çok büyük katkıda bulduklarını ifade etmektedir. Hegemonyanın sağladığı avantaj ile ABD, uluslararası istikrarı ve güvenliği sağlama ve muhafaza etme rolünü kendisine biçmiş bulunmaktadır.

Bu çerçevede ABD, dünyanın jandarması rolünü de üzerine almış bulunmaktadır. Amerikan hegemonyasının ardındaki itici güç ise, insan haklarına dayalı demokratik değerlerin, daha ziyade Amerikan versiyonu ve anlayışıyla, yaygınlaştırılmasıdır. Amerika, bundan sonra yapacağı tüm askeri müdahalelerde bu hegemonya mantığı içerisinde hareket edecektir. Tüm bu gelişmelerin, yukarıda da ifade edilen, dünyayı bir "Pax-Americana"ya (Amerikan Barışı) götürüp götürmeyeceği ise henüz belli değildir. Daha doğrusu, bu "Pax Americana"nın içeriğinin ve sonuçlarının ne olduğu tam olarak bilinmemektedir. Bu çerçevede,

³⁴ Arslan ve Arı, **Amerika.....**, s. 249

Amerikanın tüm dünyada bir “Pax Americana “ tesis etmesi gerektiğine inananlar, Amerikan dış politikasının, mutlak surette dünyada sürekli bir hegemonya kurmaya dayalı olduğunu ifade etmektedirler.

Amerikanın tüm dünyada hegemon bir güç olarak varlığını sürdürebilmesi ise; askeri, diplomatik, siyasi ve ekonomik açılardan Amerika'nın, dünyaya egemen ve tek baskın güç olarak kalmasıyla sağlanabilmektedir. Bugün cevabı aranan esas soru, Amerikanın hegemon bir güç olup olmaması değildir. Zira Amerika, hali hazırda küresel bir hegemon güç konumundadır ya da bir küresel hegemonya hayali içindedir. Sorulan asıl soru, Amerika'nın eğer dünyaya egemen olunacaksa, hangi hedefleri takip etmesi; dünyada demokrasiler kurup kurmaması ya da demokrasi ihracını (demokratik emperyalizm) başarıp başaramayacak oluşu ya da bu hususta ABD'nin ne kadar samimi ve tutarlı olduğu (zira ABD, başta Latin Amerika olmak üzere bir çok ülkede geçmişte otoriter ya da anti-demokratik yönetimleri desteklemiştir); serbest piyasa anlayışına dayalı kapitalist ekonomik modeli geliştirip geliştirmemesi ve insan haklarını yaygınlaştırıp yaygınlaştırmaması üzerinde odaklanmaktadır.

Tüm bu sorular dışında, Amerikanın sadece kendi çıkarları doğrultusunda hareket edip etmemesi ve dünyayı çok da kaale alıp almaması konusunda da önemli sorular bulunmaktadır. Bu noktada, hegemonyanın gerekli olduğunu düşünenler, “hegemonyaya dayalı istikrar teorisine” dayanmaktadır. Bu teoriye göre, bir dünya liderine ihtiyaç vardır ve bu liderin tüm dünyanın istikrarı için dünyayı kontrol etmesi gereklidir. Dolayısıyla Amerika'yı bugün hegemon bir güç olarak, öncelikle kendi güvenliği ve egemenliğinin devamı için söz konusu uluslararası politikaları izlemeye iten temel sebep de budur. Amerika, bugün hegemon bir güç olarak, daha önceki hegemon güçlerden farklı bir misyon ve nitelik taşımaktadır. Ancak Amerika da tıpkı eski diğer hegemon güçler gibi, gücünü kimi hallerde kötüye kullanabilen, diğerleri kişiler üzerinde bu sayede bir avantaj elde eden ve kimi zamanda uluslararası hegemonya anlayışının herhangi bir meşruiyete dayalı olmadığı bir güç konumundadır³⁵

Bu çerçevede, ileriye dönük olarak yapılan değerlendirmelerde, Amerikanın tek taraflı olarak bir liderlik politikası izleyebileceği dikkate alınarak, Amerikanın,

³⁵ Lea Brilmayer, **American Hegemony: Political Morality in a One Superpower World**, Yale University Press, 1994, ss. 167-171.

dünyanın tartışmasız tek lideri olması üzerinde önemle durulmaktadır. Pax Americana'nın gerçekleşmesiyle ilgili olarak Clinton'un ilk döneminde Dışişleri Bakanı olan Warren Christopher şu sözleri sarf etmektedir.

"Amerika önderlik etmelidir. Amerika'ya olan ihtiyaç azalmamakta, artmaktadır. Dünyanın liderliğini biz sırtlamalıyız. Gerekli yer ve zamanda menfaatlerimizi kararlı bir şekilde korumaya hazırız. Gerektiğinde menfaatlerimizi tek taraflı bir anlayış doğrultusunda koruruz. Kolektif olarak karşılık vermek gerektiğindeyse, kolektif hareket eder, ancak yine liderlik yaparız. Her halükarda liderlik yaparız"³⁶.

Görüldüğü üzere Amerika, dünya liderliğini sürdürmeyi hedeflemekte, bugün de Yeni Muhafazakar Bush yönetimi, "tek taraflı" politikalarla dünyayı ABD'nin istediği yönde şekillendirmeye çalışmakta ve "Pax Americana"ya bu şekilde ulaşılabileceğine inanılmaktadır. Pax Americananın içeriğinin ve hedeflerinin ne olduğu ise hali hazırda belirsizliğini korumakta; Pax Americana, bir Amerikan rüyası ya da küresel hayali olmayı sürdürmektedir.

Görüldüğü üzere Amerika'nın küresel hegemonya hayali, küresel özgürlük ve demokrasi platformuna oturtulmuştur. ABD, bu yaklaşımla tüm dünyayı kendi belirlediği kalıplar içinde şekillendirmek istemektedir.

İlgili belgeye göre, ABD'nin bu küresel hedefleri gerçekleştirmek için uygulayacağı politikalarda şu şekilde belirtilmiştir.

- İnsanlık onurunun savunucusu olmak,
- Global terörizmi yenmek için ittifaklar kurmak,
- ABD'ye ve müttefiklerine yönelen saldırıları önlemek,
- Bölgesel çatışmaların çözümlenmesinde diğer devletlerle işbirliği yapmak,
- Kitle imha silahlarını (KİS) bir tehdit unsuru olarak kullananlara karşı mücadele etmek,
- Serbest piyasa ve ticaret eliyle yeni bir global ekonomik büyüme hamlesi içine girmek,
- Toplumları dışa açarak ve buralarda demokrasinin alt yapısını inşa ederek kalkınma çemberini genişletmek.
- Öteki global güç merkezleriyle işbirliğine dayalı eylemlerde bulunabilmek için ortak planlar geliştirmek,
- ABD'nin ulusal güvenlik kurumlarını ıslah ve yeniden tanzim etmek.³⁷

Ulusal Güvenlik Stratejisinin "İnsanlık Onurunun Savunucusu Olmak" başlıklı ikinci bölümünden ise, ABD'nin ulusal varlığının temel amacı tanımlanmakta ve buna yönelik benimsenen politikaların ana hatları çizilmiştir. Bu belgeye göre ABD herkes için gerçek kabul edilen özgürlük ve adalet meşalesinin savunucusu olmalıdır.

³⁶ Jochen Hippler, **Pax Americana?: Hegemony or Decline?**, U.S., Plato Press, 1994, ss. 89-91.

³⁷ Ökten, "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Kant'ın Radikal Bir Yorumu mu?" s.158.

Belgeye göre “insanlık onuru” olarak isimlendirilen bu temel nitelikler (“core beliefs) ise şu şekilde özetlenmektedir:

- Hukukun egemenliği,
- Devletin mutlak gücünün sınırlandırılması;
- İfade özgürlüğü,
- İbadet özgürlüğü,
- Kanun önünde eşitlik,
- Kadınlara saygı;
- Dinsel ve etnik tolerans;
- Özel mülkiyete saygı,³⁸

Bu temel niteliklerin icrası sırasında ABD’nin izleyeceği genel politikalar da şekilde özetlenmektedir.

- Söz konusu temel ilkeleri ihlal eden devletlere karşı uluslararası kurum ve örgütlerde aktif bir politika izlenmesi,
- Dış yardım ve destek programlarının bu ilkeleri geliştirecek şekilde yürütülmesi,
- İkili ilişkilerde bu ilkelere anahtar görevi biçilmesi,
- Bu ilkeleri hiçe sayan baskıcı hükümetlere karşı “özel tedbirlerin alınması.”³⁹

Ulusal güvenlik strateji belgesinin üçüncü bölümü “Küresel Terörizmi Yenmek İçin İttifakları Güçlendirmek ve Bize ve Dostlarımıza Yönelik Saldırıları Önlemek İçin Çalışmak” başlığında terörizm fenomenini ele almıştır. Strateji belgesinin bu bölümde ABD, düşmanını hiçbir ideoloji ve rejime dayandırmadan uluslararası terörizm olarak belirlemiştir. Terörle mücadele politikasını da terör örgütlerinin yok edilmesi, finansal desteğinin kesilmesi ve buna destek olan ülkelere doğrudan müdahale edeceğini açıkça dile getirmiştir.

ABD terörizmle mücadele konusundaki hedeflerin gerçekleşmesi için aşağıdaki uygulamalara geçilmiştir.

- Kitle iletişim silahlarına sahip olan veya bunlara sahip olmaya çalışan global ölçütlerdeki terör örgütlerine karşı ulusal ve uluslararası gücün elverdiği tüm imkanlardan doğrudan ve sürekli olarak yararlanmak;
- Bir terörist tehdidi algılandığı anda “pre-emptive” (önceden) imha etmek;

³⁸ Ökten, “ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Kant’ın Radikal Bir Yorumu mu?” s.159.

³⁹ Ökten, “ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Kant’ın Radikal Bir Yorumu mu?” s.159.

- Teröristlere yönelik bu karşı eylemlerde ABD'nin tek başına da olsa faaliyet göstermesinden kaçınmamak;
- Diğer devletlerin de bu mücadele için etkin biçimde kazanılmasını sağlamak.⁴⁰

Ulusal güvenlik Stratejilerine göre ABD, yukarıdaki fiziki gücünün yanı sıra, her türlü karşı mücadeleye ("a war of ideas") de yer verecektir.

- Terörizmin gayrimeşru olduğunun gösterilmesi;
- Özellikle İslam ülkelerinde ılımlı ve çağdaş hükümetlerin desteklenmesi;
- Uluslararası topluluğun tüm dikkatinin bu konu üzerine odaklatılması,
- Kamuoyu diplomasisinin kullanılması,⁴¹

Amerika bu stratejilere bağlı ulusal güvenlik yapılanmasını oluşturan Savunma Konseyi ve FBI içinde de yeni düzenlemelere gideceğini belirtmiştir. Ayrıca terörizm fenomeninin, uluslararası bir sorun olduğunu, buna karşı girişilecek mücadelenin de uluslararası bir işbirliğine dayanması gerektiğini belirtmiştir.

Ayrıca Amerika bu bölümde, "terörizmi teşvik eden şartların ve ideolojilerin neşet etmemesini garanti altına almak için özellikle İslam dünyasında ılımlı ve modern hükümetlere destek verilecektir"⁴² ifadesini kullanmıştır. Bu yaklaşımla Amerika terörizmle mücadele stratejisinde İslam dünyasına karşı duruşunu da belli etmiştir. Bu görüş aynı zamanda "ılımlı" ve "modern" olmayan İslam hükümetleri içinde bir tehdit unsuru olma özelliği taşımaktadır. Burada önemli olan ABD'nin hangi kıstaslara göre muayyen bir hükümetin ya da onu kuracak olan siyasi parti veya ideolojilerin "ılımlı" ve "modern" olup olmadığına karar vereceğidir.⁴³ Bu başta Türkiye olmak üzere tüm İslam aleminde "bir gün bizde kapımızda ABD askerleriyle karşılaşır mıyız?" endişesi yaratan bir anti-amerikanizm yaklaşımının artmasına neden olmuştur. Buna istinaden başta İslam alemi olmak üzere tüm dünyada, Amerika'nın kendisini hangi kriterlere dayandırarak özgürlük hamisi olarak gördüğü soruları cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Ulusal güvenlik stratejisinin dördüncü bölümü; "Bölgesel Çatışmaların Ötekilerle İşbirliği" başlığında; bölgesel krizleri güvenlik tehdidi olarak belirleyerek, bu

⁴⁰ Ökten, "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Kant'ın Radikal Bir Yorumu mu?" s.160.

⁴¹ Ökten, "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Kant'ın Radikal Bir Yorumu mu?" s.160.

⁴² Ali H. Aslan, "Yeni Bush Doktrini ve Türkiye", *Zaman*, 22.09.2002 / <http://arsiv.zaman.com.tr/2002/09/22/yazarlar/alihalitaslan.htm>, 18 Şubat 2007.

⁴³ Zaman gazetesi, a.g.e. Ali H. Aslan, "Yeni Bush Doktrini ve Türkiye", *Zaman*, 22.09.2002 / <http://arsiv.zaman.com.tr/2002/09/22/yazarlar/alihalitaslan.htm>, 18 Şubat 2007.

krizlerin önlenmesinde uluslararası işbirliğinin önemine değinilmiştir. Amerika bölgesel istikrarsızlık alanlarında da kendini baş aktör olarak nitelendirip gerekli kuruluşlarla işbirliğine açık olduğunu belirterek bu alanlara yönelik düzenlemelere girişeceğini kendi görev sahası içine koymuştur. Bu çerçevede Filistin-İsrail sorunsalının çözümü ABD'nin birinci görev alanını oluşturmuştur. Çözümde bağımsız ve demokratik bir Filistin yapılanmasının İsrail'e barış ve güvenliğin getireceğini savunmaktadır.

Amerika bölgesel istikrarsızlık alanlarını bununla da sınırlı tutmayarak Hindistan-Pakistan arasındaki sorunlar, Kolombiya'nın iç düzen yapılanmasının yeniden inşa edilmesi, Endonezya'daki etnik meselelerle, Afrika'nın savaş, hastalık ve yoksulluk çemberinden kurtulması gerektiğini amaçları arasına almıştır.

Bu Amerika'nın küresel düzende barış, demokrasi ve özgür toplum ideallerini tüm dünyaya yaymayı amaçladığını göstermiştir. Ayrıca; Amerika bu düzenlemeleri tek başına gerçekleştiremeyeceğini Avrupa Birliği (AB), Amerika Kıtası Devletleri Teşkilatı (OAS) gibi güçlerle işbirliği yapmasını dile getirmiştir.

Belgenin beşinci bölümü "Düşmanlarımızın bizi, müttefiklerimizi ve dostlarımızı kitle imha silahlarıyla tehdit etmesini önlemek" başlığında ise; kitle imha silahlarının küresel barışı tehdit eden en tehlikeli öge olduğunu dile getirerek bu silahlara sahip olmaya çalışan örgüt ve devletlere karşı nasıl mücadele edilmesi gerektiğini ele almıştır.

Bu bölümde ifade edilen kitle imha silahlarını elde etmede baş aktör olarak belirtilen "rogue states" (haydut devletler) kavramı göze çarpmaktadır. Buna göre haydut devletler şu özelliklere sahiptir.

- Halkını ezer, muktedirlerin kişisel çıkarlarını artırmak için ulusal kaynaklarını sömürür;
- Uluslararası hukuku tanımaz, komşularını tehdit eder ve taraf olduğu anlaşmaları çiğner;
- KİS'in temini için çaba gösterir;
- Terörizme destek verir;
- Temel insan haklarını reddeder ve ABD'den ve onun temsil ettiği her şeyden nefret eder."⁴⁴

⁴⁴ Ökten, "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Kant'ın Radikal Bir Yorumu mu?" s.169.

Uluslararası güvenlik stratejisinin altıncı bölümü; “Serbest Piyasalar ve Serbest Ticaret Yoluyla Yeni Bir Küresel Ekonomik Büyüme Çağı Başlatmak” başlığındaki bölümde ABD küresel bazda ekonomik eşitsizlik durumunu global barışı etkileyen önemli bir unsur olarak görmektedir.

Dünya genelinde gerçekleştirilecek ekonomik istikrar düzleminin, ABD güvenliğine de doğrudan katkı sağlayacağı inancı benimsenerek özellikle de Avrupa ve Japonya’daki ekonomik büyümenin ABD’ye katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Stratejinin yedinci bölümünde ise; “Toplumları Açık Hale Getirerek ve Demokrasinin Alt Yapısının Kurarak kalkınma Çemberini Genişletmek” başlığındaki bölümde ise; ABD’nin eski klasik kalkınma yöntemlerinden vazgeçerek hibe ağırlıklı, eğitime daha çok önem veren yeni kalkınma programları oluşturulmuştur.⁴⁵

Ayrıca ABD bu stratejiyi dış politikasında en baştaki öncelikler arasında koyarak bunun aynı zamanda bir ahlaki sorumluluk olduğunu belirtmiştir.

Strateji bölümünün sekizinci bölümünde “İşbirliğine yönelik faaliyet için küresel gücün diğer merkezleriyle gündemler hazırlamak” başlığında ise; devletler ve uluslararası örgütlere yönelik stratejiler benimsenerek NATO başta olmak üzere Rusya, Hindistan ve Çin’le olan ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Stratejinin dokuzuncu bölümde “Amerika’nın milli güvenlik kurumlarını yirmibirinci yüzyılın tehditleriyle başa çıkabilecek şekilde dönüştürmek” başlığıyla belirlenen bölümde, ABD’nin ulusal güvenlik kurumlarının yeni reformlar geçirmesi gerektiği belirtilmiştir. Özellikle de; ABD ordusunun ıslah ve tanzim edileceği, modernizasyon sürecine hız verilmesi ve istihbarat teşkilatının faaliyetlerine önem verileceği açıklanmıştır.

Ayrıca belgede güvenlik kurumlarıyla birlikte Dışişleri Bakanlığına da radikal düzenlemeler getirmiştir.

Yukarıdaki strateji belgesinin bölümleri incelendiğinde başkan George W. Bush döneminin ilk büyük stratejisinin de üç önemli özelliği öne çıkmaktadır.

* Birincisi yeni strateji ile ABD, kendisini eşi görülmemiş bir güç olarak tanımlamış ve küresel dengeleri yeniden düzenlemenin kendi sorumluluğu olduğunu açıklamıştı.

⁴⁵ Nurşin Ateşoğlu Güney, **Batı’nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB-NATO-ABD**, Ankara, Bağlam Yayınları, 2006, ss.151-152.

* İkincisi, ABD stratejisinin, küresel terörle ve özellikle de kitle imha silahlarının yayılması ile mücadele, potansiyel tehditlerin henüz tehdit oluşturmadan önleyici darbelere yok etmeyi öngörmesiydi.

* Üçüncüsü ise ABD yönetiminin bölgesel krizlere davet olmasa bile müdahale iradesini açıklamasıydı.

Bu özellikleriyle 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi sadece ABD değil uluslararası sistemi de derinden etkileyen bir özelliğe sahiptir. Özellikle de belgede belirtilen prevention (önleyici) ve Preemption (Önleyici Vuruşçuluk) ilkeleri göze çarpan önemli kıstaslardır. ABD bu değerleri oluşturmasındaki temel amaç: ABD'ye karşı oluşabilecek tehditleri önlemek veya böyle bir tehdide karşı gereken önlemleri almak şeklinde ifade etmiştir. Bu bağlamda "prevention" ile "preemption" kavramlarını şu şekilde açıklayabiliriz:

* Yükselen tehditlere karşı preventif (önleyici) eylem. Bu ifadeden kasıt, görünürde olan ve gerçekleşmesi çok muhtemel bir tehdit ve/veya tehlikeye karşı yapılan her türlü askeri eylemdir.

* Olası tehditlere karşı preemptif (önleyici vuruşçu). Bu ifadeden kasıt ise, tahmin edilen ve/veya gelecekte gerçekleşen bir olay bir tehdit veya tehlikeye karşı yapılan her türlü askeri eylemdir.

ABD bu stratejiyle kendini tehdit unsuru oluşturan tüm nedenleri ortadan kaldırmak için meşru müdafaa hakkını kullanacağını açıkça dile getirmiştir. Hiçbir hukuksal kanuna dayandırmadan yapılan bu önlemlerin uluslararası ilişkilerde yaratacağı sorunda göz ardı edilemez bir gerçeklik oluşturmaktadır. Nitekim günümüzde oluşturulan Irak, İran tehdit algılamaları da ABD'nin dış politika çıkmazları oluşturmaktadır.

4.4. ABD'nin 16 Mart 2006 Tarihli Ulusal Güvenlik Stratejisi

George W. Bush döneminin ikinci iktidar dönemine ait 54 sayfa ve 9 bölümden oluşan ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi 16 Mart 2006 tarihinde yayınlanmıştır. Bu strateji belgesini, 20 Eylül 2002 Ulusal Güvenlik Strateji belgesiyle karşılaştırdığımızda büyük bir farklılığın olmadığı gözler önüne serilmektedir.

Her iki stratejide de, ABD'nin dış politikadaki temel amacının açıklanmasıyla birlikte global barışın istikrarlı bir piyasa ekonomisi ile gerçekleşeceği dile getirilmiştir.

Ayrıca ABD 2006 Ulusal Güvenlik Stratejisinde de kendisini demokratikleşme hamisi olarak görerek, geçmişte faşizm ile komünizme karşı savaşını daha çok dostları ve müttefikleri için gerçekleştirdiğini dile getirerek bugün de demokratikleşme bayrağını dostları adına taşıdığını ifade etmiştir. Diğer açıdan 2002 ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinde belirtilen demokrasi kavramını daha dar ve kapalı bir ifade kullanırken, 2006 stratejisi daha geniş bir demokrasi tanımlandırılması yer almaktadır.

Ayrıca, bu stratejide terörizm fenomeni önemini korurken demokrasi ve insan haklarına verilen önem atfedilmiştir.

Bush doktrinin can damarı olan, “önleyici saldırı” yaklaşımını ABD bu stratejisinde de terk etmemiştir. Nitekim, “kitle imha silahlarıyla düzenlenecek bir saldırının sonuçlarının çok yıkıcı olma olasılığı içinde, büyük tehlikelere karşı boş durulamayacağı” ifade edilen belgede, “önleyici saldırı” politikasının, ulusal güvenlik stratejisindeki yerini koruduğu belirtildi.⁴⁶ Bu da göstermektedir ki; ABD’nin askeri müdahalelerinin Afganistan ve Irak operasyonları ile sınırlı kalmayacağıdır. Bu da uluslararası sistemin yeni özgürlük operasyonları ile karşı karşıya kalacağını göstermektedir.

ABD bu stratejide de bölgesel istikrarsız alanlarının bir tehdit unsuru yaratacağını öne sürmektedir. Özellikle de hızlı bir nükleer silahlanma içerisinde olan İran’ın büyük bir tehdit unsuru olduğu belirtilmiştir. İran’ın nükleer güç elde etme gayretinin de, uluslararası diplomasi ve işbirliği alanlarının genişletilmesiyle durdurulabileceğini dile getirmektedir.

Nükleer ve diğer benzer silahların yayılmasının durdurulmasında diplomasinin ABD’nin önceliği olduğu ifade edilen belgede, “Ancak gerekirse, uzun süredir varlığını koruyan meşru müdafaa ilkeleri uyarınca, karşı saldırıdan önce, düşman saldırısının zaman ve yerinin belirsizliği söz konusu olsa da, güç kullanmayı bertaraf etmiyoruz” denildi.⁴⁷

⁴⁶ “ABD yeni güvenlik stratejisinde “önleyici saldırı da ısrarlı”, *hurriyet* 12.10.2006, www.hurriyetusa.com/haber_detay.asp?id=8060, 12 Şubat 2007.

⁴⁷ “ABD yeni güvenlik stratejisinde “önleyici saldırı da ısrarlı”, *hurriyet* 12.10.2006, www.hurriyetusa.com/haber_detay.asp?id=8060, 12 Şubat 2007.

Bu arada belgede, İran'a ilişkin diğer kaygılarda da, Tahran'ın "terörizmi desteklediği, İsrail'in tehdit ettiği Ortadoğu barışını engellemeye çalıştığı, Irak'ta demokrasiyi bozduğu ve İranlıların özgürlüklerini tanımadığı" yorumları yer aldı.⁴⁸

Yeni stratejide İran'ın yanı sıra Suriye, Kuzey Kore, Küba, Belarus, Burma ve Zimbabwe de diktatörlükle yönetilen ülkeler olarak sayılıyor.⁴⁹ Yeni tehdit alanları olarak sayılan bu bölgelerde de ABD'nin yeni operasyonları gerçekleştireceği şüphesiz kabul edilen bir gerçeklik oluşturmaktadır.

"Militer İslam" ile müdahalenin "21. yüzyılın ilk yıllarının büyük ideolojik çatışması" olarak tanımlandığı belgede Rusya "özgürlük davası" nı önlememeye çağrılırken Çin'in barışlı kalkınmaya doğru ilerlemesi isteniyor.⁵⁰

Bu çerçevede Başkan George W. Bush'a göre, ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi iki esasa dayanmaktadır. Birincisi, özgürlüklerin, adaletin, insan haysiyetinin yaygınlaştırılması, baskıların sona erdirilmesi, demokrasinin geliştirilmesi ve serbest ticaret ile refahın artırılmasıdır. İkincisi ise salgın hastalıkların, kitle imha silahlarının yayılmasının, terörün, insan güçlerinin ve afetlerin oluşturduğu tehditlerle mücadeledir.

ABD yönetimi bölgesel sorunlar için çatışmanın önlenmesi ve çözülmesi; çatışmayı müdahale, çatışma sonrası istikrar ve yeniden yapılandırma olmak üzere üç seviyeli strateji uygulanacaktır.

2006 ABD Ulusal Güvenlik Strateji belgesinde Çin'de tehdit unsuru olarak algılanmaktadır. Özellikle de Çin'in eski usul ve yöntemlerle yönetildiğini ve bu uygulamanın da küresel barışı tehdit ettiği dile getirilmiştir. Bu eski usuller, Çin'in şeffaf olmayan bir tarzda askeri gücünü artırması, ticaretini geliştirmesi, ancak küresel enerji kanallarını kilitlemesi, merkantilizmi uygulamak yerine doğrudan pazarlar araştırması; rejimlerinin uygun olmayan davranışlarını dikkate almadan kaynak zengini ülkelerle ilişkilere girmesi olarak ifade edilmektedir.

Hedeflerin idealist, araçlarının ise realist olduğu ifade edilen Ulusal Güvenlik Stratejisi, diplomatik tedbirleri ve işbirliğini daha da ön plana çıkarsa bile, yeni

⁴⁸ ABD yeni güvenlik stratejisinde "önleyici saldırı da ısrarlı", *Hürriyet* 12.10.2006, www.hurriyetusa.com/haber_detay.asp?id=8060, 12 Şubat 2007.

⁴⁹ Enginsoy, Ümit, "ABD'nin yeni Güvenlik Stratejisi", 28.12.2006 www.ntvmsnbc.com/news/365391.asp, 12 Şubat 2007

⁵⁰ "Yeni Stratejik Hedefi İran", *Evrensel* 29.12.2006, www.evrensel.net/06/03/17/politika.html, 12 Şubat 2007

stratejinin, ABD'nin küresel ve bölgesel sorunlara bakış açısında önemli değişiklikler getirdiğini söylemek zordur. Bu belgede diplomatik tedbirlerin ön planda yer aldığını savunulsa da, önleyici müdahale doktrininden vazgeçmediği görülmektedir.

Ayrıca; 2002 belgesine göre düşman konusundaki değişiklik de göze çarpmaktadır, çünkü daha önceki belgede düşman olarak tanımlanan “rejim”lerin terimi Eski Yunan siyasal düşünce sistemine ya da John Locke ile William Pitt'e gönderme yapılarak kullanılmış, barbarlıkla ilişkilendirilebilecek tiranlar almıştır. Bu bağlamda ABD'nin daha önce tanımladığı “serseri devlet” ve “otoriter rejim” kavramlarının yerini tiranlık kavramıyla değiştirmiştir. Tiranlıklar, despotların yönetimindeki acımasızlık, fakirlik, istikrarsızlık, yolsuzluk ve ızdırap kombinasyonları olarak tanımlanmaktadır. Tanımlamadan anlaşıldığı üzere tüm otoriter rejimler tehlike unsuru olarak alınmayarak sadece tehlike unsuru yaratabilecek olanlar tiranlıkla adlandırılmıştır. Tiranlar, terörizm ideolojisini savunan, demokratikleşmeye karşı çıkan ve kitle imha silahlarını bulundurup saklayanlar ve tehlikeli network'ler kullananlar olarak tanımlanmaktadır. ABD yapmış olduğu bu tanımlamayla küresel barışı hazırlama gücünü, ideolojik bir zemine oturtmaya çalışmıştır.

Bu bağlamda ABD'nin 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisinde yapmış olduğu hatalardan ders çıkardığını söylememiz pek doğru bir varsayım olmamaktadır. ABD'nin 11 Eylül'den sonra benimsediği politikalar biraz yumuşatılmaya çalışılsa da ABD bu belgede de küresel düzeni yeniden şekillendirme çabalarında bulunacağı şüphesizdir. Bu da küresel düzende yeni askeri operasyonları da beraberinde getireceği şüphesizdir.

Ayrıca belgede belirtilen istikrarsız alanları ABD'nin bir tehdit unsuru olarak algıladığı alanları ifade etmektedir. Eğer bu belge 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi gibi tehdit alanlarını yapılandırmaya yönelik bir çizgide seyir ederse gelecekte ABD'nin yeni alanlarda özgürlük kanı akıtacağına bir delili olarak nitelendirmek yanlış bir ifade olmayacaktır.

Bu da ABD'nin küresel düzeni yapılandırma çabasından vazgeçmediğini göstermekle birlikte; ilerleyen yıllarda ABD'nin demokratikleştirme çatisı altında yeni askeri operasyonlarda bulunma amacını taşıdığını söyleyebiliriz.

4.5. Sonuç

11 Eylül sonrası süreç; kuşkusuz küresel güvenlik alanında çok ciddi ve büyük çaplı değişikliklerin olmasına sebep vermiştir. Hatta 11 Eylül sonrası hemen her şeyin değiştiği ve artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı da özellikle Amerikan halkı arasında gitgide yaygınlaşan bir kanaattir⁵¹. 11 Eylül sonrası, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmaması ve bir geriye dönüşün söz konusu olmayışı, sadece Amerikan halkının gündelik yaşantısında değil, daha büyük bir ölçekte düşünüldüğünde küresel güvenlik çapında gerçekleşmektedir.

11 Eylül sonrası en fazla üzerinde durulan husus, küresel güvenlik söz konusu olduğunda, yeni ve eskisinden çok daha farklı, sofistike bir tehdidin ortaya çıkışıdır. 11 Eylül sonrası, güvenlik tehdidi, aynı zamanda daha önceden bilinemeyen ve gücü hakkında da bir netliğin olmadığı açıktır. Bir başka ifadeyle tehdidin; dolayısıyla da tehlikenin nereden ve kimden geldiği tam olarak tespit edilememekte ve bilinmemektedir. Ayrıca; El Kaide tipi konvansiyonel terör örgütlerinden çok farklı bir yapısı olan bir örgütün sebep olduğu küresel tehdit, net bir tehdit niteliği taşımamakta ve bu sebeple bu tehditle ne şekilde baş edileceği de bilinmemektedir. Zira, bir örgütün konvansiyonel terör yöntemlerine başvurmayışı ve son derece soyut ve küresel bir şebeke oluşu ve de hiçbir örgütün kullanmadığı yöntemlere başvurması; bununla mücadelenin de konvansiyonel yöntemlerle olamayacağı sonucunu doğurmaktadır. Nitekim, Francis Fukuyama'nın "Neo-conların Sonu" adlı son eserinde, Amerikan yönetimini eleştirmesi örneğinde de görüldüğü gibi, 11 Eylül'ün sonucu olarak "radikal islam" ve "kitle imha silahları" birbirini destekler mahiyette, eş zamanlı ortaya çıkmış iki küresel tehdittir⁵².

Yukarıda da ifade edildiği üzere, konvansiyonel terörün, yerini çok daha belirsiz, soyut ve küresel nitelik arz eden sofistike bir terör anlayışına terk etmesi, dünya uluslarının ne şekilde mücadele edeceklerini tam olarak tayin edemedikleri devlet dışı ve sınır tanımaz bir terör şebekesinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Zira, boyut bakımından küçük ya da büyük olsun, bu tür devlet dışı uluslararası örgüt terörü, uluslararası ilişkiler de daha önce rastlanmamış bir vakadır ve dolayısıyla alışlageldik uluslararası kavramların da beraberinde değişmesi söz konusu hale

⁵¹ Francis, Fukuyama, **Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika**, Hasan Kaya (çev.), İstanbul, Profil Yayıncılık, 2006, s. 75.

⁵² Fukuyama;2006,a.g.e., s. 76

gelmektedir. Zira, 11 Eylül'e kadar uluslararası alanda geçerliliğini sürdürmekte olan "caydırıcılık", "kuvvetler dengesi" ya da "çevreleme" gibi güvenlik kavramları, 11 Eylül sonrasında artık çok fazla bir şey ifade etmemektedir ve oluşan yeni küresel tehdit konjonktürünün koşullarını karşılayamamaktadır.

Bir başka ifadeyle, 11 Eylül sonrası, terör, ulusal sınırları aşmış ve ETA, IRA... vb. ayrılıkçı terör bir tehdit olmaktan çıkmış ve El Kaide gibi bir küresel şebekeyle tehdit algılamaları hiçbir zaman tam olarak bilinmemekle birlikte, ciddi manada değişime uğramıştır. Bu tehdidin, doğrudan yöneldiği rota ABD olmuş ve ABD, Batı uygarlığının eriştiği en büyük küresel nokta olarak, yukarıda anılan yeni küresel tehdidi doğrudan bir paratoner gibi çeker hale gelmiştir. Esasında, 11 Eylül olayları da bu gerçeğin bir sonucudur. Yeni muğlak küresel tehdit ortamında; bir tarafta bugüne kadar tarihte eşi benzeri görülmemiş bir küresel güç olan ABD; diğer taraftaysa bu küresel gücü tehdit eden ve kendi varlığı için tehdit kabul eden bugüne kadar eşi benzeri görülmemiş El Kaide gibi bir küresel terör şebekesi mevcuttur. Bu iki kutup, birbirlerini sürekli tehdit etmekte ve bunların varlıkları ve ayakta kalışları, ister istemez diğerinin ortadan kalkışına ya da zayıflamasına bağlanmaktadır. Nitekim, 11 Eylül sonrası değişen terör kavramı, en büyük değişimin ABD açısından gerçekleşmesi sonucunu doğurmuş ve 11 Eylül öncesi ABD'nin dışarıdaki güvenlik birimleri tehdit edilirken; 11 Eylül ile birlikte ABD'nin doğrudan saldırıya maruz kaldığı ve söz konusu güvenlik kaosunun içine çekildiği açık bir şekilde görülmektedir⁵³.

11 Eylül sonrasında ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri de ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde üstlendiği "küresel jandarmalık" rolünün, daha ileri bir safhaya geçerek, ABD'nin bizzat bu sorunla ilgilenmek durumunda kalışdır. Dolayısıyla, 11 Eylül sonrası muğlak küresel güvenlik ya da güvensizlik sürecinde ABD'nin izleyeceği rota da tam olarak bilinmemekte ve muğlaklığını korumaya devam etmektedir⁵⁴.

Nitekim ABD, 11 Eylül 2001 terör saldırısı neticesinde düzenlemiş olduğu yasal düzenlemelerde de bunu açıkça görmekteyiz. "Terörizmi engellemek ve durdurmak için gereken uygun araçları sağlayarak ABD'yi birleştirmek ve güçlendirmek yasası (Patriot Yasası)", Teröristleri finanse eden güçlerle mücadele yasası", "Terörizme karşı iç güvenliği sağlama yasası (2001 ABD Yasası)", "Askeri

⁵³ Kissinger, **Amerika'nın Dış.....** s.263.

⁵⁴ Kissinger, **Amerikanın Dış.....**, 2001, s. 279

kuvvet kullanımına yetki verme yasası”, “Operasyona hazır askeri birliklerin savunma ve ulaştırma bakanlığının harekete geçirilmelerini öngören yasa”, “2002 mali yılı için ulusal savunma ve yetkilendirme yasası” ve “Hava taşımacılığı güvenliği ve sistem istikrar yasası” çerçevesinde ABD’nin 11 Eylül terör saldırısı sonucundaki güvenlik tedbirlerini açıkça görmekteyiz. Bunu, 20 Eylül 2002 tarihli ulusal güvenlik stratejisi ve 16 Mart 2006 ulusal güvenlik stratejisi izlemiştir.

ABD’nin 11 Eylül sonrası yasal düzenlemeleri incelediğimizde; küresel düzende özgürlüklerin hamisi olarak gösterilen ABD’nin 11 Eylül sonrası ciddi özgürlük sınırlandırması içine girdiğini görmekteyiz. ABD bu sınırlamada yapmış olduğu hatalardan bir tanesi de 11 Eylül’e hedef olmasının nedenlerinden birini de halkın hak ve özgürlüklerinin fazlalığına dayandırmasıdır. Bu yüzden ABD yönetiminin almış olduğu sıkı güvenlik tedbirleri ve hak ve özgürlüklerin ciddi boyutta kısıtlanmasına neden olmuştur. Bu da; başta Ortadoğu olmak üzere çeşitli ülkelere özgürlük yaymayı amaçlayan bir ülkenin kendi topraklarında ciddi özgürlük kısıtlaması içine girmiş olduğunu göstermektedir.

Bu muğlaklık, aslında paradoksal olarak kendi içinde bir kesinlik de taşımaktadır. Zira, 11 Eylül’ü oluşturan sebepler ve yeni küresel tehdit ortamı kökleri itibariyle çok daha eski bir dönemde gerçekleşmiştir. Zira özellikle İslam dünyası ve Orta Doğu’da yaratılan Amerikan karşıtlığı ve genişlemeci Amerikan politikalarının da 11 Eylül’e önemli ölçüde sebep olduğu bilinmektedir. Buna bağlı olarak, 11 Eylül sonrası oluşan yeni karmaşık düzen, ABD’nin hegemonyasındaki dünya düzenine karşı bilinmeyen bir “kollektif akılla” karşı konulduğunu ve bunun da, güvenliği daha da karmaşıklaştırdığı gerçeği ortaya çıkmaktadır⁵⁵. Keza, özellikle ABD söz konusu olduğunda, mevcut gücü oranında ve bu mevcut güçle doğru orantılı olacak bir güvensizlikle karşı karşıyadır. Bir başka ifadeyle, bir ülkenin gücü arttığı ölçüde karşılaştığı tehditler de artmaktadır⁵⁶.

Buna karşılık ABD’nin 11 Eylül sonrası “güvenlik” kavramını hiç olmadığı kadar ön plana alması ve uluslararası ilişkileri salt güvenlik penceresinden değerlendirmesi, bu çerçevede yeni dönemde önemini arttıran “özgürlük”, “demokrasi” “sürdürülebilir refah ve kalkınma” gibi kavramların gölgelenmesi anlamına gelmektedir. Buna bağlı olarak özellikle Orta Doğu, ABD’nin Büyük Orta Doğu projesini 11 Eylül sonrasında

⁵⁵ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler**..., ss.196-197.

⁵⁶ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler**..., ss.198-199

yürürlüğe koymasıyla birlikte, tam manasıyla bir güvenlik sorununun yaşandığı bir bölge haline gelmiş; Irak özelinde bu güvenlik çatışması daha da derinleşmiş ve ABD'nin Irak'ı işgali, 11 Eylül sonrası küresel çatışmanın Orta Doğu'ya taşınması ve bölgenin savaş alanına dönüşmesi sonucunu doğurmuştur.

Irak'ta yaşanan şekil olarak bölgesel ancak amaç olarak küresel savaşın başarısız oluşu, Amerikan dış politikasında önümüzdeki dönemde yeni değişikliklerin yapılması sonucunu doğuracak ve buna bağlı olarak küresel tehdidin şekil ve rota değiştirmesi de mümkün olabilecektir. Bunun için Francis Fukuyama'nın 11 Eylül sonrası uluslararası güvensizlik ortamından çıkış için yaptığı öneri, Amerikan dış politikasının "askeri" nitelikten arındırılmasıdır⁵⁷. Ancak; küresel tehdidin devam ettiği bir ortamda bunun ne ölçüde ve nasıl olacağı hususunu her zaman için muallakta kalmaya mahkum görülmektedir. Zira, 11 Eylül süreci, sadece ABD'yi değil, küresel terörizm de dahil olmak üzere, tüm uluslararası ortamı sonuçları ve istikameti belirsiz bir geleceğe doğru sürüklemektedir; dolayısıyla bu aşamada trenin makas değiştirmesi pek olası görülmemektedir. Bu çerçevede, Fukuyama, ABD'nin içinde bulunduğu açmazdan çıkışı için yeni bir uluslararası stratejiyi şart olarak getirmekte ve ABD'nin yukarıda ifade edilen demokrasi ve kalkınma gibi uluslararası değerlere ağırlık veren bir lider konumuna geçerek, güvenliğini biraz arka plana itmesini önermektedir⁵⁸.

⁵⁷ Francis, Fukuyama, **Neo-Conların....**, ss.180-184

⁵⁸ Francis, Fukuyama, **Neo-Conların....**, ss. 183-193

Beşinci Bölüm

11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikası ve İşgaller

5.1. Giriş

ABD'nin 11 Eylül sonrası süreçte güvenlik kavramının küreselleştirmesi ve 11 Eylül olaylarının, küresel terörizmin bir parçası olarak ortaya çıkışı, 11 Eylül sonrası güvenlikle ilgili olarak geliştirilen politikaların ve alınan kararların da küreselleşmesini sağlamıştır.

11 Eylül sonrası güvenlik ve terör kavramlarının, küresel boyuta taşınması, ABD'nin küresel güvenlik sorunu baştan itibaren yanlış algılayıp, uygulaması sonucunu doğurmuştur. ABD'nin, 11 Eylül sonrası süreçte bu yanlış algılama sonucunda en büyük yanılması güvenlik kavramını, tamamen “askeri” nitelikli bir konu olarak lanse etmesi ve 11 Eylül olaylarını kullanarak, askeri varlığını da küreselleştirmesi ve yaygınlaştırmasıdır. Hatta bu yaygınlaşmanın küresel boyut ve uzantıları o kadar genişlemiştir ki, ABD'nin 11 Eylül sonrası askeri müdahalede bulunması için yeterli koşul ya da gerekçe aramasına bile gerek kalmamıştır.¹ Bu kapsamda, ABD'nin “emperyal” hedefler peşinde koşması, “güvenlik” özelinde yaygınlaşırken, “emperyal” ifadesi, daha önce üzerine yüklenilen olumsuz kavramdan kurtularak yeni muhafazakar Amerikan yönetimi tarafından, olumlu anlamda kullanılmakta ve dünyaya barış getirmek için, güvenliğin küreselleştirilmesi ve askerileştirilmesi, temel politika olarak kabul edilmektedir.²

ABD'nin güvenliği bu şekilde değerlendirmesi ve yukarıda ifade edildiği gibi, askeri müdahalede bulunması için sınır tanımaması, beraberinde sonuçları bugün hala tartışılan ve amacına da ulaşmamış olan Afganistan ve Irak müdahalesine götürmüştür. Öte yandan, Afganistan ve Irak'taki başarısızlıklar, İran'a olası bir müdahale imkânını zorlaştırmış ve 11 Eylül sonrası Amerikan politikalarının sonuçsuz kaldığını göstermiştir.

Bu bölümde, ABD'nin 11 Eylül sonrası yanlış güvenlik algılamalarının sonucu olarak, Afganistan ve Irak müdahaleleri ve İran ile yaşanan mevcut gerilim ortamı incelenmektedir. Bu inceleme yapılırken, ABD'nin yaptığı yanlışlıklar ve bunların

¹ Ümit ÖZDAĞ, Dr.Ali Ahmet BEYOĞLU, Hayrullah Cengiz ve Yahya BAZKAN (Ed.), “Yeniden yapılanan Ortadoğu” Irak dosyası, II. İçinde, İstanbul, Tatar Yayınları, 2003, ss.147-148

² Immanuel Wallerstein, Çev. Tuncay BİRKAN, **Amerikan Gücünün Gerileyişi Kaotik Bir Dünyada ABD**, İstanbul, Metis Yayınları, 2004, ss. 269-270

sonucunda hedeflediği küresel güvenlik ortamını yaratamaması, 11 Eylül sonrası Amerikan savunma doktrininin eksik kaldığı noktalar tahlil edilerek ele alınmaktadır.

5.2. Afganistan İşgali

ABD, 11 Eylül 2001 tarihli terör olayının asıl sorumlusunun Usame Bin Laden olduğunu işaret ederek ve Usame Bin Laden'in de Afganistan'da Taliban tarafından saklandığı gerekçesiyle 8 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a karşı bir hava harekâtı başlatmıştır. Bu harekâtın temel amacı; Usame Bin Laden'in yakalanması ve Taliban rejiminin cezalandırılıp, yıkılmasıdır. Bu hareket ile teröre destek veren, göz yuman veya ABD'nin dünya politikasına karşı çıkan "haydut devletler" ile cihat gruplarına, Washington'un kararlılığının gösterilmesi ve gözdağı verilmesi amaçlanmıştır.³

ABD'nin "Sonsuz Özgürlük Operasyonu" adıyla girişmiş olduğu bu eylem uluslararası politikada önemli etkiler yaratmıştır. Operasyonun Afganistan'a yönelmesi ve gerekçe olarak da Usame bin Laden'in gösterilmesi başta Afganistan halkı olmak üzere tüm dünyada endişe yaratmıştır. ABD'nin böyle bir harekâtıyla tüm dünya kamuoyunda hedefin neden Afganistan olduğu sorgulanmaya başlanmıştır. Ancak, Afganistan'ın petrol ve doğalgaz kaynakları açısından jeopolitik öneme sahip olması, Güney Asya, Orta Asya ve Orta Doğu'yu birbirine bağlayan önemli bir kavşak noktasında yer alması bu operasyonun ardında önemli askeri; siyasi ve ekonomik çıkarların olduğunu düşündürmektedir.

Nitekim 11 Eylül'den birkaç gün önce ABD Enerji Kaynakları Bakanlığı, Afganistan'ın "coğrafi konumunun Orta Asya'dan Basra Körfezine ulaşacak muhtemel petrol ve doğal gaz hattı için muhtemel bir geçiş yolu olmaya uygun olduğunu belirtmiş" ve boru hattının Afganistan'dan geçmesi gerektiğine de değinmiştir.⁴ Uzmanlara göre petrol boru hattının geçeceği en uygun yer Afganistan'dır. Afganistan'dan geçecek 1.270 kilometre uzunluğundaki petrol ve doğal gaz boru hattı Pakistan'ın Umman Denizindeki kıyılarına kadar uzanacak ve bu hat sayesinde ABD'nin OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) ülkelerine olan bağımlılığını azalacaktır.⁵ Bu açıdan değerlendirildiğinde Afganistan'ın ABD için vazgeçilmez olduğu düşünülmektedir.

³ Fevzi Uslubaş, **SSCB'den Sonra Rusya'da mı? Afganistan, Küresel Terör ve ABD İmparatorluğunun Bataklığı**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005, s. 240.

⁴ Bülent Aras ve Gökhan Bacık (der.), **11 Eylül Öncesi ve Sonrası**, İstanbul, Etkileşim yayınları, 2006, s.222.

⁵ A. Qyander Chowdhury, "Western Oil Interest in Central Asia", **The Independent**, 16 January 2002

Amerikanın küresel güç olma iddiasıyla ilk işgal yeri olan Afganistan 1996'dan beri Taliban tarafından yönetilmekte ve 1979 Sovyet işgalinden bu yana savaş sürecinden bir türlü kurtulamamıştır. Afganistan, ekonomik yapılanma sürecindeki bozukluğu nedeniyle, uyuşturucu ve yasadışı faaliyetlerin odağı olmuştur. Uluslararası platformda da tek başına bırakılma, Afgan topraklarındaki istikrarsızlığı körüklemiştir. Bu istikrarsızlık da, uluslararası ilişkilerde çok fazla kullanılan emperyalist güçlerin “pasta paylaşımı” ifadesiyle pastanın Afganistan olduğunu düşündürmüş bölgesel ve küresel güç elde etme hevesinde olan devletlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Nitekim 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırısı neticesinde küresel güç elde etme savaşında olan Amerika için Afganistan ilk sömürge durağı olmuştur.

11 Eylül terör saldırısını gerekçe gösteren ABD Başkanı George W. Bush, “önce saldırıyı gerçekleştirenlerin (destekçileriyle birlikte) mutlak surette cezalandırılacağını açıklamış, ardından da saldırının Usame Bin Laden ve onu ülkesinde barındıran Taliban yönetimi ile bu yönetime açık ya da kapalı olarak destek veren birkaç İslam ülkesi olduğunu beyan etmiştir”.⁶

ABD'nin terörle mücadele stratejisinin ilk merkezi olan Afganistan durağında gerek Avrupalı ülkeler gerekse NATO, (Kuzey Atlantik İttifak Örgütü) işgal eyleminin ilk aşamasında Amerika'ya büyük destek vermiştir. NATO 11 Eylül terör olayının 5'inci madde ile mütalaa edildiğini açıklayarak diğer ülkelere de Amerika'ya destek çağrısında bulunmuştur.⁷ Amerika, 2 Ekim 2001 tarihinde NATO'ya gönderdiği belgede lojistik ve istihbarat desteğinin listesini verirken, aynı zamanda Türkiye'nin de içinde bulunduğu 6 ülkeden “Special Forces-Özel Kuvvetler” desteğini talep etme hakkını kullanmak istediğini açıkça belirtmiştir.⁸

Amerika davasının haklılığını dile getirirken aynı zamanda tüm devletlerden de büyük bir destek sağlamış 7 Ekim'de başta Kâbil, Kandahar ve Mezar-ı Şerif'teki havaalanları ile El-Kaide örgütünün karargâhı olmak üzere Afganistan büyük bir hava bombardımanı altına alınmıştır. Güçlü bir savunma gücüne sahip olan Afganistan, Amerika'ya karşı oldukça direnmiş ancak bugüne kadar hiçbir netice alamamıştır.

⁶ İsmail Birer, “Bir Eylem Planı'nın Parçası mı? 11 Eylül Sonrasında Stratejik Menfaatler Açısından Bakış”, Osman Metin Öztürk (der.), **Onbir Eylül bir örtülü operasyon mu?**, Ankara, Biltek Yayınları, 2002, s. 134.

⁷ İsmail Birer, “Bir Eylem Planı'nın Parçası mı?”, s.134.

⁸ İsmail Birer, “Bir Eylem Planı'nın Parçası mı?”, s.134.

Usame Bin Laden ve Taliban'ın bütün mallarına Amerika tarafından el konulmuştur. Ancak; ABD Afganistan hareketini yumuşak bir strateji üzerine oturtarak başta Afganistan halkı olmak üzere tüm dünyanın olumsuz tepkisini çekmemeye çalışmaktadır.

ABD ayrıca Afganistan halkının desteğini almaya yönelik yoğun propaganda faaliyetlerine de girmiştir. Bu propaganda faaliyetlerinde Amerika'nın temel amacının savaşın Afganistan halkına değil Usame Bin Laden'e karşı açıldığını ifade edilmiştir. Bunun için de bir taraftan Usame Bin Laden kasetlerine ve Afganistan savaş haberlerine yasaklama getirirken, öte yandan Afganistan halkına yiyecek dağıtıp, broşürler atarak onların gönül desteğini kazanmaya çalışmıştır.

“Enduring Freedom (Özgürlüğün Dayatılması)” kod adıyla başlatılan bu hareketin nereye kadar devam ettirileceği ise ayrı bir merak konusu olmuştur.⁹ Usame Bin Laden yakalanınca veya öldürülünce ya da Taliban devrilinceye kadar mı? Afganistan'da yeni yönetim veya rejim oturtuluncaya kadar mı? Yoksa hareket başka ülkelere yayılincaya kadar mı?

ABD'nin Afganistan savaşı ile birlikte İran, Irak, Suriye gibi pek çok Orta Doğu ülkelerini ve Somali'yi hedef göstermiş olması bu açıdan dikkat çekici olmuştur. Çünkü; bu operasyonda Usame Bin Laden yakalanamazsa da, ABD istediği hedeflerin çoğuna ulaşabilmiştir. Zira ABD ve İngiltere'nin birlikte gerçekleştirdiği askeri müdahale sonucu Taliban, Afganistan'daki denetimini kaybetmiş ve teslim olmuştur.¹⁰

Terörle mücadele gerekçesiyle başlatılan Afganistan savaşı ABD'nin Avrasya'daki etkinliğini artırmıştır. Bu savaşın yaratmış olduğu etki çerçevesinde Orta Asya'ya birçok Amerikan üssü yerleştirilmiştir. Bugün Afganistan topraklarına bakıldığında ABD askeri gücünün hakimiyetinin en üst seviyeye çıktığı görülmektedir.

ABD, 11 Eylül saldırısını gerekçe göstererek, Afganistan'a saldırması uluslararası ilişkilerde, bu eylemin hukuk normlarına ne kadar uyduğu yönünde de tartışma yaratmıştır. Çünkü Amerika, bu eylemi gerçekleştirirken, hiçbir uluslararası sözleşmeyi ve hukuki normu dikkate almamıştır. 12 Eylül'de Bin Güvenlik Konseyi'nin bu saldırıları yapanları kınadığı belirtilerek 1368 sayılı kararın içeriğini oluşturan

⁹ İsmail Birer, “Bir Eylem Planı'nın Parçası mı?”, s.134.

¹⁰ Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir (der.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Seçkin Yayıncılık, 2002, Ankara, s.297.

açıklamada, saldırıların barış ve güvenliği tehdit eden bir yapılanma sergilediği açıkça dile getirilmiştir. Nitekim buna paralel olarak Konsey tarafından oluşturulan 1373 sayılı kararda da bu tür saldırıların barış ve güvenliği tehdit eden bir unsur olduğu tekrar edilmiştir. Ayrıca, bütün devletlerin terörizmle mücadeleye ilişkin uluslararası sözleşmelere imza atması gerektiği vurgulanırken aynı zamanda da terörist eylemlerin finansmanını engelleme konusunda da tüm devletlere çağrıda bulunulmuştur.

ABD'nin Afganistan'a müdahalesi uluslararası örgütlerce açıkça desteklenmemiş olmakla birlikte ABD meşru müdafaa ilkelerini öne çıkarmıştır. BM Antlaşmasının 51. maddesi silahlı bir saldırının vuku bulması halinde devletlerin bireysel veya kolektif olarak savunma haklarını kullanabileceklerini öngörmektedir.¹¹ 11 Eylül 2001 terör saldırıları neticesinde, Bin Güvenlik Konseyi 1368 sayılı kararla ABD'nin meşru müdafaa hakkını tanımıştır. ABD meşru müdafaa hakkını Afganistan'ın terör örgütlerini barındırma gerekçesiyle kullanılmışsa da 11 Eylül terörünün faallilerinin açıkça belirtilmemesi ABD'yi zor durumda bırakmıştır. Ancak bu belirsizlik ABD tarafından yayılma gerekçesi olarak da kullanılmış ve ABD aynı gerekçelerle Irak'a yönelmiştir.

5.3. Irak İşgali

ABD'nin uluslararası düzeni şekillendirme ve demokratikleşme sahasının ikinci alanı Irak olarak belirlenmiştir. ABD, Afganistan'dan sonra tüm saldırı oklarını Irak'a yöneltmiştir. Uluslararası sistemde yer alan tüm aktörler Amerika'nın gerçekleştirmiş olduğu Irak saldırısı gerçek nedenlerini araştırmaktadır.

ABD'nin ikinci durağı olan Irak'ın 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenlerle bağlantısı ve Saddam rejiminin El Kaide ve Taliban rejimiyle bağlantısı bu güne kadar hem kanıtlanamamıştır hem de anlaşılammıştır. Buna karşılık; Birinci Körfez Savaşı'nın uzun vadede 11 Eylül saldırılarına sebep olduğu ya da bir şekilde bu olaylar arasında bağlantı bulunduğu görüşü mevcuttur¹². Bu görüş, Usame Bin Ladin'in, 1. Körfez Savaşı'na ve savaş sonrasında Orta Doğu'daki Amerikan varlığına tepki olarak 11 Eylül olaylarına sebep olmuş olabileceğinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir bağlantının olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte; 11 Eylül olaylarıyla

¹¹ Yinanç ve Taşdemir (der.), **Uluslararası Güvenlik....**, s.298.

¹² Steve A. Yetiv, **Explaining Foreign Policy: U.S. Decision-Making and the Persian Gulf War**, Baltimore and London, The Johns Hopkins University Press, 2004, s. 221.

Amerikan'ın Orta Doğu'daki varlığının ilişkilendirilmesi, son derece mantıklı bir düşünce biçimidir.

11 Eylül saldırıları, esasında, terörizmle mücadele savaşı mı yoksa, 21. yüzyılın küresel liderlik savaşı mıydı? Artık uluslararası ilişkilerde herkes ABD'nin yapmış olduğu bu saldırının altında yatan gerçek nedenleri aramaya başlamıştır. Bu sorunun cevaplandırılabilmesi için de Orta Doğu kaynaklarının çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Orta Doğu, sahip olduğu hidrokarbon kaynakları bakımından dünyanın stratejik değere sahip olan gözde merkezlerinden biridir. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık üçte ikisinin (% 65,3) bu bölgede bulunması ve işleme maliyetinin doğalgaz rezervlerinin ise üçte birinden biraz fazlasının (%36,1) Orta Doğu'da bulunması bölgeyi cazibe merkezi haline getirmekte ve dış güçlerin bölge politikasına müdahale etmelerini teşvik etmektedir.¹³

ABD'nin Irak hareketinin sebepleri değerlendirilirken, Orta Doğu'nun sahip olduğu bu zengin kaynakları göz ardı etmediğini söylemek pek de yanlış bir ifade olmayacaktır. Özellikle de; ABD gibi küresel bir güç olma amacıyla olan bir ülke için, Orta Doğu'nun sahip olduğu değerler kaçırılmaz bir bütünü oluşturmaktaydı.

ABD bir yandan yapacağı harekâtın meşruluğunu sağlamaya çalışırken diğer yandan da uluslararası camiayı yanına çekmek için Irak operasyonunu haklı çıkaracak çok sayıda gerekçe oluşturmaya çalışmıştır. Ancak, savaşın esas sebebi olan Irak'ın elinde kitle imha silahlarının bulunduğu ve bunun ABD'nin güvenliğini tehdit ettiği hususu, ABD'nin aslında kitle imha silahlarının varlığı konusunda yeterince bilgisi olmadan savaşa girmiş olabileceği ya da bu tür silahlar mevcut olmamakla birlikte, ABD'nin Orta Doğu'daki hedeflerini gerçekleştirmek için Irak'ı tercih ettiği gibi bir bilinmezi gündeme taşımıştır¹⁴. Bugün bu sorulara cevap bulunması, esasında çok da önem arz etmemektedir; zira bugün için üzerinde durulan konu, Irak'ın güvenliğinin; dolayısıyla da ABD'nin güvenliğinin bir türlü sağlanamamış olmasıdır.

Bush yönetiminin 11 Eylül saldırıları neticesinde yapmış olduğu açıklamalarında, Irak'ın ciddi ölçüde kitle imha silahlarına sahip olduğunu vurgulayarak, bunun küresel barışı tehdit edici şekilde kullanımının önlenmesi

¹³ İdris Bal, "Türkiye – ABD ilişkileri ve 2003 Irak Savaşının Önemi", **21. yüzyıl Türk Dış Politikası**, Ankara, AGAM Yayınları, 2006,s.165.

¹⁴ Yetiv, **Explaining Foreign Policy....**, ss. 218-234.

gerektiği sıklıkla dile getirilmiştir. Irak'ın kitle imha silahlarından arındırılması Amerika'nın en temel stratejilerinden biri olarak belirlenmiştir. Ayrıca Saddam rejimi de bölge ve dünya barışını tehdit edici olarak belirlenmiştir. ABD, Ortadoğu'da barış sağlanabilmesinin ilk adımının bu bölgeye vurgulayarak, bunun küresel barışı tehdit edici şekilde kullanımının önlenmesi gerektiği dile getirilmiştir.

ABD, Ortadoğu'da barış sağlanabilmesinin ilk adımının bu bölgeye insan hakları, demokrasi ve özgürlük götürebilmesine bağlamıştır. Bunun gerçekleştirilebilmesinin ilk adımını da Saddam rejiminin yıkılmasına dayandırmıştır.

1991 Savaşında ABD, Saddam Hüseyin rejiminin iktidarda kalmasına müsaade etse de, 11 Eylül 2001 tarihinden sonra bu görüşünden tamamen uzaklaşmıştır. Çünkü, Saddam Hüseyin son 13 yıllık sürede ABD karşıtı tavırlarıyla ABD karşıtlığının en büyük sembollerinden birini oluşturmuştur. Baba George Bush ile başlayan mücadele değişen başkanlara rağmen sona ermemiş ve tüm ABD başkanları bu dönemde Irak topraklarını bombalamayı sürdürmüşler ve Saddam Hüseyin de rejimini Amerikan karşıtlığı üzerine oturtmuştur.¹⁵ Ayrıca ABD tarafından; Orta Doğu'ya yeni bir düzen getirilecekse radikalizm temsilcisi, ABD İsrail karşıtı olan diktatör bir yönetimin temsilcisi olan Saddam Hüseyin rejiminin tamamıyla devrilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Bunun yanında, Baas rejiminin sorumsuz ve kontrolsüz iç ve dış politika davranışları ve bunu sorgula(ya)mayan toplumsal yapı hem Irak'ı hem de bölgeyi ABD'nin işgaline açık hale getirmiştir.¹⁶

Ayrıca, Başkan Bush yönetiminin oluşturmuş olduğu dış politika stratejisinde Başkan Bush ve yeni muhafazakarlar olarak anılan bürokratlar, ABD'nin dünya politikasında daha aktif bir rol oynaması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu yönetimin savunduğu temel düşünce; ABD'nin küresel düzeyde daha etkili bir rol oynamasıdır. Bu da Başkan Bush'un Irak savaşına yönlendiren temel etkenlerden biri olmuştur. Orta Doğu'yu yeniden yapılandırmayı amaçlayan Büyük Ortadoğu Projesinde Irak'ın özel bir konumu bulunmaktadır. Çünkü; Irak, Ortadoğu'nun en istikrarsız alanlarından biri olan İran ve Suriye'nin ortasında yer almaktadır. Bu bölgenin ABD'nin eline geçmesi Suriye ve İran'ı da doğrudan kontrol etmeyi sağlayacaktır. Ayrıca İran'ın

¹⁵ Sedat Laçiner, "Irak savaşı nedenleri ve Sonuçları üzerine bir deneme", www.Usakgundem.com/makale.php?id=153. 06.03.2007

¹⁶ Ramazan Gözen, **Türk Dış Politikası Barış Vizyonu**, Ankara, Palme Yayıncılık, 2006, s.155.

doğusunda Pakistan, Özbekistan hattının oluşturduğu, Türkmenistan'ın ABD politikalarına karşı çıkmayacağı ve Rusya'nın İran'a aktif bir destek veremeyeceği, batıda ise NATO müttefiki Türkiye'ye, Azerbaycan ve Gürcistan'ın eklendiği dikkate alındığında İran için gerçek anlamda tek çıkış kapısının da ABD güçleriyle tıkanabilecektir.¹⁷ ABD'nin bu bölgeye hakim olması, İran ve Suriye tehdidini Amerika aleyhine daha kontrol edilebilir bir yapıya dönüştürebilmektedir.

ABD belirtilen nedenler doğrultusunda Irak'a operasyon düzenleyeceğini açıkça dile getirmiştir. Fakat ABD, Irak operasyonunda dış güçlerden beklediği desteği görememiştir. Fransa ve Almanya, birinci derecede operasyona karşı çıkarken, Rusya ve Çin, BM Güvenlik Konseyine getirilmesi planlanan Irak'a karşı savaş tasarısına onay vermeyeceği sinyali vermiştir. ABD, Irak operasyonunda Birleşmiş Milletler (BM)'in desteğini de alamamıştır.

Bu çerçevede; 11 Eylül sonrası oluşan ABD dış politikası değerlendirildiğinde, özellikle de 2003 Irak Savaşı'nda ABD'nin uluslararası hukuka aykırı davrandığı öne sürülmektedir. Her ne kadar ABD 1441 sayılı Güvenlik Konseyi kararı yeterlidir. İddiasında bulunsa da, BM Güvenlik Konseyinden karar çıkarmadan Irak'ı işgali eleştirilmektedir.¹⁸

ABD ile İngiltere tarafından düzenlenen ve "Irak'a Özgürlük Operasyonu" (Operation Iraqi Freedom) kod adıyla bilinen Amerikan-İngiliz işgal operasyonu 20 Mart 2003 sabahı başlamıştır.¹⁹ ABD'nin yaklaşık 200.000 askerine karşılık Irak'ın 435.000 askeri, ABD'nin 429 tankına karşılık Irak'ın 2600 tankı ve ABD'nin 500 savaş uçağına karşılık Irak'ın elinde 300 savaş uçağı bulunmaktaydı.²⁰ Bu rakamlar belki de savaşın sonucunu açıkça gözler önüne sermekteydi.

Nihayet 9 Nisan'dan itibaren Amerikan askerlerinin Bağdat'ın merkezindeki Firdevs Meydanı'na girmesi ve 10 Nisan'da meydan'daki dev Saddam Hüseyin heykelinin yıkılması ile 12 yıldır oynanan oyun sona ermişti.²¹ 1 Mayıs 2003'de savaşın bittiği resmen ilan edilerek, çok sayıda asker ve sivil kaybı olduğu

¹⁷ Sedat Laçiner, "Irak savaşı nedenleri ve Sonuçları üzerine bir deneme", www.usakgundem.com/makale.php?id=153. 06.03.2007

¹⁸ İdris Bal, "Turkey-USA Relations and Impacts of 2003 Iraq War", İdris Bal (der), **Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era**, Boca Raton Florida, Brown Walker Pres, 2004, ss. 119-152.

¹⁹ Tayyar Arı, **Irak, İran, ABD ve Petrol**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007, s.58.

²⁰ Arı, **Irak....**, ss. 58-59.

²¹ Tayyar Arı "Türkiye, Irak ve ABD; Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Basra Körfezinde Yeni Parametreler", İdris Bal (der.), **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, Ankara, Agam Yayınları, 2006, s.747.

belirtilmiştir. Ancak, savaş bitmiş görünse de savaşın yol açmış olduğu etnik, ideolojik bölünmeleri ve çatışmalar ile kaos devam etmektedir.

Irak savaşında, Saddam rejimi beklenildiği gibi direnç gösteremedi ve sonunda Saddam'ın kendisi de Aralık 2003'de ABD tarafından yakalanmıştır.²² ABD Irak'ta güç boşluğunu doldurmak amacıyla "Irak Geçici Yönetim Konseyi"²³ ile yeni bir yapılanma sürecine girmiştir. ABD bu süreçte, ülke otoritesini doğrudan Irak yönetimine bırakmayarak yeni bir kaos dönemini günümüze kadar taşımıştır.

Diğer tarafta Irak'ta, Saddam muhalifleri ABD'nin işgalini memnuniyetle karşılasa da, işgal sonrası Irak'taki yağmalar ve düzensizlik, devlet dairelerinin, kütüphanelerin, müzelerin talan edilmesi, ABD'ye Irak'ta puan kaybettirmiştir.²⁴ Otorite boşluğunun doldurulamaması bölgedeki istikrarsızlığı daha da arttırmıştır. Iraklılar savaştan daha çok yağmanın kamu tesislerine zarar verdiğini iddia etmektedirler.²⁵ ABD çok kısa bir zamanda savaşı kazanmış görünse de Irak'a barış ve demokrasiyi bir türlü getirememiştir. Bölgedeki direniş örgütleri ABD'nin bölge hakimiyetini elinden almakla kalmayıp, devlet otoritesinin de Irak halkına devredilmesini engellemiştir.

ABD, Irak savaşının çıkarmış olduğu bu bilanço çerçevesinde, iç ve dış politikada büyük eleştirilere tabi tutulmuştur. ABD'nin Orta Doğu'da oluşturduğu politikaların sonuçlarını bu günden belirlemek zordur. Orta Doğu'ya barış ve demokrasi platformunu oturtmayı amaçlayan "Büyük Orta Doğu Projesi (BOP)"nin bir emperyal proje olup olmadığı da henüz anlaşılammıştır. Ancak mevcut veriler ve sonuçlar emperyal proje niteliğini işaret etmektedir.

Bununla birlikte ABD'nin Irak müdahalesinin bazı Orta Doğu diktatörleri için olumlu eğilimler yarattığı da söylenebilir. Kaddafi'nin Kitle İmha Silahları konusunda işbirliği yapması bunun en güzel örneklerinden biridir. Ayrıca; Orta Doğu'da yer alan baskıcı ve diktatör rejimlerinden en belirgin olan Saddam rejiminin yıkılması halkların bu tür baskıcı rejimlere karşı saygınlığının ve güveninin zayıflamasına neden olmuştur. Demokrasi alanında atılan bu adımlar, uzak da olsa bölge istikrarsızlığını

²² Sedat Laçiner, "Irak savaşı nedenleri ve Sonuçları üzerine bir deneme", www.usakgundem.com/makale.php?id=153. 06.03.2007

²³ Sedat Laçiner, "Irak savaşı nedenleri ve Sonuçları üzerine bir deneme", www.usakgundem.com/makale.php?id=153. 06.03.2007

²⁴ Bal, "Türkiye – ABD ilişkileri ve 2003 Irak Savaşının Önemi", s.176.

²⁵ Charles A. Radin, "Baghdad residence point to failures by US after Iraq's fall", **The Boston Globe**, November 8,2003, s .A10.

önleyici hamlelerden biri olarak düşünülebilir. Bu da iyimser bir yaklaşımla kısa vadede olmasa da uzun vadede, Orta Doğu'da barış ve güvenliğin oluşacağını ilk adımları olarak düşünülebilir.

Ancak, ABD'nin Irak işgalinde sergilemiş olduğu tutumlar dolayısıyla demokrasi ve insan hakları alanında büyük hatalar yaptığı da görülmektedir. Otoriter ve baskıcı bir rejimi yok etmek amacıyla girişilen işgalin çok sayıda sivil halkın ölümüyle sonuçlandığı bilinmektedir. Irak halkının ABD askerlerinin acımasız baskılarıyla karşı karşıya kaldığı ortaya çıkmıştır. Özellikle, ABD'nin Guantanamo'daki deniz üssünde tutulan altı yüz altmış kişi civarında olduğu tahmin edilen tutukluların yargı önüne çıkarılmadan hapsedilmeleri insan hakları ihlali olarak kabul edilmektedir.²⁶

2003 ve 2004 yıllarında Amerikan yönetimindeki hapishanelerde, açıklanmayan sayıda tutuklu kalıcı sakatlığa uğramış ve en az 25 tutuklu öldürülmüştür.²⁷ Irak halkının uğramış olduğu bu insanlık dışı muamelenin Saddam rejiminden farklı olmadığı düşüncesini de güçlendirmiştir.

ABD, Irak ordusuna yönelik yeni bir düzenleme getirmeyi planlasa da bunu uygulamaya dönüştürememiştir. Başlangıçta General Garner istiladan sonra derli toplu kalan Irak askeri birimlerini bir çalışma ordusuna dönüştürmeyi öngörüyordu.²⁸ Bu hem Irak halkının bir kısmının yeni bir yapılanmada, düzenli bir yer edinmesini sağlayacak hem de yeni bir istikrarsızlık alanını önleyecek bir politikaya dayanmaktaydı. Irak ordusunun ücret karşılığında acil onarım işlerini yürütebileceği öngörülmekteydi. Ne var ki, Garner'ın yerine geçen Paul Bremer, bu politikayı tersine çevirdi ve yüz binlerce askeri, aç ve kırgın halde evlerine gönderdi, üstelik silahlarını yanlarında tutmalarına izin vererek.²⁹ Buda açlık ve çaresizlikle baş başa kalan Irak halkının yeni suç şebekelerine katılmasına neden olurken diğer açıdan da Amerikan karşıtı milliyetçi bir hareket alanının silahlı gücünü oluşturmaya neden oldu.

Ayrıca, ABD'nin bu kaosu önlemek amacıyla giriştiği "uysal Iraklıları", "vahşi Iraklılarla" savaştırma politikası da başarısız olmuştur. Geçmişte İngilizlerce ve aralarında Saddam Hüseyin'in de bulunduğu çeşitli Irak diktatörlerince başvurulmuş

²⁶ David G. Savage, "Justices Take Guantanamo Detainees" Case', **Los Angeles Times**, November 12, 2003.

²⁷ William R. Polk, **Irak'ı Anlamak**, İstanbul, NTV Yayınları, 2007, s.220.

²⁸ Polk, **Irak'ı.....**, s.221.

²⁹ Polk, **Irak'ı.....**, s.222.

olan bu politika³⁰ ile Irak'lı askerlerin, Iraklı milliyetçilere karşı savaştırılması düşünülmüşse de ABD başarılı olamamış, bölge daha büyük bir kaos ortamına sürüklenmiştir.

Diğer bir başarısız yönetim alanı da şu olmuştur: Irak'taki işgal yönetimi iç ve dış medyanın basın özgürlüğünü kısıtlayarak bölgeye ait haber kaynağını kesmekle kalmayıp eleştiri odaklarına da saldırı da bulunmuştur. Bu odakların başında Katar merkezli tv ve radyo şebekesi El-Cezire geliyordu. Yerel muhabirleri taciz edildi, bürolarına baskınlar düzenlendi ve hatta Amerikan dışişleri bakanı istasyonu kapatması için Katar Şeyhi'ni ikna etmeye çalıştı.³¹

Irak'ı dünyadan soyutlayan bu yaklaşım, ABD'nin dünya kamuoyundan daha çok eleştiri almasına neden olmuştur.

Körfez Savaşının geride bıraktığı diğer bir soru ise; küresel terörle savaş bağlamında değerlendirilen bu savaşın sonunda uluslararası teröre darbe mi vurulduğu, yoksa ivme mi kazandıdır.³² ABD terörizmle mücadele stratejisini Orta Doğu'yu kana bulayan bir yapıya dönüşmüştür.

Ayrıca, ABD uluslararası camiada bu savaşın meşruiyetini tam olarak ispatlayamamıştır. Özellikle de savaşın en büyük gerekçesi olarak göstermiş olduğu kitle imha silahlarının Irak'ta bulunduğunu hiçbir şekilde ispatlayamamıştır. Ancak; savaşın sonrasında yeni bir döneme girilmesi hedeflenmekte ve böylelikle Irak'tan başlayarak, Amerikan menfaatlerine uygun bir şekilde yeni ve büyük bir Orta Doğu'nun oluşumuna önem verilmektedir.³³

Güvenlik tarihinin bize göstermiş olduğu bir gerçek vardır ki o da; devletlerin birbirlerine karşı duydukları korku nedeniyle kitle imha silahlarının arttırılmalarına yönelmeleridir. "Amerika böyle silahları Japonya'ya karşı kullanmak ve Rusya'ya karşı caydırıcı bir güç yaratmak için edindi; Ruslar aynı yola Amerika'yı caydırmak için başvurdu. Çin Rusya'yı dengelemek gerektiğine karar verdi. Derken, Çinlilere karşı Hintliler, Hintlilere karşı Pakistanlılar ve Araplara karşı İsraililer bu yolu izledi;

³⁰ Polk, **Irak'ı**..., s.222.

³¹ Polk, **Irak'ı**..., s.223.

³² Bal, "Türkiye-ABD İlişkileri ve 2003 Irak Savaşı'nın Önemi", s.180.

³³ Gareth R V Stansfield, 'Politics and Governance in the New Iraq: Reconstruction of the New versus Resurrection of the Old, Jonathan Eyal (der.), **War in Iraq Combat and Consequence**, UK, the Royal United Services Institute, 2003 s. 69.

şimdi de İranlılar ve Kuzey Koreliler Amerika'ya karşı böyle bir arayış içinde".³⁴ Tarihin göstermiş olduğu bu örnek çerçevesinde ABD'nin, Irak'ta kitle imha silahlarının artırımını önlemek amacıyla giriştiği bu operasyon, diğer ülkelerin Amerikan istilasından kurtulmak için bu silahları elde etmeye yöneltebilir. Uluslararası ilişkilerde yeni bir güvensizlik ortamının yaratılması, bu silahlara olan bağlılığı da artırabilir. Ayrıca; devletlerin herhangi bir anlaşmazlık durumunda bu silahları kullanması 3. Dünya Savaşı'nın çıkmasına da neden olabilecek bir etki yaratabilir. Sonuç itibarıyla ABD'nin, güvenli dünya stratejisine yönelik politikasıyla güvensiz bir dünya yaratma süreci başlattığı da ileri sürülebilir.

Öte yandan, ABD'nin, Irak'ta içine düştüğü "güvenlik tuzağı" ne gibi sonuçlar doğurursa doğursun; istikrarlı bir Irak'a olan ihtiyaç da gün geçtikçe artmaktadır. Başka bir ifadeyle, bu süreçten sonra, Irak'ın zor da olsa ve yeni güvenlik problemleri de yaratsa, yeni bir Orta Doğu stratejisiyle bölgedeki stratejik rolünün artırılmasına ve netleştirilmesine ihtiyaç vardır.³⁵

Sonuç itibarıyla bugün ABD, Irak operasyonu'nun yaratmış olduğu olumsuz etki neticesinde tüm dünya kamuoyunda tepkisini almıştır. Bu bağlamda ABD; demokrasi adı altında Irak girdabının içine düştüğünü söyleyebiliriz. Nitekim; bugün Irak sade iç yapısındaki sorunlarla değil aynı zamanda Orta Doğu yapılanmasında da büyük bir sorun teşkil etmektedir.

5.4. İran

ABD'nin, 11 Eylül 2001 terör saldırısından sonra yürürlüğe koyduğu anti-terörizm yasalarının uygulama alanı olan Afganistan ve Irak müdahalelerini, dünya kamuoyu hayretle izlemiştir. ABD'nin terörizmle mücadele stratejisinde yanında olan birçok devlet, bu operasyonlar neticesinde ABD'ye karşı bir tutum sergilemiştir. ABD, artık diğer devletler için hem anlaşılmaz bir olgu hem de bir korku sembolü olmaya başlamıştır. Dünyada birçok ülke ABD'nin yeni hedefini araştırmaya başlamıştır. Bu aşamada Irak'tan sonra işaret gören de İran olmuştur. ABD, İran'ı bir tehdit olarak gösterirken bu tehdidi 16 Mart 2006 Ulusal Güvenlik Stratejisinde de açıkça dile getirmiştir. ABD, İran'ı hedef gösterirken de gerek uluslararası örgütler gerekse diğer ülkelerden destek görmeyi talep etmektedir.

³⁴Polk, **Irak**'ı, s.224.

³⁵ Adel Abdulsalam, "Ethnic, Secterial and Tribal Heritage, Facing Democracy in New Iraq", Fuat Aksu ve Nurşin Ateşoğlu Güney (der.) **Proceeding of the International Conference on the New Iraq**, Joint Conference Series No.3; Founfation for Middle East and Balkan Studies (OBIV), 2005, s.21

ABD'nin İran için ileri sürdüğü gerekçe ise İran'ın nükleer zenginleştirme programlarına bağlı olarak elinde bulunması muhtemel nükleer silahların varlığı olmuştur. ABD, İran'ın nükleer çalışma faaliyetlerini artırma çabasının dünya barışı için tehlike yaratacağını savunmaktadır. 2004 yılı sonlarında, nükleer silah üretimine yönelik çalışmalar nedeniyle uluslararası politikada dikkat çeken İran'ın nükleer programı, aslında 1957'de Tahran Üniversitesi'nde ve ABD'nin desteği ile başlamıştır.³⁶ ABD bu dönemde SSCB'nin İran'a girme ve komünizmin yayılmasını önlemek amacıyla barışçı amaçlarla kullanmak amacıyla nükleer silahların artırımına destek vermiştir. Bu arada İran 1958 yılında Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'na üye olmuştur.³⁷ ABD'nin Soğuk Savaş sonrası İran politikaları, kuşkusuz bugünkünden tamamen farklı ve "dostane" ilişkiler niteliği arz etmekteydi.

İran, Sovyet tehlikesine karşı Soğuk Savaş süresince ABD'nin yanında saf tutmuş ve buna karşılık ABD de, İran'daki varlığını ve etkilerini, İran'ı Sovyetler Birliği'nin muhtemel tehditlerine karşı koruma noktasında yoğunlaştırmıştır. Bunu takip eden süreçte; İran, Amerika'nın bölgesel menfaatlerinde temel hareket noktası haline almış; ABD, Orta Doğu'daki petrol rezervlerini kontrol altında tutmak amacıyla, İran'ı önemsemiş ve bölgede Sovyetler Birliği'nin ve Britanya'nın etkili olmasını önlemek amacıyla, çalışmalar yapmıştır. Nitekim, İran; daha İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Amerikan güvenliği bakımından çok büyük önem taşımaktaydı³⁸. Bu husus, 1942 yılında Başkan Roosevelt tarafından açık bir ifadeyle "İran'ın savunulmasının, Birleşik Devletlerin savunulması açısından hayati" olduğu şeklinde açık bir dille ifade edilmiştir³⁹. İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde de, ABD, İran'ın uluslararası anlamda bir güvenlik sorunu olabileceğini; bunun için İran'ın ABD'ye yakın olmasının daha mantıklı olduğunu ileri sürerek, ülkenin yeni oluşan uluslararası sistemde, Sovyet tehlikesinin ve Britanya'nın etkisi altına girmesinin, uzun vadede İran'ın Amerikan menfaatlerini tehdit eden bir ülke haline alabileceği uyarısında bulunmuş⁴⁰ ve politikalarını buna göre tayin etmiştir.

İran bu süreçten günümüze kadar ki sürede, ABD'nin yakın bir müttefiki olarak, nükleer yapılanmasına hızlı bir süreçte devam etmiştir. İran bu teknolojik ilerlemeyi

³⁶ Celalettin Yavuz, "Sorunlu Komşu İran, Çıkarlarımız Örtüşüyor mu; çakışıyor mu?" , **2023**, 58 (2006), s. 5.

³⁷ Yavuz, "Sorunlu Komşu İran, Çıkarlarımız Örtüşüyor mu; çakışıyor mu?" , s.5

³⁸ Louise L'Estrange Fawcett, **Iran and the Cold War, The Azerbaijan Crisis of 1946**, N.Y., Cambridge University Press, 1992, ss. 107-109.

³⁹ Fawcett, **Iran....**,s. 111.

⁴⁰ Fawcett, **Iran**, s.121.

sadece nükleer sistemini geliştirmekte değil aynı zamanda Airbus, Boeing'in de dahil olduğu tüm modern teknolojilerde de kullanmayı istemektedir. Buda İran'ın Ortadoğu'da baş aktör olmak istediğinin en önemli göstergesini oluşturmaktadır. Baradei'ye göre bu durum sadece bir nükleer sorun olmayıp, tüm Ortadoğu'nun geleceğini ilgilendiren bir bölgesel güvenlik sorunu olmuştur.⁴¹ İran'ın böyle bir tutumu başta komşu ülkeleri olmak üzere tüm Orta Doğu'yu tehlikeli bir sürece götürmüştür.

İran'ın bu tutumuna en büyük tepkiyi, İran Şahı Rıza Pehlevi döneminde İran'ın en büyük müttefiki olan ABD göstermiştir. 1979 yılında gerçekleşen İran İslam devriminden bu yana ise İran hemen her çıkışında karşısında ABD'yi bulmuştur.⁴² ABD, İran'ın nükleer programını durdurmaya yönelik önlemler almıştır. Irak'ın İran'a saldırısını ABD ve batı'ya yükleyenler olduğu gibi, savaşın sonlarına doğru İran'ın Körfez'de seyreden diğer ülke tankerlerine saldırıları da ABD filoları tarafından önlenmiştir.⁴³ ABD'nin, İran'a yönelik tutumları bununla da sınırlı kalmayıp 11 Eylül 2001 terör saldırısından sonra İran'ı "şer ülkesi" olarak ilan ederek İran'ı küresel düzende mümkün olduğunca soyutlamaya çalışmıştır. İran'ın 1990'lı yıllarda eski fundamentalist yaklaşımlarını yumuşatarak, ABD'nin Irak'a yönelik birinci körfez hareketine tepki göstermemesi dahi, ABD'nin İran'ı kendi güvenliğini tehdit eden "serseri" bir ülke olarak algılaması sonucunu değiştirmemiştir.⁴⁴

Nükleer bir tehdit unsuru olarak nitelendirilen İran, küresel düzende önemli bir aktör özelliğine sahiptir. Gerek petrol gerekse de doğalgaz üretimiyle önemli bir körfez ülkesi olma özelliğine sahiptir. Ayrıca İran, Basra Körfezi ağzındaki Hürmüz Kanalı'nın doğu tarafındaki kıyılara sahip olmakla, körfez'in giriş çıkışını kontrol edebilecek coğrafi konuma sahiptir.⁴⁵ İran sahip olduğu bu coğrafi konum sayesinde körfez'deki doğalgaz ve petrol iletişimini engelleme imkanına sahip olmaktadır. İran, mevcut coğrafyası ile hem Hazar havzasına doğrudan ortak ve müdahil, hem de Orta Asya doğalgaz kaynaklarının boru hatları vasıtasıyla körfez'e ve dış dünyaya ulaştırılmasında rol oynayabilecek önemli bir coğrafi konuma sahiptir.⁴⁶ İran sahip olduğu bu değerlerle başta ABD olmak üzere küresel güç elde etmek isteyen

⁴¹ **Newsweek**, "Iran Wants To Be A Major Player", 11 July 2005, s. 31.

⁴² Yavuz, "Sorunlu Komşu İran, Çıkarlarımız Örtüşüyor mu; çakışıyor mu?" s.5

⁴³ Yavuz, "Sorunlu Komşu İran, Çıkarlarımız Örtüşüyor mu; çakışıyor mu?" s.6

⁴⁴ Birthe HANSEN, **Unipolarity and the Middle East**, Richmond, Curzon Press, 2000, s.207.

⁴⁵ Yavuz, "Sorunlu Komşu İran, Çıkarlarımız Örtüşüyor mu; çakışıyor mu?" , s.6

⁴⁶ Yavuz, "Sorunlu Komşu İran, Çıkarlarımız Örtüşüyor mu; çakışıyor mu?" , s.5

ülkelerin ilgi odağı olmuştur. İran'ı kontrol altına almak aynı zamanda Körfezle birlikte Hazar Havzasını ve Orta Asya'yı da hâkimiyet altına almakta en önemli açılımı sağlamaktadır. Nitekim, ABD gibi küresel bir güç olma isteğinde olan bir ülkenin İran'ı kontrol altına almasıyla birlikte dünyanın doğal enerji kaynaklarının da büyük bir kısmını kontrol edebileceği anlaşılmaktadır. Böyle bir açılım ABD'ye neredeyse Rusya dışındaki tüm dünyayı kontrol etme imkan ve kabiliyetini kazandırabilir.

“İran jeopolitik özelliklerini de dikkate alarak, kendisini Avrasya'nın kalbi olarak görmekte olup, dış politika çatısı altında birbirini etkileyen üç dinamik faktörü kullanma düşüncesindedir. Bunlar; İran'ın Orta Asya politikasının Rusya merkezli açılımları; İslami faktör çerçevesinde İslam'ın jeopolitik veya jeokültürel rolü; Orta Asya ve Kafkasların geliştirilmesinde İran'ın merkeziliğinin rolüdür”.⁴⁷

İran, belirtilen jeopolitik özellikleri yanında sahip olduğu nüfus yoğunluğu ve şiilik mezhebinin de ana merkezi oluşu hızlı nükleer yapılanmasıyla birlikte kasım 2004 ayından sonra dikkatleri kendi üzerinde toplamıştır. Ocak 2005 içinde ünlü gazeteci Seymour Hersh, Amerikan özel birliklerinin gizlice İran'a girerek, İran'daki 40 nükleer ve kimyasal tesisin yerlerini saptamaya çalıştıklarından söz etmişti.⁴⁸ Bu haberin duyulmasından bir gün sonra bu kez de ABD Başkanı Bush, “gizli bir nükleer silah programı yürüttüğünden şüphelenilen İran'ın bu konuda daha açık davranmaması durumunda, bu ülkeye askeri eylem yapmanın masadaki seçeneklerden biri olduğunu” ima etmişti.⁴⁹ ABD'nin İran'a karşı takındığı bu sert tutum neticesinde İran da tepkisini dile getirmiştir. İran Savunma Bakanı Tuğamiral Ali Şamhami, “Hiçbir ülkenin İran'a saldırmaya cesaret edemeyeceğini” ifade ederek sözlerini: “O kadar güçlüyüz ki, hiçbir ülkenin bize saldırmayacağını söyleyebiliriz, çünkü onlar esnek stratejiler uygulayabilme yeteneğine sahip olmamız nedeniyle, askeri gücümüz hakkında kesin bilgiye sahip değillerdir!” şeklinde tamamlamıştır.⁵⁰

İran, kuşkusuz bu tarz çekişleriyle; ABD-İran operasyonuna hazır olduğunu ve bunun sonuçlarına da bir bakıma katlanabileceğini göstermiştir. Nitekim; ekonomik kalkınma ya da küresel entegrasyon gibi hedefleri olmayan bir ruhani İran yönetimi

⁴⁷ Mehmet Seyfettin Erol, “Fırsatlar ve Tehditler İkileminde İran'ın Orta Asya Politikası”, Kamer Asım, Zerrin A. Bakan (der.), **Uluslar arası Güvenlik Sorunları**, Ankara, ASAM Yayınları , 2004, s.219.

⁴⁸ “Coni İran'a Sızdı”, **Posta**, 18.01.2005. “40 İran Tesisi Hedefte”, **Milliyet**, 18.01.2005.

⁴⁹ Yavuz, “Sorunlu Komşu İran, Çıkarlarımız Örtüşüyor mu; çakışıyor mu?”

⁵⁰ Coni İran'a Sızdı”, **Posta**, 18.01.2005. “40 İran Tesisi Hedefte”, **Milliyet**, 18.01.2005.

açısından çok da önemli değildir⁵¹; ancak nükleer güçten istifade ederek, rejimin devamlılığının sağlanması, İran'ın temel güvenlik politikasını teşkil etmektedir.

ABD'nin İran konusundaki kararlılığı Ocak 2005 içinde, İran'ın balistik füze geliştirmesine yardımcı oldukları gerekçesiyle, sekiz büyük Çin firmasına yaptırım uygulamasıyla yola çıktı.⁵²

İran, sahip olduğu nükleer gücü ilerletme çabasından vazgeçemeyeceğini açıkça dile getirmiştir. İran ABD'nin bu tutumuna karşı geri adım atmamakla birlikte nükleer uygulamasına devam etmektedir. Şubat 2005 başlarında İran devrim konseyi sözcüsü Ali Ağa Muhammedi, "İran'ın nükleer programından hiçbir zaman vazgeçemeyeceğini ve Avrupa'lı yetkililerle bu konuda yaptıkları görüşmelerin ülkenin nükleer programının korumaya yönelik olduğunu" ifadeyle, "Müzakere gücümüz var, çünkü nükleer başarılarımızı kendi elimizde tutuyoruz ve bunları korumak için müzakere ediyoruz" diyerek, İran'ın da nükleer silah konusundaki kararlılığını sürdüreceğini göstermiştir.⁵³

ABD'nin İran politikasının temelleri sadece izolasyonizm ile sınırlı kalmayıp zamanla diğer ülkeleri de bu politikasına destek sağlamayı amaçlamaktadır. ABD ve İsrail'in sert, ABD'nin uzlaşmacı, Rusya ile Çin'in de sessizce izlediği İran nükleer silah çalışmalarından arındırma politikası; 2005 yılı sürecinde devam etmiştir.⁵⁴ Fakat; İran'ın 2006 yılı boyunca uzlaşmadan uzak meydan okuyan tavrı devam etmiştir. Nitekim; ABD'nin en son hamlesi de Mart 2006 Ulusal güvenlik stratejisinde İran'ı bir tehdit unsuru olarak belirterek yakın zamanda İran'a yönelik bir müdahalenin de gerçekleştirme olasılığının büyüklüğünü dile getirmiştir. Bu arada 2007 yılı Mart ayında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin İran'a karşı kısmi ekonomik ambargo uygulama kararı alması da Amerika'ya önemli bir avantaj sağlamıştır. Irak'a da geçmişte aynı şekilde ekonomik ambargo ile yıpratılıp zayıflatıldıktan sonra saldırıp rejimi yıkıldığı dikkate alındığında, ABD'nin uluslararası örgütleri ve özellikle de Birleşmiş Milletleri kullanarak aynı yöntemle Orta Doğu'da ilerlemeyi planladığı düşünülmektedir.

⁵¹ G. Reza Ghorashi 'Economic globalization and the prospects for democracy in Iran', Ali Muhammedi (der.) **Iran Encountering Globalization: Problems and Prospects**, Routledge Curzon, 2003, ss. 80-83.

⁵² "Çin Firmalarına İran Cezası", **Milliyet**, 19.01.2005

⁵³ "İran: Nükleerden Vazgeçemeyeceğiz", **Milliyet**, 04.02.2005

⁵⁴ Yavuz, "Sorunlu Komşu İran, Çıkarlarımız Örtüyor mu; çakışıyor mu?", s.9

ABD'nin Başkan Bush'un ikinci başkanlık döneminde, ilk dönemdekine göre; özellikle de başarısız Irak harekatı dikkate alındığında, "önleyici saldırı" doktrinini revize ederek; diyaloga dayalı bir uluslararası politika anlayışını benimsemesi, İran'la, Birleşmiş Milletlerin de desteği ile İran'ın nükleer zenginleştirme programının yavaşlatılmasına dair bir yaklaşım içine girilmesini sağlamıştır. Ancak, İran'ın dış dünyaya bakışını ve dış dünyanın da ABD'ye bakışını yumuşatan Hatemi döneminden sonra cumhurbaşkanlığına seçilen Mahmud Ahmedinecad'ın ABD'ye ve batı'ya karşı sert tutumu, ABD'nin İran üzerindeki "küresel güvenliği tehdit eden güç" şeklindeki düşüncelerini daha da derinleştirmektedir. Buna karşılık, ABD, Irak'ta yaşanan kaosu sürmesi sebebiyle, İran'a müdahale etmekte tereddüt etmektedir.

ABD'nin İran politikasındaki temel yanlışı; İran'ı da Irak gibi rejimi kolaylıkla değişebilecek bir ülke olarak algılamış olmasıdır. Oysaki İran'daki yönetim, eski Irak yönetimi gibi, askeri bir darbeyle iktidara gelmiş ve sürekli aynı şahsın yönetiminde olan bir idare yapısına sahip değildi. İran'da seçimler yapılmakta ve sistem ne kadar otoriter olsa da, bu çerçevede halkın çoğunluğunun istediği adaylar seçilebilmektedir. Öte yandan, İran'ın devlet geleneği, Irak'tan çok daha köklüdür ve çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bu da, İran'daki devlet sisteminin oturduğunu göstermektedir. Daha da önemlisi, Irak'a kitle imha silahları bulunduğu gerekçesiyle saldırılmış ve daha sonra bu tür silahların kesinlikle bulunmadığı anlaşılmışken; İran'ın nükleer gücü olduğu net bir şekilde bilinmektedir.

Bir başka ifadeyle; İran'ın muhtemel bir saldırıya nükleer silahla karşılık vermesi olasıdır ve Orta Doğu'da nükleer bir savaş çıkmasına sebep olabilir. Dolayısıyla, ABD'nin 11 Eylül sonrasında "şer eksenini" içine dahil ettiği ülkelerin, kültürel ve siyasi açılardan birbirlerinden ciddi farklılıklar arz ettiği net bir şekilde görülebilmektedir. Bu da, 11 Eylül sonrası Amerikan politikasının ve güvenlik algılamalarının, her yer de her zaman aynı sonuçları doğurmayacağı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. İran, "önleyici saldırı" doktrininin tesirinde olan; ancak İran'la diyalog kurma yollarını arayarak; bir anlamda bu politikadan sapmalar gösteren Amerikan yönetimi için, Irak'taki kötü tecrübe de ele alındığında; ne şekilde halledileceği bilinmeyen; sıkıntılı bir sorun olmaya devam etmekte; ABD, İran sorununu çözmediği sürece, ulusal güvenliğini tehdit altında hissetmeyi sürdürmektedir.

Fakat ABD; İnan'a yönelik çözüm önerilerini uluslararası dialogdan uzak sadece askeri müdahale operasyonuna dayandırırsa yeniden içinden çıkılmaz bir girdabın içine de girebilir.

5.5. ABD Politikalarına Eleştiriler

ABD, 11 Eylül 2001 sabahı terörizmin soğuk yüzüyle tanışmıştır. Bu saldırının ardından tüm dünya ülkeleri ABD'nin terörizmle mücadele savaşında onun yanında olduklarını belirten "hepimiz Amerikalıyız" ifadesini kullanmışlardır. Ölen insanlar için duyulan üzüntü bir yana, bu saldırının ardından ABD İktidar olan ikinci Bush yönetimi ve neo-muhafazakarların, Orta Doğu'dan Asya'ya kadar birçok ülkenin rejimini doğrudan ya da dolaylı çabalarıyla yıkması dünyanın bir daha asla aynı dünya olmayacağını gösteriyordu.⁵⁵ Ancak ABD terör saldırısı sonucunda elde etmiş olduğu dış desteğin büyük bir bölümünü bugün kaybetmiştir. Buna paralel olarak 2001 yılından bu yana ABD'nin tek taraflı, hukuk dışı ve baskıcı tutumları tüm dünyada Amerikan karşıtlığını arttırmıştır. Dünyadaki bir çok devlet, ABD politikalarını anlamakta zorluk çekmekle birlikte yarın bizim kapımıza da Amerikan askerleri dayanır mı? endişesiyle yaşamaktadırlar. Dünyada terörizmi tüketmek politikası, Amerika'ya terörizmi üreten bir çevirimle geri dönmüştür. Amerika'nın bu tutumu demokrasi adıyla yöneldiği her bölgenin daha da istikrarsız bir kaos alanına dönüşmesine neden olmuştur. Irak, Afganistan müdahalelerinin başarısızlığı bölgeyi kronik bir istikrarsızlığa dönüştürdü. "Filistin sorunu çözülemediği gibi tüm Ortadoğu Filistinileşti. Dahası tüm dünya Ortadoğululaşmaya devam ediyor".⁵⁶

Ayrıca askeri müdahalelerin getirmiş olduğu kan, gözyaşı ve acı Amerika'nın eylemlerine baş eğmenin ötesinde Amerika'ya tepki oranını da artırmıştır.

İnan, Amerika politikalarına karşı direnmeye devam ederken, Irak ve Afganistan hâla özgürlük operasyonunun acılarını sarmaya çalışırken Amerika'dan da uzaklaşıyor, uluslararası kuruluşlar ve müttefikleri Amerika'ya verdiği desteği kesmekte, ABD halkı da askerinin hiçbir özgürlük operasyonunda yer almasını istememektedir. Bu da göstermektedir ki ABD terörizmle savaş başlığında benimsemiş olduğu dış politikada önemli hatalar yapmıştır. Peki, bu hatalar nelerdir? Bu soruya verilecek cevabı şu şekilde sınıflandırabilmemiz mümkündür.

⁵⁵ Üstündağ, Gülten, "Üçüncü dünya savaşında mıyız", 11.09.2006, 19.3.2007, <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=25241>,

⁵⁶ Laçiner, Sedat, ABD'nin Yaptığı 3 Ölümcül Hata", 09.11.2006, 19.3.2007, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=488&type=3>

5.5.1. Uluslararası Hukuk Kurallarına Yeterince Önem Vermemek

11 Eylül 2001 günü, Dünya Ticaret Merkezinin ikiz kulelerine ve Pentagon'a çakılan sivil uçakların yarattığı ve üç binden fazla sivil insanın ölümüne yol açan insanlıkdışı terör eylemini, Bush yönetiminin "insanlığa karşı işlenmiş bir suç" olarak değerlendirmek yerine, "Amerika'ya açılan bir savaş" olarak tanımlamasıyla, dünya siyaseti yeni bir döneme girmiştir.⁵⁷

Bu dönemde ABD savunma bazında yepyeni bir dış politika sürecine yönelmiştir. Küresel düzende bu politikanın ilk evrelerini Afganistan ve Irak operasyonları oluşturmuştur. Bu açıdan ABD'nin 11 Eylül sonrası sınır ötesi müdahaleleri uluslararası hukuk çerçevesinde ele alındığında ABD'nin hukuk dışı uygulamalarda bulunduğu ileri sürülebilmektedir.

ABD'nin oluşturmuş olduğu patriot kanunu, 2002 ve 2006 Ulusal güvenlik stratejileri ile diğer anti-terörizm yasaları dünyada eşî görülmemiş hukuk kurallarının tek örneğini oluşturmaktadır. Çünkü hukuk kurallarının temel amacı insan hak ve özgürlüklerinin genişletilmesi amacıyla toplumsal bir düzen yaratmayı amaçlamaktadır. Fakat bu kanunlar incelendiğinde ABD'nin ulusal güvenliğini sağlayabilmek için temel hak ve özgürlüklerdeki kısıtlamalarının ve sivil haklara dair kısıtlamaların abartıldığı ve anti-demokratik düzenlemelere meşruiyet kazandırdığı görülmektedir ki bu, Amerika'nın Ortadoğu rejimlerinde yok etmeye çalıştığı bir devletçilik anlayışıdır. Yani ABD Ortadoğu'yu demokratikleştireceğim derken kendisi totaliterizme kaymaktadır.

ABD'nin bu yasal düzenlemeleri, hukuk devletinin temel ilkesi olan "yönetimin hukuka bağlı olması" felsefesini hukukun yönetime bağlılığı şekline dönüştürdüğünü söylemek hiç de yanlış bir ifade olmayacaktır.

Hukuku; tarafların haklarını sahiplerine teslim etmek şeklinde tanımlayabiliriz. Uluslararası ilişkilerde taraflar, esas itibariyle devletler olduğu için uluslararası hukukun ana konusu da, devletlerarasındaki ilişkilerin barışçıl olarak nasıl sürdürüleceği ve bir sorun çıktığında barışçıl olarak nasıl çözümleneceği olarak tanımlanmıştır.⁵⁸ Uluslararası hukuka göre, bir devleti hukuki olarak tanımak onun

⁵⁷ Keyman, E. Fuat "Dünyayı değiştiren gün 11 Eylül 5. yılında", 16.09.2006 20 Mart 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=198821>

⁵⁸ Çapur, Hakan, 03.03.2007, 21.3.2007, dusuncegundem.com/sayı-27/dosya-uluslararasi--hukuk-perspektifinden-amerikan-mudahaleciligi-html,

bağımsızlığını ve egemenliğini de tanımayı beraberinde getirmektedir. Ayrıca hiçbir devlet, diğer devletin bağımsızlığını ve egemenliğini ihlal etme hakkına sahip değildir. Bu kuralın istisnası insan hakları ihlalleri oluşturmaktadır. Ayrıca uluslararası ilişkilerde genel kabul görmemekle birlikte öne sürülen görüşlerden biride; eğer bir devletin, kendi egemenlik sınırları içindeki insan hakları ciddi biçimde ihlal ediyor veya var olan ihlalleri engelleyecek gücü kendinde bulamıyorsa ve bu durum ancak uluslararası müdahale (international interventional) hakkı doğduğu ileri sürülmektedir. Bunun dışında bir meşruiyete dayanmadan hiçbir devlet diğerinin egemenlik hakkını doğrudan ihlal etme hakkına sahip değildir. Dolayısıyla, ABD'nin 11 Eylül sonrası terörle mücadele bağlamında askeri müdahalelerde bulunması, uluslararası hukuk açısından hiçbir meşruiyet temeline dayandırılmamaktadır.

ABD, yasal düzenlemelerin ardından giriştiği askeri operasyonları incelediğinde, 11 Eylül terörünün faili olarak nitelendirilen Usame Bin Laden ardından kitle imha silahlarının tehlike unsuru yarattığı gerekçesiyle Irak operasyonu gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıları “önleyici savaş” (preventive war) ekseninde meşrulaştırmaya çalışan Amerikan yönetimi, önleyici savaş yaklaşımının meşru olabilmesi için bulunması gerekli asgari şartları dikkate almamıştır. Bu şartlar şunlardır: (i) karşılaşılan tehdidin doğası ve büyüklüğü, (ii) önleyici bir aksiyon gerçekleştirilmezse tehdidin saldırıya dönüşeceğinin büyük olasılık taşınması, (iii) güç kullanmaksızın tehdidi ortadan kaldırma yollarının (diplomasi) tükenmiş olması ve (iv) kullanılacak önleyici gücün, BM Yasası'na ve ilgili uluslararası anlaşmalara uygun olması.⁵⁹ Bu şartlar çerçevesinde ABD'nin askeri operasyonlarının meşruiyetini ileri sürmek mümkün değildir.

ABD'nin Afganistan'da ve diğer ülkelerde ele geçirdiği, gözaltına aldığı terör zanlılarının Küba yakınlarındaki Guantanamo üssünde mahkemeye çıkarmadan önce uzun süre (iki yılı aşkın bir süre) gözaltında tutması örneğinde olduğu gibi insan haklarına saygı konusunda hassasiyet eksikliği bulunmaktadır. Irak'ta gerçekleştirilen işkence ve diğer muameleler de bunun diğer bir örneğini oluşturmaktadır.

Sonuçta uluslararası ilişkilerin barışçıl tavrı ancak hukuk kurallarıyla sağlanmaktadır. ABD'nin, dış politikasında diplomasi ve hukuku geri plana iterek güce dayalı bir düzen oturtmaya çalışmasının ciddi bir hata olduğu ve başlangıçta

⁵⁹ Laçiner, Sedat, ABD'nin Yaptığı Ölümcül Hata”, 09.11.2006, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=488&type=3>

ABD'yi destekleyenlerin bu desteklerini gitgide geri çekmelerinin de bu hatadan kaynaklandığı düşünülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, diğer ülkelerin de Amerika'yı örnek alması durumunda yüzyıllardır yaratılmaya çalışılan hukuk kurallarının önemini yitirmesine neden olarak küresel bir kaos'a neden olabileceğidir.

5.5.2. Uluslararası Örgütler ve Müttefikleriyle Birlikte Hareket Etmemek.

11 Eylül saldırılarının ardından tüm dünya, ABD'nin uğramış olduğu bu saldırıyı kınayarak ABD'nin terörle mücadele savaşında kendisine destek olacaklarını belirtmişlerdir. İlk hamlesi olan Afganistan harekâtı da bu sebeple müttefikleri ve NATO tarafından desteklenmiştir.

Fakat, 11 Eylül terör saldırısı sonucunda ABD'nin tek taraflı basın açıklamaları emperyal bir güç olarak dikkat çekmiştir.⁶⁰ Nitekim Gaddis'in öz eleştirisinde de bu açıkça ifade edilerek; "Biz belki de gelmiş geçmiş büyük güçlerin en büyüğü olarak kendimizi görmekteyiz ve bu yüzden bir başkasıyla birlikte olma ihtiyacı hissetmemekteyiz"⁶¹ Bu da Amerikanın dış politikasında benimsemiş olduğu tek taraflı hareket etme stratejisini açıkça dile getirmektedir. Bu açıklamalarda Amerika'nın uluslararası alanda tek başına kuvvet kullanımının zararlı sonuçları da beraberinde getireceği dikkate alınmamıştır.

Afganistan harekâtında ABD'ye destek olan ülkelerin Irak operasyonunda ABD'nin yanında yer alması bu açıdan dikkat çekicidir. Bunun en belirgin örneği de Almanya'dır. Nitekim Birleşmiş Milletler de Irak operasyonunda ABD'yi yalnız bırakmış ve terörizmle mücadele stratejisine tepki oluşturmuşlardır. Askeri yöntemlerle sınırları ve hedefleri açık olmayan mücadele şekli başta AB ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin ve sivil toplum kuruluşlarının tepkisini çekmiştir.⁶² ABD toplumunda da bu stratejiye karşı genel bir tepki oluşmuştur.

5.5.3. Bölgesel Destek Alamamak

ABD Askeri operasyonla özgürlük götürmeye çalıştığı ülkelerde ciddi sorunlar yaratmıştır. Bu sorunları yaratmasındaki temel neden Amerika'nın bölge insanıyla

⁶⁰ Laçiner, Sedat, "ABD'nin Yaptığı 3 Ölümcül Hata", 09.11.2006, 19.3.2007, <http://www.usakgudem.com/yazarlar.php?id=488&type=3>

⁶¹ L.J. Gaddis, "And Now This: Lessons From The Old Era For The New One", Talbott Chanda (Ed.), **The Age of Terror**, Yale Center Basic Books 2001, s.13.

⁶² Bal, İhsan www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=3, 28.02.2007.

iletişim kopukluğu yaşayarak bölge insanını algılayamamak ve bölgesel desteklere sahip olamamaktır. Ortadoğu'da Yahudileri saymaz isek tarih boyunca 3 büyük millet vardır: Araplar, Türkler ve Farslar, geçmişteki tüm büyük güçler (Osmanlılar, İngilizler....vs.) asla bu 3 büyük milleti göz ardı etmemişler ve dengeleri bunlar üzerine kurmuşlardır.⁶³ ABD bölge operasyonlarında bu halkların istediklerini göz ardı edip, bu milletlere yanlış uygulamalarda bulunarak bölgesel ayrımcılık çizgisini daha da belirginleştirmesine neden olmuştur. Irak'taki Türkmenleri iç siyasetten dışlanarak cezalandırılmaya çalışırken, Arapların aşağılanması ABD'nin Orta Doğu politikasında ciddi olumsuzluklar yaratmıştır.

Irak operasyonunda ABD; Orta Doğu politikalarını anlamadan bölgesel düzenlemelere geçmiştir. Ayrıca bu operasyon sadece Irak'ta değil diğer tüm ülkelerde de Amerikan karşıtlığını artırarak İran, Suriye, Suudi Arabistan, Pakistan olmak üzere diğer ülkelerde de tepkilere yol açmıştır.

Aynı durum Afganistan operasyonunda da söz konusudur. Afganistan'ın da temel yapılanması da; Farslar, Pakistanlılar, Ruslar, Türklerden müteşekkildir. Bunlara Hindistan ve Çin'i, de dahil etmemiz mümkündür. Amerika'nın Afganistan müdahalesinde de bu ülkeleri göz ardı ettiği görülmektedir.

ABD'nin özgürlük operasyonu adı altında yöneldiği Orta Doğu bölgesini değerlendirdiğimiz de; bölge insanının ihtiyaçlarını, beklentilerini, hak ve özgürlüklerine tam anlamıyla cevap veremediğini görmekteyiz. Bu da ABD'nin demokratikleşme adı altında sergilemiş olduğu tutumun, bölge insanının desteğinden uzak bir şekilde gerçekleştirmeye çalıştığını söyleyebiliriz.

5.5.5. Aşırı Güç Kullanımı

ABD uluslararası düzende sahip olduğu gücü, düşman olarak belirlediği, teröristleri yok etmek için kullanmıştır. Bu savaşını da dünyada tüm terörist örgütlerin yok edilmesini sağlayana kadar devam ettireceğini açıklamıştır. Ancak ABD'nin Irak'taki uygulamaları; sivil halkı terörist olarak çeşitli işkencelere maruz bırakıp, terörist-masum halk ayırımını yapmakta başarısız olması, kendisini dünyanın en güçlü tek gücü ilan ederken Irak'ta mezhep ve etnik çatışmaları körükleyerek bu

⁶³ Laçiner, Sedat, "ABD'nin Yaptığı 3 Ölümcül Hata", 09.11.2006, 19.3.2007, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=488&type=3>

çatışmalardan medet umması, terörizmi yok etmek yerine terörizm üretmek sürecine dönüşmüştür.

ABD, 11 Eylül terör saldırısı neticesinde terörizmle savaş stratejisinde yanlış politikalar benimsemekle kalmamış aynı zamanda yanlış yöntem kullanmıştır. Terörizmle mücadele adı altında terörist ya da teröristleri ele geçirmek için ülkeleri bombalamak ve binlerce kişinin öldürülmesi yöntemi yerine yeni terör yatakları oluşturmaktadır.

Nitekim; görülen bir gerçek vardır ki oda Amerikanın güç kullanımına dayalı terörizmle mücadele stratejisini yanlış temellere oturtulmasıdır.

5.6. Sonuç

Irak ve Afganistan'a askeri müdahalede bulunması, ABD açısından güvenlik sorununu çözmediği gibi, Amerikan yönetiminin iddialarının aksine güvenliğin artmasına ve daha da derinleşmesine sebep olmuştur. Öte yandan George Soros'un ifade ettiği gibi; salt Irak işgali, ABD açısından çok büyük maliyetler doğurmuş olup, ABD gerek güvenliğini sağlamak ve teminat altına almak; gerekse demokrasiyi yaygınlaştırmak için bu kadar bedel ödememeliydi.⁶⁴ ABD'nin Afganistan ile başlayıp, Irak ile devam eden "önleyici saldırı" doktrini uygulamaları, gerçekten de Soros'un ifadesinde olduğu gibi istenilen başarı sonuçları, beklenen süre zarfında vermemiştir. Daha doğru bir ifade ile, Afganistan ve Irak'ta rejim değişikliği ya da Taliban ve Saddam'ın işbaşından uzaklaştırılması, çok kısa bir süre içerisinde sonuç vermiş; ancak esas sorun da bu gelişmeleri takiben başlamıştır. Nitekim, bugün gelinen noktada Afganistan ve Irak'ta -özellikle de Irak'ta- her gün çok sayıda insan ölmekte siyasi ve sosyal kaos bir türlü çözümlenememektedir. Buna karşılık, ABD'de Irak'tan nasıl çıkılacağını tam olarak planlayamamakta, Irak'a daha fazla asker gönderip, daha büyük bir mali külfetin içine sürüklenmektedir. ABD, Afganistan'da beklenen istikrarı sağlayamadığı gibi; bu ülkeye gelişmiş ülkeler tarafından verilen mali ve ekonomik yardım ve proje sözleri de tutulmamıştır.

ABD, 11 Eylül sonrası, başta da ifade edildiği üzere, küresel güvenliğin sağlanmasında askeri operasyonlara güvenip, rejim değişikliği yapma şeklinde bir yol seçmişken; karşılaştığı olumsuz sonuçlar, ABD'nin tehdit ve güvenlik algılamalarının ne denli hatalı olduğuna işaret etmektedir. Buna karşılık, İran gibi nükleer bir tehdit

⁶⁴ George Soros, **Amerikan Üstünlüğü Hayali**, İstanbul, Turuva Yayınları., 2004, ss. 77-78

unsuruyla ne şekilde mücadele edileceğinin net bir biçimde ortaya konulamayışı ve Irak örneğinin İran'da da çok daha karmaşık şekilde ortaya çıkma olasılığı, ABD'nin 11 Eylül sonrası uygulamaya koyduğu küresel güvenlik politikalarını daha da etkisizleştirmekte ve küresel güvenliğin sağlanması 11 Eylül sonrasındaki sürecin muğlak oluşu gibi muğlak bir karmaşık hal almaktadır.

Ayrıca; ABD'nin 11 Eylül sonrası terörizmle mücadele stratejisinde de benimsemiş olduğu büyük hatalar mevcuttur. Özellikle de; yapılmış olduğu özgürlük harekâtlarında bölge insanının desteğini alamaması, uluslararası hukuk ve anlaşmalara gerekli önemi gösterememesi ve müttefikleriyle birlikte hareket etmemesi, terörizmle mücadele stratejisinde Amerika'yı başarısızlığa itmiştir.

Nitekim; sonuç itibarıyla ABD; 11 Eylül 2001 terör saldırısı neticesinde telafisi çok zor hatalar yapmış ve halen de yapmaktadır.

Altıncı Bölüm

Sonuç ve Öneriler

18. yüzyıl koloniciliğine ve dünya'nın en büyük kolonyal ve emperyal gücü olan Britanya İmparatorluğu'na karşı 13 koloninin bir araya gelerek; “*Unite or Die*” (Ya birleş; ya da öl) prensibi kapsamında mücadele vermesi sonucunda bağımsızlığını ilan eden ve monarşik yönetimlerin devam ettiği bir dönemde “cumhuriyet” ilan ederek, bir özgürlükçü Amerikan devrimi'ni başlatan Amerika Birleşik Devletleri'nin, kurulduğu yıllarda bir süre sonra dünyanın tek süper gücü olacağı kuşkusuz bilinemezdi.

ABD'nin koloniciliğe karşı çıkan, özgürlükçü ve bağımsızlık yanlısı bir devlet olarak tarih sahnesine çıkması; aslında ilerleyen yıllarda hızla çözülmeye başlayan koloniciliğin emperyalizmin sona ereceğinin ya da bir başka ifadeyle, boyut değiştireceğinin önemli bir göstergesi olmuştur. Nitekim, bu çalışma'da da incelendiği gibi, kuruluşundan itibaren uzunca yıllar Avrupa kıtası'nın kargaşalarından ve siyasi bunalımlarından uzak durmayı yeğleyen ve Amerika kıtası'nın Avrupalı ve diğer güçler tarafından kolonileştirilmelerini önlemek amacıyla, gerekli gördüğü yer ve zamanda bu kıtasal kolonileşmeyi, büyük devletlerin kolonileşmelerine karşı bir güç dengesi oluşturmak maksadıyla yapan ABD, uluslararası koşulların değişmesine bağlı olarak, dış politika anlayışlarını sürekli değiştirmek durumunda kalmıştır.

Uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan bu farklılaşma, sadece siyasi alanda olmamış; aynı zamanda ekonomik alanda da önemli değişimler söz konusu olmuştur. ABD'nin siyasi bir güç olmasının yanı sıra, bugün dünyanın en büyük ekonomik gücü haline gelişi de, uzun süren bir sürecin sonucunda gerçekleşmiştir. Nitekim, ABD'nin kurulduğu yıllarda, çok sayıda imparatorluk ya da monarşik güç mevcuttu. ABD, bu güçlerden uzak ve kendi bağımsızlığını, özgürlükçü değerleri çerçevesinde sürdürmeyi amaçlayarak; uzun bir süre “izolasyonist” bir dış politika tatbik ederek, siyasi varlığını, kıtasal bazda yerleştirmeye ve kendi iç meselelerini halletmeye çalışmıştır. Bu çerçevede, Amerikan iç savaşı'nın yaşanması ve daha sonra ABD'yi oluşturan 13 koloniye yeni kolonilerin eklenmesiyle birlikte; ABD, zamanla 50 eyaletten oluşan federal bir ülke halini almıştır. ABD'de bu dönemde bireysel hak ve özgürlüklerin gelişimine önem verilirken; serbest ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte; özellikle Avrupa'daki siyasi ve ekonomik bunalımlardan kaçan Avrupalılar açısından

bir tür “sığınılacak liman” ve “fırsatlar ülkesi” halini almıştır. ABD’nin özellikle Avrupalılar nezdinde bir “çekim merkezi” oluşturması ve yoksul Avrupalıların ümitlerini bağladığı bir gelecek vaad etmesi, geçen süre zarfında, ABD’nin bugün geldiği noktada insan ve sermaye birikiminin temelini teşkil etmiştir.

İki büyük dünya savaşı’nın yaşandığı 20. yüzyılın hemen başlarında, dünya’nın en büyük imparatorluğu Britanya İmparatorluğu’ydu. Aradan geçen yüzyıllık süre zarfında, bugünkü Britanya, çok sayıda kolonisini kaybetmiş, küçülmüş ve siyasi olduğu kadar ekonomik anlamda da gerilemiş bir devlet halini alırken; Britanya’nın başlattığı Anglo-Sakson imparatorluk geleneği, ABD’nin tekeline geçmiştir. Bir başka ifadeyle, ABD’nin 21. yüzyılda Britanya’nın yerini alan ve Britanya’nın ulaştığı alanları da aşacak biçimde küresel bir dev halini alan, eski Amerikan dışişleri bakanı Henry Kissinger’ın deyimiyle “eşi ve benzeri görülmemiş bir küresel güç” şekline gelmiştir. Nitekim; tarihsel süreci içinde, Britanya’nın zayıflamasıyla birlikte; ABD’nin devreye girişi, özellikle 2. Dünya Savaşı’nı takiben karşıt blokta Sovyet İmparatorluğunun ortaya çıkması sonucunda; uzun bir süre devam edecek olan “soğuk savaş” dönemi yaşanmış ve Soğuk Savaş’ın sona ermesi, beraberinde ABD’nin dünyanın tek küresel gücü olmasını sağlamıştır. ABD’nin yeni dünyanın ve uluslararası sistemin küresel lideri oluşu, doğal olarak, küresel sorunlardan doğrudan sorumlu olması anlamını taşımış ve ABD, bu çerçevede, gücünü artırmak ve sürdürülebilir kılmak amacıyla küresel politikalar uygulamaya başlamıştır.

ABD’nin küresel hedeflerinin gerçekleşmesi için, bu hedeflerin önünde duran engellerin kaldırılması ve uluslararası sistemin, sadece Amerikan’ın istediği yönde şekillenmesi gerekliydi. Ancak uluslararası sistemin yapısını etkileyebilecek yeni aktörler ortaya çıkmıştır.

Bu aktörlerden en önemlisi, ekonomik anlamda çok büyük bir güç olmakla birlikte, siyaseten zayıf olan ve ABD’nin, 2003 Irak Krizi sırasında kolaylıkla manipüle ederek, ortak karar almasını önlediği, Avrupa Birliği’dir. Ancak; Avrupa Birliği, ABD karşısında ciddi bir alternatif olmaktan ziyade; bir ekonomik ortak görüntüsü vermekte; ancak Irak Krizi gibi kimi krizlerde bazı üyelerinin (Fransa, Almanya...gibi) Amerikan politika ve hedeflerine karşı çıkması şeklinde, çok da etkin olamayan bir tepki göstermektedir. Öte yandan, Rusya ve Çin gibi tarihi olarak çok büyük imparatorluklar kurmuş iki devlet, ABD’nin “tek kutuplu” politikalarına karşı; “çok

kutuplu” bir inisiyatifi ortaya koymaktaysa da; Rusya, eski gücüne sahip olmadığından; Çin ise daha ziyade batılı ülkelere yönelik büyük ve ucuz bir ekonomik pazar olması ve siyasi arenada çok etkili olamaması bakımından, ABD’nin küresel hedeflerini önleyebilecek duruma sahip görünmemektedir.

Bu ülkeler dışında; ABD’nin “tek kutuplu” küresel politikalarını eleştirmekle birlikte; Amerikan yönetimi tarafından doğrudan bir güvenlik tehdidi olarak algılanan, İran, Kuzey Kore, Küba; zaman zaman Venezuela gibi ülkeler söz konusudur. Ancak, Amerikan yönetimin, kendi küresel güvenliğini ve hedeflerini tehdit ettiğini öne sürdüğü ülkelere karşı esas sert ve saldırganın tavrı, 11 Eylül olayları sonrasında gerçekleşmiştir.

11 Eylül olayları ABD’nin küresel bir güç olarak, küresel bir terörün tehdidi altında olduğunu göstermiştir. Ancak; ABD 11 Eylül failerini güvenliğini tehdit ettiğini ya da gücünü dengelemeye çalıştığını düşündüğü ülkelerden değil de; El Kaide gibi küresel ve sınır tanımayan bir uluslararası küresel şebekeden geldiğini ayrıca ve 11 Eylül, olayları uluslararası sistemin ve klasik uluslararası ilişkilerin ciddi anlamda değiştiğini göstermesi bakımından, önemli bir tarihi olay olmuştur.

11 Eylül olaylarının, en önemli sonucu, bilinen tüm uluslararası ilişkiler ve güvenlik kavramlarının yeniden tanımlanmasına veya mevcut tanımlara yeni anlamlar yüklenmesidir. Bunun sonucunda; ABD’nin, gerek siyasi gerekse ekonomik anlamda devamlılığını sağlamak üzere giriştiği “tek kutuplu” dünya yaratma projesi çerçevesinde, başta dünya düzeni olmak üzere (yeni dünya düzeni); terörizmin tanımına varana kadar belirlediği kavramlar, bir anda değişmiş ve bunun yerine yeni kavramlar ve tanımlar ortaya çıkmıştır. Örneğin; ABD, 11 Eylül öncesinde sıklıkla “serseri devletler” olarak andığı; İran, Kuzey Kore vb. devletleri, 11 Eylül sonrasında, Başkan Bush’un ifadeleriyle “şer eksenli” olarak tanımlamış ve bu ülkelerin tüm dünyada kötülük ürettiğini ve terörizmle bağlantılı olduklarını savunmuştur. Bu açıklama kuşkusuz, 11 Eylül sonrasında yeni oluşan uluslararası düzlemde olayları, halen sınırları belli olan ulus-devletler çerçevesinde ele alma hatasını net bir şekilde yansıtmaktadır. ABD, 11 Eylül sonrasında terörün ne şekilde küresel ve şekli bilinmeyen bir şebekenin ürünü haline geldiğini görememekle; sorunun çözümü için “serseri devletler” şeklinde adlandırdığı ülkelerde rejim değişikliği yapmak ve demokrasiyi yaygınlaştırmak (ya da demokrasiyi ihraç etmek) gibi bir yanılığa düşmekte; ve bu politikaları olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

ABD'nin küresel güvenliğini sağlamak ve devamlı kılmak için serseri devletler olarak nitelendirdiği ülkeler başta olmak üzere, otoriteren ülkelerde rejim değişikliğine gitmesi ya da buna yönelik çabaları desteklemesi, bugün beklenen sonuçları doğurmuş değildir. Söz gelimi, ABD'nin serseri devlet listesinde yer alan ve El Kaide lideri Usame Bin Laden'i Amerikan yönetimine teslim etmeyen Afganistan'daki Taliban yönetiminin devrilmesi sonucunda, geride kalan yaklaşık 6 yıllık süre zarfında Afganistan, beklenildiği gibi istikrarlı bir ülke olmadığı gibi; Afganistan'a söz verilen ekonomik yardım ve projeler de halen gerçekleştirilmiş değildir. Öte yandan, Afganistan'a beklendiği gibi batı usulü bir demokrasi gelmemiş; sadece Afgan kültüründe yeri olan "Loya Jirga" adlı istişare meclisinin toplanması sağlanmış ve Afgan yönetimine de ABD'ye yakın kişiler getirilmiştir. Ayrıca, geride kalan süre zarfında Afgan halkının gelir seviyesinde ve hayat standartlarında bir değişiklik de olmamıştır. Irak'a bakıldığında durumun çok ciddi olduğu açıkça görülmektedir. Irak, El Kaide'nin Amerikan yönetimine ve müttefiklerine karşı yürüttüğü silahlı mücadelenin arenası haline gelmiştir ve Irak'ın beklenen istikrara ne zaman kavuşacağı sorusu kolay kolay cevaplanamamaktadır. ABD, Irak'tan çıkmayı istemekle birlikte; olayların vehametini artırması sonucunda iyice batağa saplanmakta ve Irak'ı bu vaziyette terk edememektedir. Irak'ı terk etse dahi, mevcut tehlikenin devam edeceği ve Amerikan güvenliğinin tehdit edilmeye devam edeceği açıktır. Irak, geldiği nokta itibarıyla, 11 Eylül sonrasında ABD'nin tehdit algılamalarının ve bunun bir sonucu olarak ortaya koyduğu yaklaşımın ne denli hatalı ve sonuçsuz olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Bu çerçevede 11 Eylül sonrası Amerikan politikalarının başarısız olması, İran'a yönelik stratejilerde çok daha dikkatli olunmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca; 11 Eylül sonrası, Amerikan yönetiminin uygulamaya koyduğu, Orta Doğu'daki ülkeleri demokratikleştirerek, güvenlik tehdidini, ortadan kaldırma şeklindeki "Büyük Ortadoğu Projesi", çerçevesinde İran'ın da demokratikleştirilmesi gereklidir. Ancak, bunun ne şekilde gerçekleşeceği bilinmemektedir. Başka bir ifadeyle; güvenlik ve güvensizlik konularında ciddi karmaşıklıklara ve muğlaklıklara yol açan, 11 Eylül sonrası süreç, aslında Amerikan politikalarının da aynı şekilde muğlaklaşması anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle; ABD geride kalan süreci iyi değerlendirdiğinde, politikalarını devam ettirmek ve mevcut projesini sürdürmek amacıyla, yeni yaklaşımlar ortaya koymak durumundadır. Bu da, büyük olasılıkla, Amerika'nın

“Büyük Orta Doğu Projesi”nde; önleyici saldırı anlayışına dayalı olan Bush Doktrini’nde ve mevcut küresel güvenlik tehdidi algılamalarında önemli değişiklikler yapmasını ve tüm bu süreci ve politikaları revize etmesi anlamına gelecektir.

ABD’nin, önümüzdeki dönemde, bu çerçevede daha diyaloga dayalı politikaları uygulamaya koyması ve tek taraflı karar alma mekanizmasına son vermesi gerekmektedir. Oysa ki, Irak’ın 2003 yılında işgali sonrası Saddam rejiminin hemen yıkılması, daha önceki Taliban rejiminin de çabuk yıkılması örneklerinde olduğu gibi, ABD’ye önleyici saldırı anlayışı içinde, tüm Orta Doğu’yu yeniden şekillendirme imkanını ve hevesini vermişti. Ancak; zamanla başarı gibi görünen bu hareketlerin çok ciddi maddi ve askeri kayıplara sebep olması ve aradan geçen süre zarfında istenilen seviyeye gelinmemesi, ABD’nin 11 Eylül sonrası başladığı uygulamalarının ve daha da kötüleştirerek bizzat Amerikan imajının sorgulanmasını gündeme getirmiştir.

Tüm dünyada, en nefret edilen ülke ABD olurken; Başkan Bush da en sevilmeyen liderlerden biri haline gelmiştir. Amerika’nın özgürlükçü değerlerinden uzaklaşarak, saldırgan ve yayılcı bir çizgi çizmesi; bir zamanlar kolonyalizme karşı mücadele ederek bağımsızlığını kazanmış bir özgürlükler ve umutlar ülkesinin, git gide kendisinin bizzat, küresel bazda yeni bir kolonyalist haline gelmesi sonucunu doğurmuştur.

ABD’nin 11 Eylül sonrası karmaşık ve muğlak uluslararası ilişkileri, net bir şekilde anladığını ifade ederek, Soğuk Savaş sonrası ilan ettiği yeni dünya düzenini sona erdirerek, yeniden bir yeni dünya düzeni önermesi, bugün gelinen noktada yapılan yanlışlığın önemli bir yansımasıdır. Nitekim; ABD 11 Eylül saldırılarının arkasında yatan belirsiz, soyut, sınırları ve yapabilecekleri bilinmeyen “muammalı” bir kolektif aklın; kendi değerlerine yönelik bir Medeniyetler Çatışması’nın ürünü olabileceği şeklinde başka bir yanılgıya düşerek; 11 Eylül olaylarının kültürel bir savaşı ya da mücadeleyi ifade ettiğini iddia etmiştir. Bu durum, ister istemez bir doğu-batı ayrımını da gündeme getirmekte; ve Roma İmparatorluğu dönemindeki “barbar ve Romalı (medeni)” ayrımında görüldüğü gibi, Amerikalı ve Amerikan değerleri “medeniyeti”; bunun karşısındaki doğu ve doğu’nun değerlerinin ise barbarlığı ifade ettiği gibi, hatalı bir sonucu doğurmaktadır. Bu tarz bir ayrımın, ABD’nin güvenlik algılamaları çerçevesinde, ABD’ye ve müttefiklerine yönelik yeni saldırıların ya da Amerikan ve batı kültürünün değerlerinin doğu dünyası tarafından nefret uyandırması

gibi bir olasılık Amerikan yönetimi tarafından dikkate alınmamış ve bir anlamda, Samuel Huntington'un ortaya koyduğu "Medeniyetler Çatışması" tezini gerçekleştirecek bir uygulama alanının yaratılmasına çalışılmıştır.

11 Eylül sonrası, güvenlik algılamalarındaki en önemli yanırlardan biri de; yukarıda ifade edilen "medeniyetler çatışması" yaklaşımına yakın bir şekilde, İslam dünyasının ve dininin, küresel terör ile bağlantılandırılmasıdır. Ayrıca, 11 Eylül olaylarının ardında olduğu düşünülen El Kaide adlı, bir çok İslami örgütün bir araya gelerek oluşturduğu küresel şebekenin dinsel bağlantısı dikkate alınarak, İslam dini ile terör arasında yanlış bir irtibat kurulmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz, bir çok kültürde ve medeniyette terörü amaçlarına ulaşmak için yöntem olarak belirleyen kesimler çıkmıştır. Ancak; bu gerçeklik bir milyarı aşkın bir islam coğrafyasının "terörist" şeklinde algılanması sonucunu doğurmamakta ve Amerikan yönetimi, 11 Eylül sonrasında bilerek ya da bilmeyerek; doğu-batı kültürleri arasındaki çatışma olasılığını daha da zorlamakta ve bunun sonucunda küresel bazda insanların birbirlerine saygı, hoşgörü gibi kavramlarla yaklaşması, yerini kültürlerarası yabancılaşmaya bırakmakta ve buda kültürler arasında küresel güvenliği orta ve uzun vadede riske atacak ciddi güvenlik sorunlarını muhtemel hale getirmektedir.

Buda ABD'nin İslam dininin genel felsefesini tam anlamıyla anlayamadığını açıkça gözler önüne sermiştir. Ayrıca; terörizmle fenomeni, uluslar arası ilişkilerin temel sorunu olmakla birlikte hiçbir din ve kültüre mal edilemez. ABD'nin terörizmle mücadelesindeki en büyük hatası da böyle bir yaklaşımı benimsemesinden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca, 11 Eylül sonrasında, batıların zihinlerinde, farkında olmasalar bile; batı kültürünün doğu kültüründen daha iyi ve üstün olduğu şeklinde bir algılayış şekli oluşmuş ve Doğu, adeta "neo-oryantalist" bir bakış açısıyla "öteki" olarak kabul edilirken; buna karşılık doğal olarak Doğu'da da Batı, "saldırgan ve emperyalist" bir güç olarak görülmekte ve esasında, bu tarz bir ayırım, küreselleşmenin yaygınlaşması ve küresel barış gibi hedefleri de olumsuz anlamda etkilemektedir.

ABD'nin, 11 Eylül sonrasında yukarıda ifade edilen tarzda bir medeniyetler ya da kültürler çatışmasını bir anlamda özendirmesi ya da buna fırsat vermesi, ABD'de yaşayan Orta Doğu kökenli insanlar üzerinde sürekli bir şaibenin yaratılmasına ve ABD'ye girecek olan Orta Doğu'lu insanlara ise, parmak izi almadan, diğer yolculara gösterilmeyen ihtimamın gösterilmesine varacak kadar ön yargılı bir yaklaşımın

izlenmesine sebep olmuştur. Başka bir değerlendirmeyle Soğuk Savaş döneminde yaşanan ve ABD'deki komünistlerin tespitine yönelik Mc Carthizm; 11 Eylül sonrası yeni yorumuyla komünistler yerine Orta Doğululara ve Müslümanlara karşı uygulanmaya başlanmıştır. Bu ayrımcılık da, esasında Amerika'ya karşı yaklaşımları ve Amerika hakkındaki düşünceleri daha da olumsuz kılmıştır.

Amerikan yönetiminin, 11 Eylül sonrası güvenlik algılamalarındaki en önemli yanılgılarından bir diğeri ise, ülke içinde uygulanmaya başlanılan yeni hukuki düzenlemelerdir. 11 Eylül tarzı olayların bir daha yaşanmaması ve ulusal güvenliğin sağlanması amacıyla, Amerikan yönetimi, bu çalışma'da da incelenen yasal düzenlemeler gerçekleştirilerek, başta Kamu Güvenliği Bakanlığı'nın kurulması ve daha sonrasında Yurtseverlik (Patriot) Yasası'nın çıkarılmasıyla, özgürlükler gerekli görüldüğünde güvenlik için kısıtlanabilecek bir seviyeye çekilmiştir. Bu durum, ABD'nin "özgürlükler ülkesi" olması sıfatını gitgide kaybetmesi sonucunu doğurduğu gibi; insanlar üzerinde sürekli tehdit edildiklerini düşünmeleri şeklinde bir tür psikolojik korku yaratılarak, Amerikan toplumunun özgür ve açık bir toplumdaki, bir korku toplumu haline gelmesine sebep olmuştur. Bu psikolojik gerginlik ortamı, Amerikan toplumunun 11 Eylül süreci sonrasındaki Amerikan politikalarına inanması ve bu politikaları eleştirmeden onaylaması sonucu da doğurmuştur.

ABD, 11 Eylül sonrası uluslararası arenada yanlış güvenlik algılamalarına bağlı olarak; yanlış politikalar uygularken; kendi içinde de yanlış bir algılama içine girmiş olup; toplumu güvenlik paranoyası içine sokmuştur. Nitekim; toplumun kendisini sürekli güvensiz hissederek, artan bir şekilde güvenlik ihtiyacı içine girmesi, Amerikan yönetiminin ulusal bazda oluşan beklenti ve desteklere bağlı olarak, uluslararası alanda da olmuştur.

Ayrıca; 11 Eylül sonrası, ABD'nin en önemli güvenlik algılamasındaki hatalardan biride küresel güvenlik kavramıyla ulusal güvenliğini özdeşleştirmesidir. Esasında; bu durum, ABD'nin küresel bir güç olduğu gerçeği dikkate alındığında, kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Zira, ABD küresel bir güç olduğuna göre; ABD'nin ulusal nitelikleri, aslında küresel niteliklerdir. Bu sebeple, küresel terörizmin doğrudan hedef seçtiği ülke de dünyanın küresel lideri olan ABD olmuştur. 11 Eylül olaylarıyla birlikte, 11 Eylül'ü yapanlar, ABD özelinde batı dünyasına, batı'nın Orta Doğu politikalarına ve kapitalist sistemine karşı çok sert bir simgesel tepki göstermişlerdir. Ancak; bu tepkileri, bir paratoner gibi ABD'nin çekmesi, ABD'nin küresel özelliğinden

kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla; ABD küresel güç olarak ulusal güvenliğinin, aynı zamanda küresel güvenlik olduğu şeklinde bir algılamayla ortaya çıkmaktadır. Ancak bu ulusal eşittir küresel şeklindeki güvenlik algılaması, yukarıda da ifade edildiği gibi paradoksal bir nitelik de arz etmekte ve doğal olarak küresel olana karşı saldırıların ya da tutumların bizzat ABD’de toplanmasına sebep olmaktadır. Bu da, ABD’nin aslında küresel güvenliği kendi ulusal güvenliği olarak koruma şeklindeki yanlış politikasının, aslında ülkenin küresel güvensizliğe düşmesi ve küresel güvensizliğinde doğrudan ulusal güvensizlik anlamına gelmesi şeklinde özetlenebilir.

Öte yandan, ABD’nin 11 Eylül olaylarını küresel amaçları doğrultusunda kullanması ve bir tür “beklenen itici bir güç” olarak değerlendirmesi de küresel güvensizlikten küresel güvenliğe geçişi sağlama şeklindeki ters bir güvenlik algılamasını ortaya koymaktadır. Zira, ABD yönetiminin düşüncesine göre, ABD’nin yüzlerce yıl etkin bir küresel güç olarak ayakta kalması ve dünyaya hükmetmesi için, ABD’nin 11 Eylül olaylarını kullanması ve bunların sonucunda kalıcı bir *Pax Americana* (Amerikan Barışı) yaratması ve tüm dünyada “Yeni Amerikan Yüzyılı”nın yaşanmasını teminat altına alması gereklidir. Dolayısıyla; ABD 11 Eylül olayları sonrasında, yukarıda ve ifade edilmeye çalışıldığı gibi, riskli bir güvenlik politikasının uygulanmasına kalkışmış olup; hedeflerinin gerçekleşmemesi halinde başta kendi güvenliği; sonra da tüm dünyanın güvenliği, ciddi anlamda tehlikeye atılmış olacaktır.

Dolayısıyla; ABD, 11 Eylül sonrası yanlış güvenlik algılamalarıyla, olumsuz sonuçları bugün çok net bir şekilde görülen bir “güvenlik ya da güvensizlik” ikilemine dünyayı ve uluslararası sistemi itmiş bulunmaktadır. Bu tür bir ikilemde, güvenlik ile güvensizlik aslında aynı şeyi ifade edebilecek kadar içiçe geçmiş ve karmaşıklaşmıştır. Bir ülkenin güvenliği ya da güvensizliği böyle bir durumda, aynı şeyi ifade edebilmekte; güvenlikten güvensizlik; güvensizlikten güvenlik doğabilmekte; ya da güvenlik politikası, güvensizlik politikasına ve güvensizlik politikası da güvenlik politikasına dönüşebilmektedir. Nitekim; 11 Eylül sonrası küresel güvenlik (ya da güvensizlik) kavramının belirsizleşmesi, uluslararası ilişkilerde karmaşık bir dönemin başladığını gözler önüne sermektedir.

11 Eylül sonrasında karmaşık, bulanık ortamı; küresel güvenliği tehdit eden yeni faktörlerin bilinmemesi ve tespitindeki güçlükler; güvenliğin günlük hayatın her noktasına, aslında bir tür güvensizlik ya da psikolojik korkutma politikası olarak girişi dünya ülkelerinin özellikle de gelişmiş batılı ülkelerin, beklenmedik güvenlik

sorunlarıyla baş başa kalması sonucunu doğurabilir. Bu tarz bir güvenlik probleminden en fazla etkilenen ülke kuşkusuz ABD'dir. Küresel tepkileri küresel güç olarak üzerine çeken ABD; 11 Eylül sürecini ve sonrasını, güvenlik bağlamında yanlış değerlendirmeyi sürdürdüğü sürece, Paul Kennedy'nin daha Soğuk Savaşın yaşandığı bir dönemde ifade ettiği gibi, büyük güç olarak, gücünü arttırdığı sürece daha fazla güvenliğe önem atfedecek ve buna karşılık kendisini eskisine göre daha güvensiz hissetmeye devam edecektir. ABD, 11 Eylül ile birlikte bu tür bir "güvenlik girdabının" içine girmiş bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akmaral, Kemal, **Anti Teröristin El Kitabı**, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, 2004

Arendt, Hannah, **Şiddet Üzerine**, Bülent Peker (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

Arı, Selçuk ve Okan Arslan, **Uluslararası İlişkiler ve Din: Tanrı tarafsız mı?**, Ankara: Platin Yayınları, 2005.

Arı, Tayyar, **Irak, İran, ABD ve Petrol**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007

Arı, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002.

Armaoğlu, Fahir, **Siyasi Tarih**, Ankara: A.Ü.SBF Yay., 1973.

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, İstanbul: Alkim Yayınevi, 1996.

Arslan Okan ve Selçuk Arı, **Amerika: Özgürlük Havarisi mi yoksa Günah Keçisi mi?**, Ankara: Platin Yayınları, 2004.

Bal, İhsan, **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, Ankara, USAK Yayınları, 2006

Birthe HANSEN, **Unipolarity and the Middle East**, Richmond, Curzon Press, 2000

Blum, William, **Freeing the world to death : Essays on the American empire**, U.S.: Common Courage Press Monroe, Me., 2005.

Brilmayer, Lea, **American Hegemony: Political Morality in a One Superpower World**, Yale University Press, 1994

Bruce, Steve, **Fundamentalism**, Cambridge: Polity Press, 2000

Clark, Ian, **The Post-Cold War Order, The Spoils of Peace**, Oxford: Oxford University Press, 2001.

Crabb, V. Cecil, **American Foreign Policy in the Nuclear Age**, New York: Harper & Row, 1983.

Çakmak, Haydar, **Avrupa Güvenliği**, Ankara, Akçağ Yayınevi, 2003.

Demirel, Emin, **Terör**, İstanbul: IQ Yayınları, 2002.

Dumbrell, John, **The Making of U.S Foreign Policy**, Manchester: Manchester University Press, 1997.

- Emerson, Michael, **Redrawing the Map of Europe**, New York: St. Martin's Pres, 1998.
- Fukuyama, Francis, **Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika**, Hasan Kaya (çev.), İstanbul: Profil Yayıncılık, 2006
- Gilbert, Felix, **The Beginnings of American Foreign Policy to the Farewell Address**, U.S.: Harper Torch Book, 1965.
- Gözen, Ramazan, **Türk Dış Politikası Barış Vizyonu**, Ankara: Palme Yayıncılık, 2006
- Grimmett, F. Richard, **Instances of Use of United States Armed 1789-1999**, Washington D.C.: Congressional Research Service, 1999.
- Güney, Nurşin Ateşoğlu, **Batının Yeni Güvenlik Stratejileri AB. NATO, ABD**, Ankara Bağlam Yayınları, 2006.
- Gürkaynak, Muharrem, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Ankara, Asil Yayıncılık, 2004.
- Hippler, Jochen, **Pax Americana?: Hegemony or Decline?**, U.S.: Plato Press, 1994.
- Immanuel Wallerstein, Çev. Tuncay BİRKAN, **Amerikan Gücünün Gerileyişi Kaotik Bir Dünyada ABD**, İstanbul, Metis Yayınları, 2004.
- Joxe, Alain, **Kaos İmparatorluğu**, Işık Ergüden (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- Jansen, H.G., **Militant İslam**, New York: Harper & Rpw Publishers, 1979.
- Kaynak, Mahir, **Yeni Dünya Düzeni**, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2006.
- Kennedy, Paul, **The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict 1500 to 2000**, New York: Random House.
- Kissinger, Henry, **Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?**,_Tayfun Evyapan (Çev.), Ankara: Metu Press, 2002.
- Larson Eric V. ve John Peters, **Preparing the U.S. Army Homeland Security: Concepts, Issues, and Options**, RAND Arroyo Center, 2001.
- Louise L'Estrange Fawcett, **Iran and the Cold War, The Azerbaijan Crisis of 1946**, N.Y., Cambridge University Press, 1992
- Nincic, Miroslav, **United States Foreign Policy: Choices and Tradeoffs**, Washington D.C.: CQ Press, 1988.

- Nye, Joseph, **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Gürok Koca (Çev.), İstanbul: Literatür Yayınları.
- Örgün, Faruk, **Küresel Terör**, İstanbul, Okumuş Adam Yay., İstanbul, 2001.
- Polk, William R., **Irak'ı Anlamak**, İstanbul, NTV Yayınları, 2007
- Radin, Charles A., "Baghdad residence point to failtures by US after Iraq's fall", **The Boston Globe**, November 8,2003
- Rashid, Ahmed, **Taliban: Islam, Oil and the New Great game in Central Asia**, London: I.B. Tauris, 2001.
- Sloan, R. Stanley, **The US Role in a New World Order: Prospects for George Bush's Global Vision**, Washington D.C.: Congressional Research Service,1991.
- Soros George, **Amerikan Üstünlüğü Hayali**, İstanbul, Turuva Yayınları., 2004
- Turan, İlter **NATO İttifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları**, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, 1971.
- Uslubaş, Fevzi, **SSCB'den Sonra Rusya'da mı? Afganistan, Küresel Terör ve ABD İmparatorluğun Bataklığı**, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005.
- Yaraşır, Volkan, **11 Eylül: Gerçeğin Çölüne Hoşgeldiniz**, İstanbul: Gendaş Yayınları, 2001.
- Yetiv, Steve A., **Explaining Foreign Policy: U.S. Decision-Making and the Persian Gulf War**, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 2004.
- Yılmaz, Sait, **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006.

DERLEME KİTAPLAR

- Abdulsalam, Abel, "Ethnic, Secterial and Tribal Heritage, Facing Democracy in New Iraq", Fuat Aksu ve Nurşin Ateşoğlu Güney (der.) **Proceeding of the International Conference on the New Iraq**, Joint Conference Series No.3; Founfation for Middle East and Balkan Studies (OBIV), 2005.
- Ajami, Fouad, "The Uneasy Imperium: Pax Americana in the Middle East", James F. Hoge ve Gideon Rose (der.), **How did this Happen: Terrorism and the New War**, N.Y.: Public Affairs, 2001.
- Aras, Bülent ve Gökhan Bacık (der.), **11 Eylül Öncesi ve Sonrası**, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2006.
- Ateş, Toktamış (der.) **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, İstanbul: Ümit Yayıncılık, 2004.

- Arı, Tayyar, "Türkiye, Irak ve ABD; Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Basra Körfezinde Yeni Parametreler", İdris Bal (der.), **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, Ankara, Agam Yayınları
- Bal, İdris, "Türkiye – ABD ilişkileri ve 2003 Irak Savaşının Önemi", **21. yüzyıl Türk Dış Politikası**, Ankara, AGAM Yayınları, 2006.
- Bal, İdris, "Turkey-USA Relations and IMPacts of 2003 Iraq War", İdris Bal (der), **Turkish Fpreign Policy in Post Cold War Era**, Boca Raton Florida, Brown Walker Pres, 2004.
- Birer, İsmail, "Bir Eylem Planı'nın Parçası mı? 11 Eylül Sonrasında Stratejik Menfaatler Açısından Bakış", Osman Metin Öztürk (der.), **Onbir Eylül bir örtülü operasyon mu?**, Ankara, Biltek Yayınları, 2002.
- Burrell, R. M. (der.), **Islamic Fundamentalism Papers**, London, the Royal Asiatic Society Publishers, 1989.
- Dallmayrs, Fred R. "11 Eylül Sonrası Amerika nereye gidiyor?", Fatma Sel (der.), **Küresel Güçler**, İstanbul, Küre Yayınları, İstanbul, 2005.
- Eickelman, Dale F., "Trans-State Islam and Security", Susanne Hoerber Rudolph ve James Piscatori (der.), **Transnational Religion and Fading States**, USA: Westview Press, 1997.
- Erhan, Çağrı, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları", Refet İnanç ve Hakan Taşdemir (der.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002.
- Erol, Mehmet Seyfettin, "Fırsatlar ve Tehditler İkileminde İran'ın Orta Asya Politikası", Kamer Asım ve Zerrin A. Bakan (der.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Ankara: ASAM, 2004
- Gaddis, L.J. "And Now This: Lessons From The Old Era For The New One", Talbott Chanda (Ed.), **The Age of Terror**, Yale Center Basic Books 2001
- Ghorashi, G. Reza, 'Economic globalization and the prospects for democracy in Iran', Ali Muhammedi (der.) **Iran Encountering Globalization: Problems and Prospects**, Routledge Curzon, 2003, ss. 80-83.
- Hunt, Michael, "Traditions of American Diplomacy: From Colony to Great Power", Gordon Martel (der.), **American Foreign Relations Reconsidered 1890-1993**, London: Routledge, 1994.
- Jenkins, Brian, "The Organization Men Anatomy of a terrorist Attack", James f. Hoge ve Gideon Rose (der.), **How did this Happen: Terrorism and the New War**, N.Y.: Public Affairs, 2001

Kenar Nesrin ve Serdar Örnek, "Uluslararası ilişkiler ve Devletlerin Dış Politika Tercihleri", İdris Bal (der.), **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, Ankara: Lalezar Kitabevi, 2006.

Kupperman, Robert, "A Dangerous Future", Frank Mc Guckin (der.) **Terrorism in the United States**, N.Y.: H.W. Wilson, 1997.

Osman Metin Öztürk (der.), **11 Eylül Bir Ötülü Operasyon mu?, Uluslararası Terörizm ve Dış Politika**, Ankara: Biltek Yayınları.

Ökten, Kaan H., "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Kant'ın Radikal Bir Yorumu mu?" Toktamış Ateş (der.), **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, İstanbul: Ümit Yayıncılık; 2004.

Özdağ, Ümit, "Yeniden Yapılanan Ortadoğu", Dr.Ali Ahmetoğlu,Hayrullah Cengiz ve YahyaBazkan(der.), **Irak Dosyası 2**, Tatav Yayınları,İstanbul: ,2003.

Özeren, Süleyman ve Hüseyin Cinoğlu "Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi", İhsan Bal (der.), **Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, Ankara, Usak Yayınları, 2006,

Rosati, Jerel 'The Politics of U.S. Foreign Policy Revisited', Jerel Rosati (der.) **Readings in the Politics of United States**, U.S.: Hartcourt Brace and Corporation, 1998.

Shapiro, Jeremy ve Lynn E. Davis, "The New National Security Strategy", Jeremy Shapiro & Lynn E. Davis L (der.), **The U.S. Army and the New National Security Strategy**, RAND, Arroyo Center, 2003.

Stansfield, Gareth R V , 'Politics and Governance in the New Iraq: Reconstrucion of the New versus Resurrection of the Old, Jonathan Eyal (der.), **War in Iraq Combat and Consequence**, UK, the Royal United Services Institute, 2003

Yafeh, Hava-Lazarus, "Contemporary Fundamentalism: Judaism, Christianity and Islam", Lawrence J. Silberstein (der.), **Jewish Fundamentalism in Comparative Perspective: Religion, ideology and the crisis of modernity**, New York: New York University Press , 1993

MAKALELER

Chowdhury, A. Qyander "Western Oil Interest in Central Asia", **The Independent**, 16 January 2002

Dedeoğlu, Beril, "ABD'nin 21. Yüzyıl Stratejisi ve Olası Küresel Etkileri", **2023 Dergisi**, 11, (2002).

Freedman, Lawrence Freedman, "Prevention, Not Preemption", **The Washington Quarterly**, Spring 2003.

Kavak, Kubilay “Efsane Sona Ererken”, **2023 Dergisi**, 6, (2001).

Kösebalan, Hasan, “Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler”, **2023 Dergisi**, Kasım 2002

Nye, Joseph ‘U.S. Security Policy: Challenges for the 21st Century’, **U.S. Foreign Policy Agenda**,

Ogan, Sinan, “Matruşkalaşan Terörizm”, **Stratejik Analiz Dergisi** 54, 5 (2004).

Patterns of Global Terrorism 2000; April 2001.

Rosati, Jerel, **The Politics of U.S. Foreign Policy**, U.S.: Holt Rinehart & Winston Inc., 1993.

Rubin, Barry (der.), **Radikal İslam**, Rengin Gün (çev.) , Ankara, ASAM Yay., 2002.

Savage, David G., “Justices Take Guantanamo Detainees” Case’, **Los Angeles Times**, November 12, 2003

Skocpol, Theda, “Will 9/11 and The War on Teror Revitalize American Civic Democracy?”, **Political Science & Politics**, 35, 3, (2002).

Teather, David, “Civil Libertarians Prepare to Fight Bush over Tougher Anti-Terror Laws” **The Guardian**, September 15,2003.

Yavuz, Celalaettin, “Sorunlu Komşu İran, Çıkarlarımız Örtüşüyor mu; çakışıyor mu?” , **2023 Dergisi** 58 (2006)

Yeniçeri, Özcan, “Kızıl Tehdit Bitince Yerine Yeşil ve Sarı Tehdit Üretildi”, **Millet Dergisi**, 19, (2003).

ANONİM YAPITLAR

Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü, Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü Yayınları, No: 1, 1995.

GAZETELER

Arslan, Zühtü, “11 Eylül, Leviathan Döndü”, **Radikal**, 12 Eylül 2002.

“Coni İran’a Sızdı”, **Posta**, 18.01.2005. “40 İran Tesisi Hedefte”, **Milliyet**, 18.01.2005. “Çin Firmalarına İran Cezası”, **Milliyet**, 19.01.2005

Newsweek, “Iran Wants To Be A Major Player”, 11 July 2005

Ülker, Emrah “Amerika Big Brother Toplumu Olma Yolunda Hızla İlerliyor”, **Zaman**, 17 Ocak 2003.

“11 Eylül Bantlarda”, **Radikal**, 9 Haziran 2002.

“Özgürlük Bol Geldi”, **Radikal**, 17 Temmuz 2003.

INTERNET YAYINLARI

Aslan, Ali H., “Yeni Bush Doktrini ve Türkiye”, Zaman, 22.09.2002 / <http://arsiv.zaman.com.tr/2002/09/22/yazarlar/alihalitaslan.htm>, 18 Şubat 2007

Din özgürlüğü, Pontusculuk ya da Rum'un bitmeyen irredentizmi”, Zaman, 22.01.2002, www.arsiv.zaman.com.tr/2002101/yorumlar/default.htm.22.01.2002.

Enginsoy, Ümit, “ABD'nin Yeni Güvenlik Stratejisi”, 28.12.2006 , www.ntvmsnbc.com/news/365391.asp, 12 Şubat 2007

“Etno – Kültürel kimlikçiliğin sonucu”, Radikal, 23.06.2006, www.radikal.com.tr/haber.php?haber_no=1909438 tarih= 23.06.2006

Executive Order Establishing Office of Homeland Security Executive Order, 8 October 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html>/ 08.03.2007

Federal Register, Vol.66, No.181,18 September 2001,<http://www.access.gpo.gov/su-docs/fedreg/a010918.html>, 03.02.2007

Kaldor, Mary, “Terrorizm” www.un.globalsecurity.org/pdf/Kalolor_paper_terrorism.pdf.22 Şubat 2007

Kaldor, Mary Terrorism, www.un-globalsecurity.org/pdf/Kaldor_paper_terrorism.pdf , 22 Şubat 2007.

Keyman, E. Fuat “Dünyayı değiştiren gün 11 Eylül 5. yılında”, 16.09.2006 20 Mart 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=198821>

Laçiner, Sedat, ABD'nin Yaptığı 3 Ölümcül Hata”, www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=3, 09.11.2006,

Laçiner, Sedat, “Irak savaşı nedenleri ve Sonuçları üzerine bir deneme”, www.Usakgundem.com/makale.php?id=153. 06.03.2007

National Defense Authorization Act For Fiscal Year 2002, H.R. 2586, 23.06.2001, <http://www.whitehouse.gov/omb/legislative/sap/107-1/HR2586-r.html>,12.02.2007

“İran: Nükleerden Vazgeçemeyeceğiz”, Milliyet, 04.02.2005

July (1998),: 16 Şubat 2007 <http://uninfo.state.gov/journals/itps/0798/ijpe/pj38nye.htm>

Schwartz, Stephen, “Terrorism has a Name - Wahhabism”, Anthem Press

<http://www.freerepublic.com/focus/news/540730/posts>, 24 Şubat 2007.

USA Act of 2001.s.1510, Calender No.187, 4 October 2001,

<http://www.whitehouse.gov/omb/legislative/sap/107-1/s1510-s.html>, 08.03.2007

Üstündağ , Gülten, “Üçüncü dünya savaşında mıyız”, 11.09.2006,

19.3.2007, <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=25241>,

The National Security Strategy of the United States of American, Washington, D.C.,

September 2002, <http://whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, 10 Mart 2007

“Yeni Stratejik Hedefi İran”, Evrensel,

29.12.2006 12 Şubat 2007 www.evrensel.net/06/03/17/politika.html,